

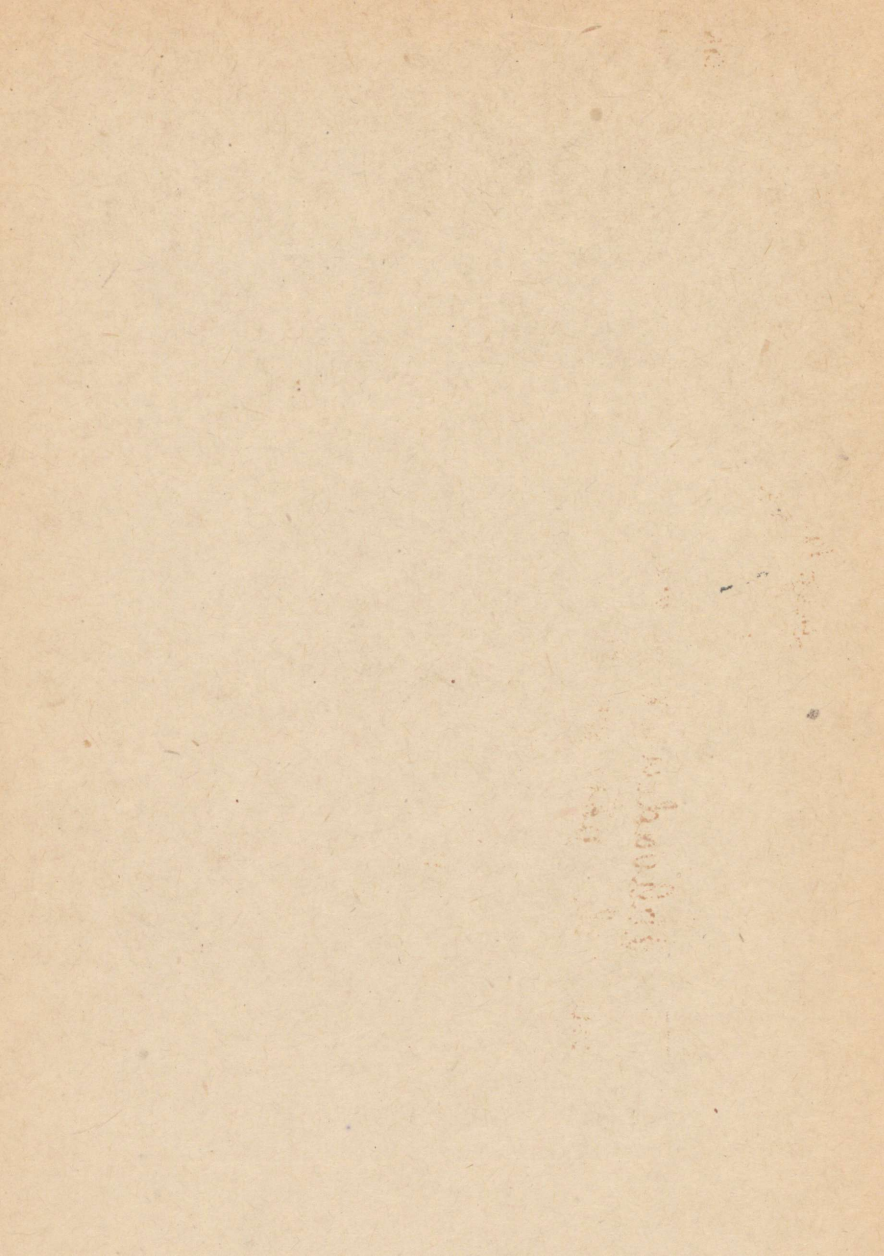
RAHVADEMOKRAATIA MAADE PÕHISEADUSI

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS • TALLINN 1950

A-18286

RAHVADEMOKRAATIA MAADE
PÕHISEADUSI

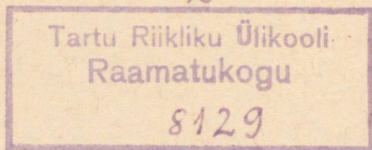

„EESTI RIIKLIK KIRJASTUS“
TALLINN 1950

SISUKORD

Ülevaade rahvademokraatia maade ühiskondlikust ja riiklikust korraldusest	3
Albaania Rahvavabariigi Konstitutsioon	24
Konstitutsiooniline seadus 19. veebr. 1947 Poola Vabariigi Kõrgeimate organite struktuuri ja kompetentsi kohta . . .	41
Bulgaaria Rahvavabariigi Konstitutsioon	49
Rumeenia Rahvavabariigi Konstitutsioon	68
Tšehhoslovakkia Vabariigi Konstitutsioon	83
Ungari Rahvavabariigi Konstitutsioon	128
Mongoolia Rahvavabariigi Konstitutsiooni (põhiseaduse) kinnitamise kohta	149

2

Vastutav toimetaja A. Saan

Tehniline toimetaja E. Plaks

Ladumisele antud 15. X 1949. Trükkimisele antud 14. I 1950. Trükiarv 1500.
Trükipoognaid 10,25. MB-01012. Trükikoda „Kommunist“, Tallinn, Pikk 2.
Tell. nr. 4908.

Конституции народных демократических республик.
На эстонском языке.

ÜLEVAADE RAHVADEMOKRAATIA MAADE ÜHISKONDLIKUST JA RIIKLIKUST KORRAL- DUSEST

Nõukogude sotsialistlike vabariikide loomisega lõhenes seni püsinud kõikehõlmav kapitalistlik maailmasüsteem kaheks vastandlikuks süsteemiks: manduva kapitalismi ning väeramatu kasvava ja tugevneva sotsialistlike riikide süsteemiks.

Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooniga algas kapitalismi üldise kriisi periood, mis areneb tänapäeval kapitalistlikus süsteemis sisalduvate vastuolude üha teravnevas olustikus, majanduslike kriiside ja ekspansionistlike sõdade perioodiliste puhkemistega.

Teise Maailmasõja tagajärjel osutusid kapitalistliku süsteemi alused veelgi rohkem kõigutatavaks. Fašistlike suurriikide — Saksamaa, Itaalia ja Jaapani — sõjaline, poliitiline ja moraalne purustamine, kapitalismi maailmavalitsemise positsioonide üldine nõrgenemine ja fašismivastase liikumise tugevnemine, rea Kesk- ja Kagu-Euroopa riikide väljalangemine imperialistlikust leerist süvendas veelgi kapitalismi arenemise ebaühtlust üksikuis maades ja põhjustas kapitalismi üldkriisi edasist teravnemist. Teine Maailmasõda pani imperialismi alustoad kõikuma ka koloniaalriikide suurtel territooriumidel. Asumaade ja sõltuvate riikide rahvad alustasid suurt vabadusvõitlust oma rõhujate vastu.

Samal ajal tugevneb sotsialismi leer uute rahvademooraatlike riikide tekkimisega Kesk- ja Kagu-Euroopas ning Kaug-Idas Korea rahvavabariigi ning hiljuti Hiina rahvavabariigi väljakuulutamisega. Pöördepunktiks Euroopa ajaloos, nagu tähendas seltsimees Stalin, kujuneb Saksa Demokraatliku Vabariigi väljakuulutamine. Kui siia lisada veel

sadade miljonite inimeste üha kasvav võitlus rahu eest, siis on need selged faktid küllaldaseks tõenduseks sotsialismi leeri vääramatust tugevnenemisest.

Esimene sotsialistlik riik, NSV Liit, väljus Teisest Maa-ilmast mitte nõrgenenult, nagu seda lootsid imperialistid, vaid tunduvalt tugevnenult. See sõda oli kõigile riikidele, valitsustele ja parteidele karmiks kontrolliks. Sõja käik ja lõpp näitasid, et nõukogude ühiskondlik ja riiklik kord pidas auga vastu kõigile katsumustele, samal ajal kui kapitalistlike riikide ühiskondlik ja riiklik kord näitas oma mandumist ja nõrkust. Nõukogude rahvaste Suures Isamaasõjas tugevnes veelgi NSV Liidu majanduslik võimsus ja kaitsevõime, kindlustus nõukogude rahvaste sõprus ning moraalne ja poliitiline ühtsus, arenes nõukogude rahva patriotism, kasvas NSV Liidu rahvusvaheline autoriteet. Just tänu sellele, et esimene sotsialistlik riik, rahu ja imperialismivastase leeri juhtiv jõud, näitas oma üleolekut mistahes kapitalistlikust riigist, sai võimalikuks ka uute poliitiliste režiimide — rahvademokraatiate — tekkimine Kesk- ja Kagu-Euroopa riikides: Poolas, Tšehhoslovakkias, Rumeenias, Bulgaarias, Albaanias ja Ungaris.

Seltsimees Stalin, kõneldes proletaarsete revolutsioonide tekkimisest, juhtis juba 1924. aastal oma töös „Oktoobri-revolutsioon ja Vene kommunistide taktika“ tähelepanu sellele suurele osale, mida etendab esimene proletaarne riik maailmarevolutsiooni arenemises. Ta märkis, et „kõige tõenäolisem on, et maailmarevolutsioon areneb rea uute maade revolutsioonilise väljalangemise teel imperialistlike riikide süsteemist, kusjuures nende maade proletaarlasti toetab imperialistlike riikide proletariaat. Meie näeme“, jätkab seltsimees Stalin, „et esimest väljalangenud maad, esimest võitnud maad juba toetavadki teiste maade töölised ja töörahva hulgad. Ilma selle toetuseta ta ei oleks suutnud püsima jääda. Pole kahtlust, et see toetus tugevneb ja kasvab. Kuid pole kahtlust ka selles, et maailmarevolutsiooni arenemine ise, rea uute maade imperialistmist väljalangemise protsess ise toimub seda kiiremini ja seda põhjalikumalt, mida põhjalikumalt kindlustub sotsialism esimesena võitnud maal, mida kiiremini see maa muu-

tub maailmarevolutsiooni edasiarenemise baasiks, imperialismi edasise laostumise teguriks."¹

Rahvademokraatlike riikide tekkimise ja arenemise jälgimisel tuleb tähele panna seda ajaloolist konkreetset olustikku, milles nad tekkisid. Sm. Ždanov, iseloomustades rahvusvahelist olukorda mõnede kommunistlike parteide esindajate informatsioonilisel nõupidamisel (1947. a. septembris), märkis seda olukorda, kus „Nõukogude Liidu Isamaasõja suur eeskuju ja Nõukogude armee vabastav osa liitusid vabadustarmastavate rahvaste massilise rahvusliku vabadusvõitluse tõusuga fašistlike röövvalutajate ja nende käsilaste vastu. Selle võitluse käigus paljastati rahvuslike huvide reetjatena Hitleriga koostöötanud profašistlikud elemendid ning kollaboratsioonistid — kõige mõjukamad suurkapitalistid, mõisnikud, kõrgem ametnikkond, monarhistlik ohvitserkond. Saksa fašistlikust orjusest vabanemisega kaasnes Doonau-maades end koostööga Saksa fašismiga kompromiteerinud kodanluse ja mõisnikkonna ladviku võimult kõrvaldamine ja rahva hulgast tulnud, võitluses hitlerlike orjastajate vastu väljapaistnud uute jõudude võimuletulek. Neis maades tulid võimule tööliste ja talupoegade esindajad, progressiivse intelligentsi esindajad. Kuna töölisklass ilmutas fašismivastases võitluses siin kõikjal suurimat kangelaslikkust ja suurimat järjekindlust ning leppimatust, siis kasvasid tema autoriteet ja mõju rahva hulgas määratult.”²

Võidukas Nõukogude Armee, kelle eesmärgiks oli rahvaste vabastamine fašistlikust orjusest, takistas oma kohalolekuga kapitalistlikel klassidel haarata taas võimu ja organiseerida imperialistlike riikide interventsiooni.

Fašistlikust okupatsioonist vabanenud maade töötav rahvas, eesotsas töölisklassiga, ei andnud maa vabastamise järele relvi käest, vaid asus ise vabalt korraldama oma

¹ J. V. Stalin, Teosed, 6. köide. RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn, 1948, lk. 392.

² A. Ždanov, Rahvusvahelisest olukorrast. Teoses „Mõnede kommunistlike parteide esindajate informatsiooniline nõupidamine septembri lõpul 1947 Poolas“. RK „Poliitiline Kirjandus“, Tallinn, 1948, lk. 13 ja järgm.

maa poliitilist võimu. Nende maade töötav rahvas, õhutatud soovist mitte enam elada vana viisi, võttis oma riikide saatuse juhtimise enda kätte, seadis sisse rahvaliku demokraatliku korra ja pidas aktiivset võitlust reaktsiooniliste jõudude ning uue sõja õhutajate vastu. Nii ühiskondliku kui ka riikliku korralduse ümberkujundamisel ei mindud mitte vana anglo-ameerika kodanluse „dollaridemokraatia“ tallatud teed. Töötavate hulkade loov initsiatiiv kujundas nimetatud maades vastavalt ajaloolisele olukorrale vormilt uut tüüpi demokraatia — rahvademokraatia.

Võitluses rahvademokraatlike režiimide loomise ja edasiarendamise eest etendasid otsustavat osa nende maade töölisklassi marksistlik-leninlikule teooriale rajatud kommunistlikud parteid. Kommunistlike parteide mõju ja autoriteedi kasv oli tingitud sellest, et kommunistid osutusid juba fašismi võimutsemise raskeil aastail julgeiks ja järjekindlaiks võitlejateks fašistliku režiimi kukutamise eest, demokraatia ja sotsialismi eest. Rahvarevolutsioonide järjekindel ideeline ja praktiline suunamine kommunistlike parteide poolt on üha enam võitnud nende maade töötavate hulkade usalduse ja kindlustanud nende maade ülemineku sotsialismi ehitavate maade ridadesse. Selle tagajärjel on need maad mitte ainult langenud välja imperialistlikust leerist, vaid on tänapäeval tihedas koostöös NSV Liiduga ja omavahelises sõpruses rajamas sotsialismi aluseid.

*

Rahvademokraatia maade senises arengus võime märkida kahte etappi: e s i m e n e etapp — rahvademokraatlike režiimide kujunemine ja esialgsete demokraatlike ümberkujunduste teostamine, mis ajaliselt lõpeb neis maades 1947. aasta lõpul ja 1948. aasta algul; t e i n e etapp — mille algus tähistab rahvademokraatlike riikide asumist sotsialismi ehitamise teele.

Fašistlikust okupatsioonist vabanenud maade rahvail, eesotsas töölisklassiga, tuli esimesel etapil eelkõige koondata maksimaalselt kõik demokraatlikud jõud fašismi lõplikuks purustamiseks, ühiskondlik-poliitilise elu demokra-

tiseerimiseks ja sõjas purustatud rahvamajanduse taastamiseks. Rahvademokraatlikud valitsused, tuginedes laiade rahvahulkade toetusele, teostasid lühikese ajaga „...sellised progressiivsed demokraatlikud ümberkujundused, milleks kodanlik demokraatia pole enam võimeline.“¹

Esimesel arenguetapil teostati rahvavõimu organite poolt sügavad ümberkujundused ühiskondliku ja riikliku korralduse alal, millega sisuliselt likvideeriti neis maades säilinud tugevad feodaalsed igandid ühiskondlikus elus ning demokratiseeriti riiklik aparaat.

Rahvarevolutsiooni edasise arengu kindlustamise seisukohalt oli suur tähtsus nendes maades teostatud agraarreformidel ning pankade, suur- ja kesktööstuse natsionaliseerimisel. Agraarreformidega likvideeriti mõisnike maavaldus ning kindlustati maa õiglane jaotamine maata ja vähese maaga talupoegadele. Teostatud maareformide põhiprintsiibiks oli: maa kuulub sellele, kes seda harib. Selle tulemusena jagati töötavaile talupoegadele, väiketalupidajaile ja maata talupoegadele miljonid hektaarid maad, mis varem kuulusid üksikute mõisnike valdusesse. Paralleelselt maa andmisega töötavaile talupoegadele osutasid rahvademokraatlikud valitsused neile ka igasugust majanduslikku abi.

Agraarreformide kõrval oli teiseks otsustavaks sammuks pankade, suur- ja kesktööstuse ning transpordi natsionaliseerimine ning samaaegselt ka varem sõjaroimaritele ja nende käsilastele kuulunud varanduste konfiskeerimine. Nende sammudega murti mitte ainult rahvusliku kodanluse majanduslikud positsioonid, vaid ühtlasi ka monopolistliku kapitali positsioonid neis maades ja päästeti töötajad imperialistlikust ikkest. Töötavad klassid omandasid nende sammudega rahvamajanduses otsustavad positsioonid — maapõuevarad, energia-allikad, transpordi, side, suur- ja kesktööstuse ettevõtted ning pangad. Sellega loodi ühtlasi rahvamajanduse riiklik (sotsialistlik) sektor, milline kaasaegsel arenguetapil on juhtivaks sektoriks. See

---

¹ A. Ždanov, Rahvusvahelisest olukorrast, vt. eespool tsiteeritud teos, lk. 14.

omakorda võimaldas rahvamajanduse rajamist plaanimajanduse alusel tootlike jõudude arendamiseks ja rahva materiaalse heaolu edasiseks plaanipäraseks tõstmiseks.

Nende ümberkujunduste teostamine rahvavalitsuste poolt toimus ekspluataatorlike klasside üha kasvava vastupanu olustikus. Kodanlike parteide esindajad, kes tollal kuulusid veel valitsustesse, püüdsid igati nurja ajada rahvahulkade elulistele huvidele vastavaid ümberkujundusi. Ainult kommunistlikud parteid esinesid järjekindlate võitlejatena sotsialistliku sektori loomise eest rahvamajanduses. Tuleb tähendada, et nende ümberkujunduste teostamine üksikuis riikides toimus mitmesuguste erinevustega ümberkujunduste vormides, tähtaegades, objektides ja läbiviimise tempos. Kuid üldiselt kõneldes võime konstateerida, et need ümberkujundused teostati tööliklassi juhtimisel koos töötava talurahvaga ja et nad vastasid hulkade elulistele huvidele ning löid soodsad tingimused tootlike jõudude kiireks kasvuks, kindlustades ühtlasi rahvademokraatlike režiimide materiaalset alust ning kaitstes neid ohu eest sattuda imperialistlike riikide sõltuvusse.

Paralleelselt kaugeleulatuvate reformidega rahvamajanduses toimus ka vana riigiaparaadi purustamine ja uue demokraatliku riigiaparaadi kujundamine. Ka see toimus mitmesugustes maades mitmesuguste erinevustega, olenedes sellest, kas endine ekspluataatorlik riigiaparaat oli sõjaperioodil suuremal või vähemal määral säilinud või mitte. Kuna vana riigiaparaadi, mis teenis võimu juurest eemale tõrjutud ekspluataatorlike klasside huvisid, lammutamine toimus samasuguses teravnevas klassivõitluse olustikus, siis ei saadudki seda teostada ühe korraga ja ühte moodi kõigis maades. Maades, kus kehtis varem monarhistlik kord, likvideeriti see feodaalsete igandite kolle, kuna ta oli otseseks takistuseks maa demokraatiseerimise teel. Esialgu tuli uue riigiaparaadi kujundamisel säilitada mõningaid vanu riiklikke ja halduslikke asutusi vormiliselt, paigutades neisse uue sisu.

Tähtsaks sammuks oli riigiorganite isikuline puhastamine fašistlikest ja profašistlikest elementidest ning igasuguste antidemokraatlike grupee-

ringute ja organisatsioonide laialisaatmine. Sõjaroimarid asetati süüpinki ning tööliste, talupoegade* ja intelligentsi esindajaist loodud rahvakohtud mõistsid neile ärateenitud karistusi. Esmajärjekorras reorganiseeriti ekspuataatorlike klasside kindlamad tugipunktid — armee ja politseiaparaat. Reaktsioonilised kindralid ja ohvitserid asendati uute jõududega, eeskätt rahvavabadusvõitluses silmapaistnud partisanisalkade ja rahvavabastusarmee juhtidega. Uue riigiaparaadi kujundamisel peeti silmas seda, et see kujuneks rahvademokraatlikku võimu kaitsvaks riigiaparaadiks ja kindlustaks töölisklassi ja kõigi töötajate huvisid.

*

Sügavad muudatused rahvavabariikide ühiskondlikus ja poliitilises elus tingisid ka uute põhiseaduste vastuvõtmise. Need põhiseadused kujunesid ühiskondlik-poliitilises elus toimunud muudatuste väljendajaiks ning fikseerisid seadusandlikult rahvavabariikide edasiarendamise baasi.

Teatavasti võeti uus rahvademokraatlik põhiseadus vastu Albaanias — 1946. a. märtsis, Bulgaarias — 1947. a. detsembris, Rumeenias — 1948. a. aprillis, Tšehhoslovakkias — 1948. a. mais ja Ungaris — 1949. a. augustis. Poolas ei ole veel praegu kehtestatud uut konstitutsiooni, vaid on niinimetatud väike konstitutsioon, mis koosneb kahest tähtsamast konstitutsioonilisest aktist: 1) Poola vabariigi kõrgeimate organite struktuuri ja kompetentsi kohta ja 2) kodanike vabaduste ja õiguste deklaratsioon.

Nende konstitutsioonide väljatöötamine toimus laiade töötavate hulkade osavõtul, mis omakorda kindlustas ka nende demokraatliku olemuse. Vastuvõetud konstitutsioonide projektide koostamisel ja vastuvõtmisel olid juhtivateks parteideks kommunistlikud parteid. Reaktsiooniliste parteide poolt esitatud põhiseaduste projektid, millede eesmärgiks oli rahvademokraatliku revolutsiooni lämmatamine, lükati rahvahulkade poolt otsustavalt tagasi.

Need konstitutsioonid kujutavad endast uut tüüpi konstitutsioone, mis Stalini Konstitutsiooni kõrval on tõeli-

selt demokraatlikud põhiseadused konstitutsioonide ajaloos. Ei ole kahtlust, et Stalini Konstitutsiooniga NSV Liidus kehtestatud suured põhimõtted on olnud nende konstitutsioonide koostajatele innustavaks eeskujuks. Selgelt ja varjamatult fikseerivad rahvademokraatia maade konstitutsioonid ühiskondliku korra majandusliku ja poliitilise aluse ning klassikoostise. Nad kindlustavad kodanikele tõelised demokraatlikud õigused ja vabadused ning rajavad kogu riigivõimuorganite süsteemi rahva suveräänsuse ja demokraatia põhimõttele.

Nendel konstitutsioonidel pole midagi ühist kodanlik-kapitalistlike riikide põhiseadustega, kus minnakse vaikides mööda ühiskondliku korra klassikoostisest ning ekspuataatorlike klasside võimutsemise faktidest, kattes neid küsimusi demagoogiliste fraasidega „demokraatiast“ ja „kodanike vabadustest“.

*

Rahvademokraatia maade põhiseaduste majandusliku korralduse alustes kohtame meie kõrvuti praegusel arenguetapil kolme erinevat süsteemi: sotsialistlikku (riiklikku ja kooperatiivset), erakapitalistlikku ja väiketootmise süsteemi. Konstitutsioonid fikseerivad tootmisvahendite kuulumise: 1) üldrahvuslikuks, s. t. riigi omandiks, 2) rahva ühistegelike organisatsioonide omandiks ja 3) eraisikute omandiks.

Seega eksisteerib riikliku kui juhtiva omandivormi kõrval kaasaegsel arenguetapil ka eraomand. Viimane omandivorm on lubatud ainult piiratult, seaduses ettenähtud kujul ja piirides. Keegi ei või kasutada eraomandi õigust ühiskonna kahjuks. Seaduses ettenähtud ulatuses ja piirides on aga tagatud eramajanduslik initsiatiiv ja eraomandi parandamisõigus. Rahvademokraatia maade põhiseadused ei tunne kapitalistlike riikide põhiseadustele iseloomulikku eraomandi „puutumatus“ põhimõtet. Vastupidi, kõik rahvavabariigi põhiseadused fikseerivad põhimõtte, et eraomandit võib piirata ja võõrandada riigi omandiks, kui seda nõuavad üldrahvalikud huvid. Eraomandi võõrandamine võib toi-

muda üksnes seadustes ettenähtud alustel ning nähakse ette, et seadused fikseerivad ka võõrandamisjuhtudel vastava kompensatsiooni suuruse.

Rahvademokraatlike riikide majanduse otsustavaks sektoriks on riiklik sektor, milline on kõigis rahvademokraatia maades rahvamajanduse juhtivaks sektoriks (80—95%). Rahvademokraatlikud riigid teostavad kontrolli erakapitalistliku ja väiketootmise sektori üle mitmesuguste vahenditega: toorainete ja kütteainete riikliku varumisega, hindade kontrolliga, maksude reguleerimisega jne. Kogu majanduspoliitika neis riikides on suunatud erakapitali piiramisele ja väljatõrjumisele ning sotsialistliku sektori laiendamiseks ja sotsialismi täielikuks võiduks.

Asjaolu, et riiklik sektor on juhtiv rahvamajanduslik sektor, võimaldab ka rahvamajanduse juhtimist ühtsete rahvamajandusplaanide alusel.

Nagu näitavad rahvademokraatia maades vastuvõetud rahvamajandusplaanid, on nad suunatud töötavate hulkade materiaalse ja kultuurilise taseme tõstmiseks ning rahvademokraatlike majanduslike aluste edasiseks kindlustamiseks. Esimesed riiklikud plaanid on täidetud edukalt ning on asunud koostama uusi pikemaajalisi rahvamajandusplaanid. Juba 1948. aasta lõpuks ületati rahvademokraatia maades tööstusliku tootmise sõjajaeelne tase. Poolas näiteks ületati sõjajaeelne tase 51% võrra, Ungaris — 27% võrra, Bulgaarias — 71% võrra. Need on eriti ilmekad faktid Lääne-Euroopa riikide kõrval, kus pole saavutatud veel sõjajaeelset tasetki.

Konstitutsioonid tunnistavad töö kui ühiskondliku majandusliku aluse põhiteguri kõigi töövõimeliste isikute aukohuseks. Rahvamajanduse uued alused on vabastanud rahvahulga kriisidest ja tööpuudusest, mis kapitalistliku süsteemi juures on paratamatud.

*

Mis puutub rahvademokraatia maade ühiskondlike klasside vastastikusse suhetesse, siis toimusid paralleelselt rahvamajanduses toimunud ümberkujundustega

(agraarreform, natsionaliseerimine) muutused ka ühiskondlike klassijõudude suhetes. Suur- ja kesktööstuse ning pankade natsionaliseerimisega likvideeriti põhiliselt suurkapitalistide klass linnades ning agraarreformidega — mõisnike klass põllumajanduses. Vastavalt erakapitalistliku ja väike-tootmise sektori säilimisega on säilinud neis maades praegu veel ekspluataatorlikud klassid, s. t. kapitalistid väiketööstuse ja kaubanduse alal ning arvukas kulakute klass põllumajanduses. Kapitalistlike klasside järkjärguline väljatõrjumine ning nende edasine likvideerimine on otsest seotud riikliku tööstuse, riikliku ja kooperatiivse kaubanduse ning põllumajanduses kollektiviseerimise liikumise edasise arenguga.

Praegusel arenguperioodil teostavad rahvademokraatiad ekspluataatorlike klasside piiramise poliitikat, mitte aga likvideerimist. Eelõeldu käib enne kõike kulakute klassi kohta, kelle majanduslike aluseid ei purustatud rahvademokraatia maade esimesel arenguetapil teostatud agraarreformidega (ei teostatud maa natsionaliseerimist).

Ühiskonna arengut edasiviivateks põhiklassideks on tööliklass ja töötav talurahvas, kusjuures selles liidus juhtivaks klassiks on ja jääb tööliklass. Tööliklass, kui lõpuni järjekindel revolutsiooniline klass, teostab liidus töötava talurahvaga järjekindlat poliitikat sotsialistlike elementide edasiseks kasvuks, sotsialismi täieliku võidu suunas. Ilma tööliklassi juhtiva osata ei ole mõeldav sotsialismi võidu saavutamine.

Klassivõitluse teravnemine on eriti iseloomulik rahvademokraatia maade kaasaegsele arenguetapile. Ekspluataatorlike klasside majanduslike positsioonide järkjärguline lammutamine teravdab üha enam klassivõitlust, nagu näitavad nõukogude rahvaste kogemused ja mida kinnitab ka rahvademokraatia maade igapäevane poliitiline elu. Imperialistlikud riigid, kasutades kõige alatumaid vahendeid ja meetodeid võitluses sotsialismi jõudude vastu, õhutavad omapoolselt kapitalistlike klasside vastupanu revolutsiooni arenemisele, värbavad salakuulajaid ja diversante kukutatud klasside jäänuste hulgast. Rida paljastavaid protsesse rahvademokraatia maades on selle selgeks tõenduseks.

Kulaklik klass, nähes oma paratamatut hävingut, organiseerib mitmesuguste meetoditega vastupanu revolutsiooni edasisele arengule (vilja hävitamine viljavarumisplaanide mittetäitmise eesmärgil, kommunistliku partei tegelaste mõrvamised, rahulolematuse esilekutsumine kesktalupoegade hulgas jne.).

Vastupidi sellele töötavad klassid, eesotsas töölisklassiga, suurendavad oma revolutsioonilist valvsust, koondavad oma ridu kommunistlike parteide ümber ning tugevdavad võitlust sotsialismi, rahvusliku suveräänsuse, rahvaste rahu ja julgeoleku eest.

*

Rahvademokraatlike režiimide arengus on üheks iseloomulikumaks jooneks rahvarinnete kui massiliste rahva poliitiliste organisatsioonide olemasolu. Rahvarinded tekkisid fašismivastase võitluse käigus antifašistlike parteide blokina. Mitmesugustes maades kannavad rahvarinded erinevaid nimetusi (Albaanias — rahvarinne, Bulgaarias — isamaarinne, Tšehhoslovakkias — rahvusrinne, Rumeenias — rahvademokraatia rinne, Ungaris — rahvusliku sõltumatuse rinne, Poolas — demokraatlik blokk).

Sisuliselt kujutavad need organisatsioonid rahva massilisi poliitilisi organisatsioone, millised ühendavad nende maade miljoneid töölisi, talupoegi, haritlasi ja mõningal määral ka rahvuslikku kodanlust (peamiselt väikekodanlust). Rahvarinded on töölisklassi poolt juhitud revolutsioonilise liikumisega kaasaläinud klasside liitmise ja kaasatõmbamise organisatsiooniliseks vormiks. Sellistena on neil olnud suur tähtsus rahvavõimu rajamisel ja edasisel kindlustamisel. Juhtivaks parteiks rahvarindes on algselt peale olnud kommunistlikud parteid. Kommunistlikud parteid seisavad rahvarinnete eesotsas ning suunavad nende tegevust järjekindlalt revolutsioonilise korra edasiarendamise ja kindlustamise suunas.

Rahvademokraatia maade esimesel arenguetapil, s. o. töölisklassi juhtiva positsiooni kindlustamise perioodil, ei omanud rahvarinded veel kindlaid organisatsioonilisi aluseid. Nad kujutasid endist fašismivastases võitluses kommu-

nistlike parteide initsiatiivil ühinenud antifašistlike parteide blokke. Otsused võeti vastu rindesse kuuluvate poliitiliste parteide juhtkondade nõupidamistel kooskõlastamise alusel, ilma et oleks valitud juhtivaid organeid. Rahvariikide juhtivad organid moodustati vastavate poliitiliste parteide esindajaist pariteetsel alusel. Selline organisatsiooniline struktuur oli kohane ja vajalik rahvademokraatiate arenemise esimesel etapil, mil peamiseks ülesandeks oli kõigi antifašistlike jõudude maksimaalne koondamine. Ent rahvarevolutsiooni progressiivsel edasiliikumisel osutus vajalikuks kindlustada töötavate hulkade suuremat ühtsust, revolutsiooniliste jõudude tihedamat keskendamist ja autoriteetset juhtimist tööliklassi ning tema poliitiliste parteide poolt. Neil eesmärkidel toimuski rahvarinnete ümberorganiseerimine kõigis rahvademokraatia maades aastail 1947—1948.

Rahvarinded muutusid selle tagajärjel organisatsiooniliselt kindla põhikirja ning uute programmide alusel töötavaks ühtseiks poliitilisteks organisatsioonideks, valitavate juhtivate organitega ja kõigile liikmeile kohustusliku distsipliiniga.

Organisatsiooniliselt rajati rahvarinded demokraatliku tsentralismi põhimõttele. Rahvarindesse võib kuuluda iga kodanik, vaatamata rahvusele, usutunnistusele, sotsiaalsele seisundile jne. Vastavad põhikirjad nõuavad igalt liikmelt rahvarinde põhikirja ja programmi tunnustamist, allumist organisatsiooni distsipliinile ja osavõtmist ühe rahvarinde organisatsiooni tööst.

Asjaolu, et rahvarinnete nii kesksed kui kohalikud juhtivad organid pärast reorganiseerimist moodustatakse valimiste teel, võimaldas koostada rahvarinnete juhtivaid organeid inimestest, kes omavad teenitult rahvahulkades autoriteeti ja tunnustust. Rahvarinnete organite valimistel suurenes ja tugevnes veelgi enam kommunistlike parteide juhtiv osa. Tänapäeval on kommunistlike parteide juhtimisel rahvarinde organisatsioonid muutunud suureks organiseerivaks jõuks, mille kaudu rahvademokraatlikud valitsused teostavad riigi poliitikat.

Miljonid rahvarindesse kuuluvad kodanikud on tõmma-

tud nende organisatsioonide kaudu aktiivselt osa võtma poliitilisest elust. Rahvarinde organisatsioonides toimub tähtsamate seaduste ja määruste projektide arutamine, nende poolt esitatakse valimistel omapoolseid kandidaate, organiseeritakse ühiskondliku initsiatiivi korras nii riiklike kui ühiskondlike organisatsioonide ja asutuste tööd, teostatakse ühiskondlikku kontrolli jne. Olgu tähendatud, et rahvarinde organisatsioonid ei ole siiski mitte riigivõimu teostavad organisatsioonid. Nad on parteitud organisatsioonid, millede kaudu tõeliselt rahvalikul teel, rahva otsesel osavõtul teostatakse ühiskondlik-poliitilisi aktsioone. Nad ei ole ka juhtivad ühiskondlik-poliitilised organisatsioonid. Ainujuhtivaks poliitiliseks jõuks on rahvademokraatia maades töölisklassi avangard — kommunistlikud parteid. Kommunistlikud parteid, teostades rahvarinnete poliitilist juhtimist, ei lahustu selle juures mitte ise rahvarindes. Kommunistlikud parteid, kui töölisklassi kõrgeimad poliitilised organiseerimisvormid, teotsevad iseseisvalt oma põhikirja ja programmide kohaselt. Nad võivad üha enam rahvahulkade usaldust ja koondavad oma ümber üha kindlamalt laiu töötavaid hulki.

Tegelik elu näitab, et rahvarinded saavad oma progressiivset osa täita ainult kommunistlike parteide marksistlik-leninlikule õpetusele rajatud juhtimisega.

Kommunistlike parteide kõrval eksisteerib rahvademokraatia maades ka teisi poliitilisi parteisid, millised võtavad osa rahvarindest ja kelle esindajad kuuluvad valitsuse koosseisu. Eeskätt on need töötava talurahva poliitilised parteid (näit. Bulgaarias — rahva maaharijate liit, Ungaris — väiketalunike partei).

Kõik rahvarindesse kuuluvad parteid (ka väikekodanlikud parteid) tunnustavad kommunistlike parteide juhtivat osa. Nad ei esine praegusel arenguetapil enam iseseisvate programmidega. Rahvavaenulikud elemendid väikekodanlikes parteides on paljastatud kui rahvademokraatliku korra vaenlased ja anglo-ameerika imperialismi otsesed agendid, mille tulemusel need rahvavaenulikud elemendid nendest parteidest ja rahvarindest on kõrvaldatud.

Rahvarindeisse mittekuuluvad opositsioonilised grupee-

ringud, kes oma tegevuses on lojaalsed rahvademokraatlikule korrale, on lubatud ja mõningal määral säilinud. Kuid need grupeeringud ei oma enam märkimisväärset pinda rahva hulgas. Need väljasurevad grupeeringud esindavad ainult tähtsusetut osa reaktsioonilisest kodanlusest ja väikekodanlusest. Poliitiliste organisatsioonide edasine arengutee läheb kindlalt tööliklassi ja talurahva liidu tugevnemise suunas ning koondumises kommunistliku partei ümber. Kommunistlike ja töölisparteide üha suurenevat mõju näitab reljeefselt kommunistlike parteide arvuline kasv. Tšehhoslovakkias oli Kommunistlikul Parteil 1945. aastal ligi 500 tuhat liiget, nüüd kuulub tema ridadesse üle 2 miljoni 300 tuhande liikme. Poolas on praegu üle 1,5 miljoni kommunisti, Rumeenias ja Ungaris üle 1 miljoni kommunisti, Bulgaarias üle 0,5 miljoni jne.

Eduka edasiliikumise tähtsaks eelduseks oli tööliklassi ideoloogiline ja organisatsiooniline tugevdamine, kus kõrvaldati oma ridadest imperialismi agendid parempoolsete sotsialistide leerist. Selles protsessis oli otsustavaks sündmuseks kommunistlike ja sotsiaaldemokraatlike parteide ühinemine ühtseiks marksisimi-leninismi alusele rajatud kommunistlikeks (töölis-) parteideks.

Nii liitusid Rumeenias mõlemad tööliklassi parteid ühtseks Rumeenia töölisparteiks, Ungaris — töörahva parteiks, Tšehhoslovakkias liitus sotsiaaldemokraatlik partei kommunistliku parteiga, samuti Bulgaarias, Poolas — Ühendatud Töölisparteiks. Sotsiaaldemokraatlikest parteidest parempoolsete reaktsiooniliste elementide väljaheitmise järele sai loomuliku sammuna järgneda nende parteide ühinemine mitte mingi mehaanilise liitmise, vaid orgaanilise ühtsuse alusel.

*

Rahvademokraatia maade poliitilise aluse moodustavad rahvalikud esindusorganid keskuses ja kohtadel. Kõik rahvademokraatia riikide konstitutsioonid väljendavad tähtsaima põhimõttena riigivõimu väljumist

rahvast ja kuulumist rahvale. Kogu poliitiliste võimuorganite süsteem on rajatud tõelise rahvasuveräänsuse põhimõttele. Rahvas teostab oma võimu esindusorganitesse valimiste teel. Need valimised teostatakse tõelise demokraatia printsiipide kohaselt: üldise, ühetaolise ja otsese valimisega salajasel hääletamisel. Rahvahulgad võivad rahvavabariikides pidevalt kontrollida riigiorganite tööd. Rahvaesindajad on rahva ees aruandekohustuslikud ja vastutavad. Valijad võivad oma esindajaid igal ajal ära kutsuda, kui nad ei täida neile pandud ülesandeid. Siin pole tegu enam kodanlikes riikides tuntud rahvast eraldunud saadikute „sõltumatusena“, vaid tõeliste rahva huvide väljendamisega.

Rahvademokraatlike režiimide tõelist demokraatlikkust väljendavad mitte ainult esindusorganite demokraatlik moodustamine ning nende vastutavus rahva ees, vaid ka rahvamasside vahetu osavõtt poliitilisest elust mitmesuguste ühiskondlike organisatsioonide kaudu (rahvarinded ja teised organisatsioonid). Konstitutsioonid näevad ette ka rahvahääletuste (referendumite) korraldamise.

Kogu riigivõimuorganite süsteem on järjekindlalt üles ehitatud rahvavõimu teostamise põhimõttele. Kõik riigivõimuorganid on moodustatud rahva poolt otseselt valitud esindajaist. Kõrgeimad rahvaesinduslikud organid (Bulgaarias ja Albaanias — Rahvakogu, Rumeenias — Suur Rahvuskogu, Tšehhoslovakkias — Rahvuskogu, Ungaris — Riigikogu, Poolas — Seim) on ainsad seadusandlikud organid. Kõik teised riigivõimu- ja valitsemisorganid on demokraatliku tsentralismi põhimõtte kohaselt vastutavad kõrgeima rahvaesindusliku organi ees ning teotsevad tema poolt antud seaduste alusel. Siin pole võimalik mingisugust paralleeli tõmmata kodanlike parlamentidega, millised on vastandatud „täidesaatvaile“ organitele ja kus viimaste kätte tegelikult on koondatud kõrgeim riigivõimu teostamine. On tõsiasi, et kodanlike riikide parlamendid on ainult „kõnekodadeks“, kuna tegelikku riigivõimu teostavad valitsused. Rahvademokraatia maade kõrgeimad riigivõimuorganid moodustavad minist-

rite nõukogu ja teostavad ka ise tõelist kontrolli valitsemise organite üle.

Analoogiliselt kõrgeimate riigivõimu-organite moodustamisele moodustatakse ka kohalikud riigivõimuorganid. Kohalikud rahvaesinduslikud riigivõimuorganid on kohtadel oma territooriumi ja kompetentsi piirides täisvõimulised riigivõimuorganid (Bulgarias, Rumeenias, Poolas ja Albaanias nimetatakse neid rahvanõukogudeks, Tšehhoslovakkias — rahvuslikud komiteed).

Rahvademokraatia maade kohalikke organeid ei saa võrrelda kodanlikes riikides tuntud niinimetatud omavalitsusorganitega, kelle kompetents äärmisel juhul ulatub ainult niinimetatud kultuurautonoomiani, ja keda tegelikult piiravad valitsusvõimu kohapealsed esindajad: prefektid ja kubernerid. Rahvademokraatia maade kohalikud riigivõimuorganid suunavad ja juhivad aga kogu kohalikku majanduslikku, sotsiaalset ja kultuurilist tegevust vastavalt seadustele ja kõrgemate valitsemisorganite juhenditele. Nad on oma töös samuti rahva otsese kontrolli all ja rahva ees vastutavad.

Mis puutub riigipea instituuti, siis on enamikus rahvademokraatia maades selleks kollegiaalne kõrgeima rahvaesindusliku organi presiidium. Ainult Poolas ja Tšehhoslovakkias (varem ka Ungaris) on üheisikulised presidendid. Nii ühel kui teisel juhul on nad valitavad kõrgeimate rahvaesindusorganite poolt oma liikmeskonna hulgast. Rahvademokraatia maade presidendid erinevad põhiliselt kodanlike riikide riigipeadest — presidentidest — eelkõige selle poolest, et rahvademokraatia maade presidendid, samuti ka presiidiumid, on vastutavad ja aruandekohustuslikud kõrgeimate rahvaesindusorganite ees. Rahvademokraatia maade põhiseadused ei omista neile õigusi, mis annaks võimaluse neil üle kasvada sellest positsioonist või vastandada end kõrgemaile rahvaesindusorganitele (neil puudub kodanlikes riikides tuntud riigipea veto õigus, parlamentide suvaline laialisaatmise õigus, seadusandlus jne.).

Rahvavabariikide kõrgemat valitsemisvõimu teostavad ministrite nõukogud, kelle eesotsas on peaminister. Üld-

reegliina kuuluvad kõikide rahvarindest osavõtvate parteide esindajad valitsuse koosseisu. Juhtiv osa valitsustes kuulub kommunistlikele parteidele. Enamikus rahvavabariikides on peaministriteks ja tähtsamateks ministriteks kommunistlike parteide esindajad. Rahvademokraatia maade arengus kuulus esimesel etapil valitsuste koosseisu ka kodanliku klassi esindajaid (näiteks Rumeenias — Tatarescu, Poolas — Mikolajczyk jne.), kes arendasid valitsuses visa vastupanu igasugustele uuendustele ja keda lõpuks paljastati kui imperialistlike riikide otseseid käsilasi.

*

Mitmeti erinevates tingimustes võrreldes Kesk- ja Kagu-Euroopa rahvademokraatlike riikidega on toimunud Kesk-Aasia põhjaosas asuva Mongoolia rahvavabariigi ajalooline kujunemine ja areng.

Otsustava tähtsusega teguriks mongoli rahva rahvuslik-vabadusvõitluse arengus oli Venemaal toimunud Suurel Sotsialistlikul Oktoobrirevolutsioonil ning selle tulemusena loodud Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidul. Mongoolia töötavate talupoegade imperialismivastane ja feodalismivastane võitlus kujuneb 1921. aastal rahvarevolutsiooniliseks liikumiseks Venemaa proletariaadi otsesel toetusel.

Revolutsiooni teostamise ajal kujutas Mongoolia endast rändkarjakasvatajate (araatide) feodaalse süsteemiga maad, kus võimutsesid suurfeodaalid ja vaimulikkond. Töölisklass ja kodanlus puudus täielikult, kuna kapitalistlikku formatsioonini Mongoolia oma arengus ei olnud veel üldse jõudnud. Tõllal oli Mongoolia Rahvarevolutsioonilise partei ees küsimus — kuidas edasi arendada rahvarevolutsioonilist liikumist sotsialismi suunas, kas on üldse võimalik teostada üleminekut feodalistlikust formatsioonist sotsialismi, jättes vahele kapitalistliku formatsiooni? Mongoolia Rahvarevolutsiooniline partei lähtus Leninilt saadud juhendist, et võidu saavutanud maa, s. t. Venemaa proletariaadi otsese kaasabi ja toetuse korral „... on ebaõige arvata, et mahaäänud rahvastel on paratamatu läbi teha kapitalistlik

arengustaadium".¹ Mongoolia rahvavabariigi kahekümneviie aastane revolutsiooniline areng on hiilgavalt tõestanud seda Lenini väidet praktikaga. Tänapäeval on Mongoolias rahvademokraatliku režiimi kehtestamise tulemusena asutud sotsialismi ehitamise teele. See on saanud võimalikuks tänu Nõukogude Liidu omakasupüüdmatule abile ja toetusele.

Põhiliseks iseärasuseks Mongoolia rahvavabariigi arengus võrreldes Kesk- ja Kagu-Euroopa rahvademokraatia maadega ongi see, et Mongoolias teostatakse üleminekut feodalismilt sotsialismile, vältides kapitalismi. Kesk- ja Kagu-Euroopa rahvademokraatia maad (erandlik on Albaania, kus olid tugevad feodaalse ja patriarhaalse korra igandid) teostavad üleminekut, nagu juba eespool märgitud, kapitalismilt sotsialismile.

Mongoolia rahvavabariik juhitud oma Rahvarevolutsioonilise partei poolt on läinud mittekapitalistlikku arenguteed, on likvideerinud ekspluataatorlikud klassid, asunud maa industrialiseerimisele ning oma rahvusliku kultuuri-asutiste loomisele. Selle tulemusena on Mongoolias kujunenud oma noor ja arenev tööliklass ja rahvalik intelligents. Mongoolia rahvavabariik, nagu sõnastab Mongoolia konstitutsioon, on „tööraha (araatide — karjakasvatajate, tööliste ja intelligentsi) sõltumatu riik, mis kindlustab maa mittekapitalistliku arengutee edasiseks üleminekuks sotsialismile“ (MRV Põhiseadus § 1).

*

Kõik eelöeldu viib meid küsimuse juurde, kuidas käsitada rahvademokraatia riikide olemust. On muidugi selge, et iga riigi poliitilist organisatsiooni meie määrame mitte selle poliitilise organisatsiooni vormiga või halvemal juhul isegi nimetusega, millega tituleeritakse vastavat riiki, vaid vastava riikliku organisatsiooni sisuga. Nagu juba eespool märgitud, kujutavad rahvademokraatia maad konkreetseis ajaloolistes tingimustes kujunenud vormilt uut tüüpi proletariaadi diktatuuri riike, mis teostavad kaasaegsel arenguetapil üleminekut kapitalismilt sotsialis-

¹ V. I. Lenin, Teosed, XXV köide, lk. 354.

mile. Teiste sõnadega, nendes maades kehtestatud rahvademokraatia režiim kujutab endast töötajate võimu tööliklassi juhtimisel, mis teostab kaasaegsel arenguetapil proletariaadi diktatuuri funktsioone.

„Fašistlike riikide, agressorite sõjalise lüüasaamise olukorras, kapitalismi üldise kriisi teravnemise tingimustes, Nõukogude Liidu võimsuse määratu suure tugevnemise tingimustes ning tiheda koostöö tõttu NSV Liidu ja rahvademokraatlike riikidega avanes meie maale, nagu teistelegi rahvademokraatlikele maadele, võimalus üle minna kapitalismilt sotsialismile, loomata nõukogude režiimi, tehes seda rahvademokraatia režiimi abil tingimusel, et see režiim tugevneb ja areneb, tuginedes NSV Liidu ja rahvademokraatlike maade abile.“ Nii iseloomustas G. M. Dimitrov Bulgaaria Tööliste (kommunistide) Partei 5. kongressil peetud kõnes¹ rahvademokraatlike režiimide olemust.

G. M. Dimitrov juhib õigesti tähelepanu sellele olukorrale, milles tekkisid rahvademokraatlikud režiimid ja milise hindamatu tähtsusega nende maadele on Nõukogude Liidu — võidusaavutanud sotsialismimaa — kogemused. Toetudes neile rikkaile kogemustele ning NSV Liidu omakasutaja toetusele ja abile, täidavad rahvademokraatia riigid edukalt proletariaadi diktatuuri funktsioone ekspluaatorlike klasside likvideerimiseks ja sotsialistliku ühiskonna ülesehitamiseks. Nõukogude Liidu ja rahvademokraatia maade vastastikune abi ja tihe sõprus on eduka sotsialistliku ülesehitustöö otsustavaks tingimuseks rahvademokraatia riikides. Kommunistlikud parteid teevad suurt tööd rahvahulkade kasvatamises proletaarse internatsionalismi vaimus. Natsionalism ei ole ühendatav rahvademokraatlike režiimidega.

Oleks ekslik arvata, et rahvademokraatia riigid kujutavad endast uut tüüpi riiki oma põhiolendusest. Seda nad ei ole. Nad on vormilt uuetüübilised kapitalismilt sotsialismile üleminevad riigid. Marksism-leninism ei eita uute ja omapäraste vormide tekkimist üleminekul kapitalismilt sotsialismile. Tuleb lähtuda Lenini juhisest, et „kõik

¹ Vt. „Rahva Hääl“, 23. dets. 1948, nr. 303.

rahvused jõuavad sotsialismile, see on möödapääsemata, kuid kõik jõuavad sinna mitte täiesti ühesuguselt, igaüks lisab omapära demokraatia sellesse või teise vormi, proletariaadi diktatuuri sellesse või teise liiki, ühiskondliku elu mitmesuguste külgede sotsialistlike ümberkujunduste sellesse või teise temposse.¹

Teiselt poolt ei või aga teha järeldust, nagu toimuks üleminek kapitalismilt sotsialismile ka sisuliselt mingisugusel „omapärasel“ teel, nagu seda püüab väita Tito klikk Jugoslaavias, kes ei tunnista sotsialistliku ülesehitustöö üldisi seaduspärasusi vormiliste erinevuste taustal. Marksismi-leninismi õpetuse põhitees seisab selles, et kapitalismilt sotsialismile üleminev riik ei saa olla sisuliselt midagi muud, kui proletariaadi revolutsiooniline diktatuur.

Ka rahvademokraatia riigid on proletariaadi diktatuuri riigid ja oma olemuselt sotsialistlikku tüüpi riigid, mitte aga mingisugune kolmas, kapitalismi ja sotsialismi süsteemi vaheline „õnnestunud“ kompromiss-süsteem.

Rahvademokraatiate erinevus nõukogude sotsialistlikust riigist seisab põhiliselt selles, et NSV Liidus on sotsialism juba üles ehitatud ning teostatakse järkjärgulist üleminekut kommunismile, rahvademokraatia riigid on aga sotsialismi ehitavad riigid. Siit järgnevad ka teised erinevused vormilises osas Nõukogude riigi ja rahvademokraatia maade vahel.

Näiliselt paistab ju sarnane olevat nii nõukogude kui rahvavabariikide demokraatia, sest mõlemad on tõeliselt rahvademokraatiad, kuid tuleb silmas pidada, et sõnal „rahvas“ on siin erinev sisu. NSV Liidu rahvas on sotsialistliku ühiskonna töölisklass, kolhoositalurahvas ja rahvalik intelligents. Rahvademokraatia maade rahva mõistesse aga kuuluvad veel säilinud ekspluataatorlikud klassid nii linnas kui maal. Rahvademokraatia maade töölisklassi, talurahva ja intelligentsi ümberkasvamine saab toimuda põhiliselt sama teed kaudu, mida on läbinud nõukogude rahvas, s. o. sotsialistliku industrialiseerimise ja

¹ V. I. Lenin, Teosed, XIX kd., lk. 230. 3. trükk.

kollektiviseerimise ning ekspluataatorlike klasside likvideerimise teed kaudu.

Sotsialistliku leeri tugevnemise olustikus ei olnud tarvidust rahvademokraatia maades teostada piiramisi valimisõiguses ja kodanike põhiõiguste ja vabaduste osas, nagu see oli paratamatu Nõukogude riigi arengu esimesel etapil, mil Nõukogude riik tunduvalt raskemas sise- ja välispoliitilises olukorras ehitas esimese maana sotsialistlikku ühiskonda. Rahvademokraatia riikides on kehtestatud demokraatia, mis on rahva rõhuva enamuse — töötavate klasside — demokraatia, seepärast on teda õige nimetada ka rahvademokraatiaks, silmas pidades eriti tema põhilist erinevust kodanlikust „demokraatiast“, kui rahva tühise vähemiku demokraatiast.

Jugoslaavias peremehetsev fašistlik jõuk lämmatas Jugoslaavia rahvademokraatliku režiimi ning on kehtestanud seal fašistliku terrori režiimi. Ta isoleeris Jugoslaavia Nõukogude Liidust ja rahvademokraatia maadest ning jättis ta ilma nende vennalikest abist. Tito kliki avantüristlik majanduspoliitika on viinud Jugoslaavia majanduse ummikusse ja kapitalistliku korra taastamisele.

Teist teed sammuvad aga Bulgaaria, Rumeenia, Tšehhoslovakkia, Poola, Ungari, Albaania ja teiste rahvademokraatiate rahvad. Nad tugevdavad vendlust, sõprust ja vastastikust abi Nõukogude Liiduga. NSV Liidus näevad rahvavabariigid oma sõltumatuse ustavat kaitsjat, oma majandusliku ja kultuurilise tõusu edasist tuge.

Nõukogude rahvad on uhked sellele, et sotsialismi võiduka ülesehitamise kogemused, mida nad omandasid suurte juhtide ja õpetajate Lenini ja Stalini juhtimisel, on praegu rahvademokraatia maade töötajate relvaks ja on toonud neile juba esimesi edusamme sotsialismi teel. Nõukogude inimesed jälgivad seepärast tähelepanelikult vennalike rahvademokraatia maade majanduslikku ja kultuurilist ülesehitustööd ja tunnevad rõõmu seal saavutatud edusammude üle.

Dots. E. TALVIK

ALBAANIA RAHVAVABARIIGI KONSTITUTSIOON

ESIMENE OSA

PÕHIPRINTSIIBID

I PEATÜKK

ALBAANIA RAHVAVABARIIK

§ 1. Albaania on rahvavabariik, milles kogu võim lähtub rahvast ja kuulub rahvale.

§ 2. Albaania Rahvavabariigis teostab rahvas oma võimu riigivõimu esindusorganite kaudu, milleks on fašismi- ja reaktsioonivastases rahvuslikus vabadusvõitluses sündinud rahvanõukogud, mis on albaania rahva põhihulka kõige suuremaks saavutuseks.

Need organid, alates kohalikest nõukogudest kuni Rahvakoguni, valitakse rahva poolt vabalt.

§ 3. Kõik riigivõimu esindusorganid valitakse kodanike poolt vabalt üldise, ühetaolise ja otsese valimisõiguse alusel salajasel hääletusel.

Kõigis riigivõimu-organites on rahvaesindajad vastutavad oma valijate ees.

Valijatel on õigus igal ajal ära kutsuda oma esindajaid. Nende õiguste teostamise kord määratakse kindlaks eriseadusega.

§ 4. Kõik riigivõimu-organid teostavad oma funktsioone Konstitutsiooni ning kõrgeimate riigivõimu-organite poolt antavate seaduste ja üldiste eeskirjade alusel.

Kogu riigivalitsemis- ja kohtuorganite tegevus peab olema rajatud seadusele.

UHISKONDLIK JA MAJANDUSLIK KORRALDUS

§ 5. Albaania Rahvavabariigis on tootmisvahendid kas kogu rahva omandus, s. t. riigi käes olev omand, või rahva kooperatiivsete organisatsioonide või füüsiliste ja juriidiliste eraisikute omand.

Kogu rahva omanduseks on kõik maagid ja teised maa-põuevarad, veed, looduslikud rikkused, metsad ja karjamaad, õhu sidevahendid, post, telegraaf, telefon, raadiojaamad ja pangad.

Väliskaubandus on riigi kontrolli all.

§ 6. Rahva eluliste huvide kaitsmiseks ja tema heaolu tõstmiseks, samuti kõigi majanduslike võimaluste ja jõudude õige kasutamise eesmärgil suunab riik maa elu ja majanduslikku arenemist kooskõlas ühtse majandusplaaniga, toetudes majanduse riiklikule ja kooperatiivsele sektorile ning teostades üldist kontrolli eramajandusliku sektori üle.

Ühtse majandusplaani ellurakendamisel toetub riik tööliste ja teenistujate ametiühingu-organisatsioonidele, talupoegade kooperatiividele ja töötavate hulkade teistele organisatsioonidele.

§ 7. Kogu rahva varanduse suunamist ja kasutamist reguleerivad seadused. Riik soodustab igati kogu rahva omandi tugevdamist.

§ 8. Riik hoolitseb eriti rahva ühistegeliku liikumise eest, abistab ja toetab seda.

§ 9. Tagatakse eraomandus ja eramajanduslik algatus. Tagatakse eraomandi pärandamise õigus. Keegi ei või kasutada eraomandi-õigust ühiskonna kahjuks.

Eraomandit võib piirata ja sundvõõrandada, kui seda nõuavad ühiskondlikud huvid, kuid ainult seaduse alusel. Seadusega määratletakse, millistel juhtudel ja millises ulatuses kompenseeritakse omanikule omandi väärtus.

Samasugustel tingimustel võib seadusega natsionaliseerida teatavaid majandusharusid või ettevõtteid, kui seda nõuavad ühiskondlikud huvid.

Keelatud on monopolid, trustid, kartellid ja teised nendetaolised ühendused, mis on loodud hindade kindlaksmääramiseks ja turu monopoliseerimiseks rahvamajanduse huvide kahjuks.

§ 10. Maa kuulub neile, kes seda harivad. Seadus määrab kindlaks, kas ja kui suurel määral võivad omada maad asutused ja isikud, kes ei tegele ise maaharimisega.

Suured maatükid ei või mingil juhul olla eraisikute käes.

Seadusega määratakse kindlaks maa ülemmäär, mis võib olla eravalduses.

Riik kaitseb eriti kehva ja kesktalu poegade huve ning abistab neid krediidiga, maksustamissüsteemiga ja kogu oma üldise majanduspoliitikaga.

§ 11. Riik abistab majanduslike ja teiste abinõudega töötavate rahvahulkade ühinemist ja organiseerumist kaitseks nende majandusliku ekspluateerimise vastu.

Riik kaitseb palgaliste töötajate huve, kindlustades neile ühinemisõiguse, tööpäeva piiramise, tööandja poolt tasutava iga-aastase puhkuse, töötasu alammäära kindlaksmääramise ja sotsiaalkindlustuse.

Riik kaitseb eriti noorte huve, kes ei ole veel täisealised.

III PEATÜKK

KODANIKE ÕIGUSED JA KOHUSED

§ 12. Kõik kodanikud on seaduse ees võrdsed. Nad on kohustatud järgima Konstitutsiooni ja seadusi.

Ei tunnustata mingisuguseid päritolust, seisundist, varanduslikust seisukorrast ja hariduse tasemest tulenevaid eesõigusi.

§ 13. Kõik kodanikud on võrdsed, sõltumata nende rahvusest, rassist või usutunnistusest.

Iga tegevust, mis võimaldab kodanikele eesõigusi või mis piirab nende õigusi rahvusliku, rassilise või usundliku erinevuse alusel, peetakse konstitutsioonivastaseks tegevuseks ja karistatakse seadusega.

Vihkamise ja lahkkelide tekitamine rahvuste, rasside ja

usutunnistuste vahel on Konstitutsiooni rikkumine ning seda karistatakse seadusega.

§ 14. Kõigil 18-aastaseks saanud kodanikel, sõltumata nende soost, rahvusest, rassist, usutunnistusest, nende kultuurilisest tasemest ja paiksuse tsensusest, on õigus valida ja olla valitud kõigisse riigivõimu-organisse.

Neid õigusi omavad samuti armee ridades olevad kodanikud.

Valimisõigus on üldine, ühetaoline ja otsene ning seda teostatakse salajasel hääletamisel.

Valimisõigust ei ole isikuil, kellelt seaduse alusel on valimisõigus ära võetud.

§ 15. Naisel on mehega võrdsed õigused kõigil era-, poliitilise ja ühiskondliku elu aladel.

Ühesuguse töö eest on naisel õigus ühesugusele tasule mehega. Tal on mehega ühesugune õigus sotsiaalkindlustusele.

Riik kaitseb eriti ema ja lapse huve sünnitusmajade, lasteaedade ja -sõimede organiseerimise ning emale enne ja pärast sünnitust tasulise puhkuse õiguse kindlustamise teel.

§ 16. Kõigile kodanikele tagatakse südametunnistuse ja usutunnistuse vabadus.

Kirik on riigist eraldatud.

Religioossed kogudused on vabad oma usundlikes asjus ja usutalituste täitmisel.

Keelatakse kiriku ja usutunnistuse kasutamine poliitilisteks eesmärkideks ning poliitiliste organisatsioonide olemasolu usulisel alusel.

Riik võib osutada religioossetele kogudustele materiaalselt abi.

§ 17. Abielu ja perekond on riigi kaitse all. Riik reguleerib seadusega abielu ja perekonda.

Seadus tunnistab ainult vastavais riiklikes organites registreeritud abielu. Pärast abielu riiklikku registreerimist on kodanikel täielik vabadus abielusõlmimiseks vastavalt nende usundi reeglile.

Kõigis abieluküsimustes on kompetentseteks organiteks ainult riiklikud kohtud.

Vallaslaste suhtes on vanematel samasugused kohustused nagu abielus sündinud laste suhtes. Vallaslastel on samasugused õigused nagu abielus sündinud lastelgi.

§ 18. Kõigile kodanikele tagatakse sõna- ja trüki- ning ühingute, koosolekute ja meelevalduste organiseerimise vabadus.

§ 19. Kõigile kodanikele tagatakse isikupuutumatus.

Kedagi ei saa vahistada ilma kohtuotsuseta või prokuröri sanktsioonita kauemaks kui kolmeks päevaks.

Kedagi ei saa karistada kriminaalkuriteo eest ilma vastava kohtuotsuseta, mis on vastu võetud seaduse põhjal, millega on ette nähtud kohtu kompetents ja asjaomane kriminaalkuritegu.

Karistusi võib määrata ainult seaduse alusel.

Kedagi ei saa süüdi mõista ilma seaduse põhjal teostatava ülekuulamiseta ja ilma seaduse poolt võimaldatava kaitseõiguse ärakasutamisetä, välja arvatud juhud, kui süüdistatava äraolek on seaduslikult kindlaks tehtud.

Administratiivorganid võivad määrata vabaduskaotust vähemate seaduserikkumiste eest seadusega kindlaksmääratud piirides.

Ühtki kodanikku ei saa riigipiiridest välja saata või interneerida riigis, välja arvatud seadusega ettenähtud juhud.

Albaania kodanikud välismail kasutavad Albaania Rahvavabariigi kaitset.

§ 20. Elamu on puutumatu.

Keegi ei või võõrasse majja sisse tulla ja läbiotsimist teostada ilma majaperemehe nõusolekuta, välja arvatud juhud, kui on olemas seaduse alusel väljaantud käsk.

Läbiotsimist võib toime panna ainult kahe tunnistaja juuresolekul. Läbiotsimise juures on õigus viibida ka majaperemehel.

§ 21. Posti ja muu kirj vahetuse saladus on puutumatu, välja arvatud kriminaaluurimise, mobilisatsiooni ja sõjaseisukorra juhud.

§ 22. Töö on Albaania Rahvavabariigis auasjaks ja kohuseks.

Igal kodanikul on õigus saada tasu töö ja oma võimete

järgi, saades ühiskonnalt niipalju, kuipalju ta ise annab ühiskonnale.

§ 23. Kõigil kodanikel, vastavalt seadusega ettenähtud tingimustele, on võrdne õigus osa võtta riigiteenistusest.

Riigiteenistusse võetud kodanikud peavad kohusetruult suhtuma oma ülesannetesse.

§ 24. Riik kindlustab sõjainvaliididele vastavad elutingimused ja tasuta tööduslaselise väljaõppe.

Langenud sõjaväelaste perekonnad, samuti sõjaga seoses langenud isikute perekonnad on riigi erilise hoole all.

§ 25. Riik hoolitseb rahva tervise kindlustamise eest tervishoiu, haiglate ning sanatooriumide organiseerimisega ja kontrollimisega.

§ 26. Riik hoolitseb rahva ja eriti noorsoo kehalise kasvatamise eest nii rahva tervise ja töövõime kindlustamiseks kui ka riigi kaitsevõime tugevdamiseks.

§ 27. Tagatakse teadusliku töö ja kunstilise loomingu vabadus.

Riik osutab teadusele ja kunstile abi rahva kultuuri ja heaolu arendamise huvides.

Autoriõigust kaitstakse seadusega.

§ 28. Rahva üldise kultuuritaseme tõstmiseks kindlustab riik elanikkonna kõigile kihtidele kooliskäimise ja teiste kultuuriasutuste külastamise võimaluse.

Riik hoolitseb eriti noorsoo kasvatuse eest.

Lapsi kaitstakse seadusega.

Koolid on riigi juhtimisel. Erakoolide organiseerimist lubatakse ainult eriloaga, kusjuures nende tegevus peab olema riigi kontrolli all.

Algõpetus on kohustuslik ja tasuta.

Kool on kirikust eraldatud.

§ 29. Kodanikel on õigus pöörduda kaebuste ja palvetega riigivõimu-organite poole.

Kodanikel on õigus riigivalitsemis-organite seadusevastaste otsuste, samuti ametiisikute ebaõigete tegude kohta esitada kaebusi.

§ 30. Igal kodanikul on õigus alustada vastava kohtu ees kohtuasja ametiisikute suhtes, kes ei täida õigesti oma ametikohustusi.

§ 31. Kodanikel on õigus seaduse teel nõuda riigilt ja ametiisikuilt nende ebaseadusliku ja ebaõige ametikohustuste täitmise tõttu tekitatud kahjude tasumist.

§ 32. Kodumaa kaitsmine on iga kodaniku ülim kohustus ja suurim au.

Rahva reetmine on kõige raskem kuritegu.

Kodanike sõjaväeteenistuse kohustus on üldine.

§ 33. Kõik kodanikud on kohustatud maksma makse vastavalt nende majanduslikele võimalustele.

Maksud ja alused neist vabastamiseks määratakse kindlaks seadusega.

§ 34. Kodanikud ei või kasutada neile Konstitutsiooniga antud õigusi Albaania Rahvavabariigi konstitutsioonilise korra rikkumiseks antidemokraatlikel eesmärkidel.

Iga tegevust selles suunas loetakse ebaseaduslikuks ja karistatakse seaduse järgi.

§ 35. Vähemusrahvused kasutavad Albaania Rahvavabariigis kõiki õigusi. Nad võivad vabalt arendada oma kultuuri ja kasutada oma keelt.

§ 36. Välismaa kodanikele, keda kiusatakse taga nende tegevuse pärast demokraatia huvides, rahvusliku vabadusvõitluse, töötava rahva õiguste kaitsmise või nende tegevuse pärast teadusliku ja kultuurilise tegevuse vabaduse huvides, annab Albaania Rahvavabariik varjupaigaõiguse oma territooriumil.

TEINE OSA

RIIKLIK KORRALDUS

I PEATÜKK

KÕRGEIMAD RIIGIVÕIMU-ORGANID

a) R a h v a k o g u

§ 37. Rahvakogu on Albaania Rahvavabariigi kõrgeim riigivõimu-organ.

§ 38. Rahvakogu esindab rahva ja riigi suveräänsust

ning vastavalt Konstitutsioonile teostab kõiki kõrgema riigivõimu õigusi, välja arvatud need õigused, mis Konstitutsioon ise andis üle Rahvakogu Presiidiumi või valitsuse kompetentsi.

§ 39. Seadusandlikku võimu teostab ainult Rahvakogu.

§ 40. Rahvakogu valitakse kõigi kodanike poolt vahekorras üks saadik 20 000 elaniku kohta.

§ 41. Rahvakogu valitakse neljaks aastaks.

§ 42. Rahvakogu valib iga istungjärgu algul ühe esimehe, ühe esimehe asetäitja ja ühe sekretäri. Esimees juhib istungjärgu tööd vastava kodukorra alusel.

§ 43. Rahvakogu kutsutakse kokku tema Presiidiumi seadlusega korralisteks ja erakorralisteks istungjärgudeks.

Korralised istungjärgud kutsutakse kokku kaks korda aastas: 15. märtsil ja 15. oktoobril.

Kui Rahvakogu ei kutsuta kokku nendel tähtaegadel, siis võib ta kokku tulla omal algatusel ka ilma Presiidiumi seadlusega.

Erakorralised istungjärgud kutsutakse kokku Rahvakogu Presiidiumi äranägemisel või neil juhtudel, kui seda nõuab vähemalt üks kolmandik saadikuist.

§ 44. Rahvakogu töötab välja oma kodukorra eeskirjad.

§ 45. Ükski seaduseelnõu ei või saada seaduseks, kui ta pole rahvasaadikute suhtelise enamuse poolt vastu võetud Rahvakogu koosolekul, millel viibis liikmete enamus.

§ 46. Seadused jõustuvad 15 päeva möödumisel pärast nende avaldamist ametlikus häälekandjas, välja arvatud juhud, kui seadus ise näeb ette teise tähtaja.

§ 47. Rahvakogu valib üksikuid komisjone, kellele tehakse ülesandeks teatavate küsimuste lahendamine.

Oma esimesel istungjärgul valib Rahvakogu mandaatkomisjoni, kes kontrollib saadikute volitusi.

Selle komisjoni ettepanekul kinnitab või annulleerib Rahvakogu saadikute volitusi.

§ 48. Rahvakogu võib korraldada oma ankeetkomisjoni kaudu ankeedilisi küsitlusi üldiseloomuga küsimuste alal.

Kõik riiklikud organid on kohustatud täitma ankeetkomisjoni nõudmisi, mis käivad informatsiooni esitamise kohta.

§ 49. Rahvaesindajad Rahvakogus kasutavad parlamentlikku puutumatusi.

Neid ei tohi vahistada või võtta kohtulikule vastutusele ilma Rahvakogu või tema Presiidiumi teadmiseta, välja arvatud juhud nende kinnipidamisel kuriteo kohal.

§ 50. Sõja või teiste taoliste erakorraliste olukordade puhul võib Rahvakogu pikendada oma volitusi üle kindlaksmääratud tähtaja seni kui see olukord kestab.

Rahvakogu võib vastu võtta otsuse enda laialisaatmise kohta ka enne tähtaja lõppemist, milleni ta oli valitud.

§ 51. Uue Rahvakogu valimised peavad olema määratud enne tähtaja lõppemist, milleni oli valitud eelmine Rahvakogu.

Rahvakogu laialisaatmise päevast kuni uue Rahvakogu valimise päevani ei või mööduda rohkem kui kolm ja mitte vähem kui kaks kuud.

§ 52. Konstitutsiooni muudatusi või täiendusi tehakse ainult Rahvakogu otsuse põhjal.

Ettepanekuid Konstitutsiooni muutmiseks või täiendamiseks võivad esitada Rahvakogu Presiidium, valitsus või vähemalt kaks viiendikku saadikuid.

Konstitutsiooni muutmise või täiendamise ettepanekud peavad olema vastu võetud Rahvakogu kõigi saadikute hääle absoluutse enamusega.

b) Rahvakogu Presiidium

§ 53. Rahvakogu valib oma Presiidiumi, mis koosneb ühest esimehest, kahest esimehe asetäitjast, ühest sekretärist ja 7 liikmest.

§ 54. Rahvakogu Presiidium täidab järgmisi funktsioone:

- 1) kutsub kokku Rahvakogu istungjärgud;
- 2) määrab kindlaks valimised Rahvakogusse;
- 3) annab autentseid seletusi selle kohta, kas seadused vastavad Konstitutsioonile; need seletused esitatakse kinnitamiseks Rahvakogule;
- 4) tõlgendab seadusi, annab seadlusi;
- 5) avaldab vastuvõetud seadusi;

6) teostab armuandmise õigust vastavalt vastuvõetud seadustele;

7) autasustab ordenitega ning annab aunimetusi ja teenetemärke valitsusejuhi ettepanekul;

8) ratifitseerib rahvusvahelisi lepinguid, välja arvatud juhud, kui niisugune ratifitseerimine kuulub Rahvakogule;

9) nimetab ametisse ja kutsub ära valitsuse ettepanekul erakorralisi saadikuid ja täisvolilisi ministreid;

10) võtab vastu tema juurde akrediteeritud välisriikide diplomaatiliste esindajate voli- ja äraikutsumiskirjad;

11) kuulutab välja Rahvakogu istungjärkude vaheajal üldise mobilisatsiooni ja sõjaseisukorra relvastatud agressiooni korral Albaania Rahvavabariigi vastu või vajaduse korral otseselt täita Albaania Rahvavabariigi rahvusvahelisi kohustusi rahvusvahelise rahuorganisatsiooni või mõne liitlasriigi suhtes;

12) nimetab ametisse ja asendab valitsusejuhi ettepanekul ministreid Rahvakogu kahe istungjärgu vaheajal;

13) nimetab ametisse valitsusejuhi ettepanekul ministrite asetäitjaid;

14) loob valitsusejuhi ettepanekul komisjone valitsuses ja nimetab nende esimehi;

15) määrab kindlaks valitsuse ettepanekul, missugused ettevõtted ja asutused omavad üldriiklikku tähtsust ning kuuluvad ühe või teise ministeeriumi või valitsuse komisjoni vahetule juhtimisele;

16) korraldab Rahvakogu otsuste põhjal või valitsuse ettepanekul rahvahääletusi mitmesuguste küsimuste kohta.

Rahvakogu Presiidiumi seadlustele kirjutavad alla esimees ja sekretär.

§ 55. Rahvakogu Presiidium vastutab oma tegevuse eest Rahvakogu ees. Rahvakogu võib oma Presiidiumi laiali saata ja uue valida, samuti vabastada kohustustest ja asendada teistega Presiidiumi üksikuid liikmeid enne tähtaja lõppemist, milleni nad olid valitud.

§ 56. Rahvakogu laialisaatmise korral täidab Presiidium oma kohustusi kuni uue Rahvakogu Presiidiumi valimiseni.

Presiidium kutsub kokku uuesti valitud Rahvakogu hiljemalt kuu aega pärast valimiste lõppemist.

RIIGIVALITSEMIS-ORGANID

§ 57. Albaania Rahvavabariigi kõrgeimaks täidesaatvaks ja korraldavaks riigivõimu-organiks on Albaania Rahvavabariigi valitsus.

Valitsuse määrab ametisse ja vabastab kohustustest Rahvakogu.

Valitsus vastutab oma tegevuse eest Rahvakogu ees ja annab temale aru, kuid Rahvakogu kahe istungjärgu vaheajal vastutab oma tegevuse eest Rahvakogu Presiidiumi ees ja annab temale aru.

§ 58. Valitsus teotseb Konstitutsiooni ja seaduste põhjal. Ta annab määrusi, mis on vajalikud seaduste rakendamiseks, ning korraldusi eriliste seaduslike volituste alusel, samuti juhendeid seaduste rakendamiseks.

Valitsuse määrustele, korraldustele ja juhendele kirjutab alla valitsusejuht ja vastav minister.

§ 59. Valitsus suunab ja koordineerib ministriumide, komisjonide ja teiste asutuste tegevust, mis on tema vahetu kontrolli all.

Valitsus koostab üldriikliku majandusplaani ja riigieelarve, mis esitatakse Rahvakogule kinnitamiseks, ning kontrollib nende täitmist; juhib krediidi- ja rahanduslikku süsteemi; võtab tarvitusele kõiki vajalikke abinõusid konstitutsioonilise korra ja kodanike õiguste kindlustamiseks ja kaitseks; teostab kõigi relvastatud jõudude juhtimist; peab suhteid välisriikidega; hoolitseb rahvusvaheliste lepingute ja kohustuste täitmise eest; esitab Rahvakogule tema ja üksikute ministrite poolt koostatud seaduseelnõusid; kinnitab üksikute ministriumide ja temale alluvate asutuste sisemise struktuuri; loob komisjone ja asutusi majanduslike, kultuuriliste ja rahvusliku kaitse alaliste abinõude ellurakendamiseks.

§ 60. Valitsus koosneb: valitsusejuhist, tema asetäitjaist, ministreist, plaani- ja majanduskomisjoni ning kontrollkomisjoni esimehest.

Valitsuse liikmed annavad Rahvakogu Presiidiumi ees vandetõotuse.

§ 61. Valitsusejuht esindab valitsust, on selle istungite eesistujaks ja juhib valitsuse tegevust.

§ 62. Valitsuse liikmed seisavad mitmesuguste administratiivsete ametkondade eesotsas.

Valitsuse koosseisus võib olla ka portfelli ministreid.

§ 63. Valitsuse liikmed kannavad kriminaalvastutust Konstitutsiooni ja seaduste rikkumise eest ametikohustuste täitmisel.

Samuti vastutavad nad riigile nende ebaseaduslike tegude läbi tekitatud kahju eest.

Valitsuse liikmete vastutuse normid määratakse kindlaks eriseadustega.

§ 64. Ministritel ja valitsuse komisjonidel on õigus anda eeskirju, juhendeid ja korraldusi seaduste, valitsuse määruste, juhendite ja korralduste alusel ning nende rakendamiseks.

Ministrid valvavad seaduste, valitsuse määruste, juhendite ja korralduste õige täitmise järele ning kannavad vastutust nende rakendamise eest selles riigivalitsemise harus, mida nad juhivad.

Ministeeriume ja valitsuse komisjone luua või olemasolevaid likvideerida võib ainult seadusega.

§ 65. Valitsusel on järgmised ministeeriumid:

- 1) Välisministeerium,
- 2) Siseministeerium,
- 3) Rahvusliku Kaitse Ministeerium,
- 4) Kohtuministeerium,
- 5) Rahandusministeerium,
- 6) Haridusministeerium,
- 7) Majandusministeerium¹,
- 8) Põllutöö- ja Metsade Ministeerium,
- 9) Ühiskondlike Tööde Ministeerium,
- 10) Tervishoiu Ministeerium².

¹ Rahvakogu Presiidiumi seadlusega 1. veebruarist 1947 on Majandusministeerium likvideeritud ja selle asemel on moodustatud kaks ministeeriumi: Kaubandusministeerium ja Tööstuse Ministeerium.

² Peale ministeeriumide loodi Rahvakogu Presiidiumi seadlusega 1946. aastal valitsuse juurde Riiklik Kontrollkomisjon.

§ 66. Valitsus võib dekreediga määrata Ministrite Nõukogu kitsama koosseisu, mis tegeleks majanduse ja rahvusliku kaitse teatavate küsimustega.

Dekreet Ministrite Nõukogu kitsama koosseisu moodustamise kohta määrab kindlaks ka tema kompetentsi.

III PEATÜKK

KOHALIKE ADMINISTRATIIVSETE ÜKSUSTE RIIGIVÕIMU-ORGANID

§ 67. Rahvanõukogud on riigivõimu-organid kohtadel — prefektuurides, allprefektuurides, kommuunides ja külades.

Rahvanõukogud valitakse otseselt kodanike poolt. Külarahvanõukogud valitakse kaheks aastaks ning kommuunide, prefektuuride ja allprefektuuride nõukogud kolmeks aastaks.

Prefektuuride, allprefektuuride ja kommuunide rahvanõukogud kutsuvad oma korralisi pleenumeid kokku eriseadustega kindlaksmääratud tähtaegadel.

§ 68. Rahvanõukogud juhivad neile alluvate valitsemisorganite tegevust ning majanduslikku ja kultuurilist ülesehitust nende kompetentsi piirides; kindlustavad ühiskondliku korra kaitset, seaduste täitmist ja kodanike õiguste kaitsmist; koostavad kohaliku eelarve.

Rahvanõukogud teevad nende kompetentsi piirides Konstitutsiooni, kõrgemate riigivõimu-organite seaduste, määruste ja üldiste korralduste alusel üldiseloomuga otsuseid.

§ 69. Üldise ja kohaliku iseloomuga ülesannete täitmisel peavad rahvanõukogud toetuma rahvahulkade algatusele ja laialdasele osavõtule ning töötava rahva organisatsioonidele.

§ 70. Rahvanõukogude täidesaatvaiks ja korraldavaiks organeiks, välja arvatud külarahvanõukogud, on rahvanõukogude poolt valitud täitevkomiteed.

Täitevkomitee koosneb esimehest, liikmeist ja sekretärist.

§ 71. Külades koosneb rahvanõukogu täidesaatev organ nõukogu esimehest ja sekretärist.

§ 72. Küla-rahvanõukogu kutsub seaduses ettenähtud tähtaegadel kokku valijate koosolekuid, kelle ees ta annab aru oma tegevusest.

Nende koosolekute õigused ja kohustused määratakse kindlaks seadusega.

§ 73. Rahvanõukogude täidesaatvad organid alluvad nii oma rahvanõukogule kui ka kõrgemate riigivõimu-organite täidesaatvaile ja korraldavaile organeile.

§ 74. Rahvanõukogud võivad moodustada mitmesuguste valitsemisharude juhtimiseks täitevkomitee juhtimise all olevaid büroosid või osakondi. Bürood ja osakonnad alluvad oma tegevuses täitevkomiteele ja üheaegselt kõrgemate rahvanõukogude vastavatele osakondadele ning vastavaile ministeeriumeile.

IV PEATÜKK

KOHUS JA PROKURATUUR

a) Kohtud

§ 75. Albaania Rahvavabariigi õigusemõistmis-organid on: Ülemkohus, prefektuuride ja allprefektuuride rahvakohtud ning sõjakohtud.

Seadusega võib asjade erikategooria jaoks luua erikohtuid.

Kohtud teevad otsuseid rahva nimel.

§ 76. Kohtud on oma funktsiooni täitmisel sõltumatud. Kohtud on kõigis instantsides valitsemisorganitest eraldatud. Nende otsust võib muuta vastav kõrgem kohus.

Kõrgematel kohtutel on õigus seaduse piirides kontrollida alluvate kohtute tegevust.

Kohtuminister juhib ja kontrollib kohtukorraldust ning hoolitseb kohtute organiseerimise ja õige tegevuse eest.

§ 77. Kohtud mõistavad kohut seaduse alusel.

§ 78. Asjaarutamine on kohtuis üldiselt avalik.

§ 79. Üldiselt teeb otsuseid kolleegium. Kohtukolleegium prefektuurides ja allprefektuurides kui esimese instantsi kohtutes koosneb alalistest kohtunikest ja rahvakaasistujaist, kes on kohtus võrdõiguslikud.

Otsuseid vabaduse kaotamisega üle 10 aasta võib esimeses instantsis teha ainult prefektuuri- või kõrgem kohus.

§ 80. Kõigis kohtutes tarvitatakse albaania keelt. Albaania keelt mittevaldavad kodanikud võivad esineda oma keeles tõlgi kaudu.

§ 81. Ülemkohus valitakse Vabariigi Rahvakogu poolt salajasel hääletamisel neljaks aastaks.

Prefektuuride kohtud valitakse prefektuuride rahvanõukogude poolt salajasel hääletamisel kolmeks aastaks.

Allprefektuuride kohtud valitakse allprefektuuride rahvanõukogude poolt kolmeks aastaks. Ühte ja sama isikut võib valida kohtunikuks mitu korda.

Kõigi kohtunike valimiskord määratakse kindlaks seadusega.

§ 82. Ülemkohus on Albaania Rahvavabariigi kõrgeim õigusemõistmis-organ.

Ülemkohus on kompetentne otsustama vaidlusi, mis tekiavad tsiviil- ja sõjakohtute ning teiste riiklike organite vahel kompetentsi üle.

Seadus määrab kindlaks, millistel juhtudel Ülemkohus esineb esimese instantsi kohtuna ning millistel juhtudel — teise instantsi kohtuna.

§ 83. Ülemkohus määrab kindlaks Vabariigi kõigi kohtute otsuste seaduslikkuse.

Ainult prokurör võib järelevalve korras protesteerida seadusjõusse astunud kohtuotsuste vastu. Niisuguse protesti tagajärjel vastuvõetud otsus muudab ära seadusjõusse astunud otsuse ainult seaduses eriti kindlaksmääratud juhtudel.

b) P r o k u r a t u u r

§ 84. Prokuratuur on Rahvakogu organ, kes on kohustatud kontrollima seaduse täpset täitmist ministeeriumide ja teiste valitsemisorganite, ametiisikute ja kõigi kodanike poolt.

§ 85. Albaania Rahvavabariigi Peaprokuröri ja tema asetäitjad nimetab ametisse Rahvakogu.

Prefektuuride ja allprefektuuride prokuröre nimetab ametisse Peaprokurör.

§ 86. Kõik prokurörid on sõltumatud kohalikest võimuorganest ning alluvad ainult Peaprokurörile, kellelt nad saavad käske ja juhendeid.

§ 87. Kohalikel prokuröridel on õigus esitada süüdistusi ja edasikaebusi kohtuotsuste peale ning igas staadiumis osa võtta kohtu- ja administratiivasjust.

Prokurörid võivad kontrolli korras apelleerida kohtute ja administratiivorganite lõplike otsuste puhul neil juhtudel, kui need otsused on vastuolus seadusega.

§ 88. Albaania Rahvavabariigi rahvusarmee sõjaväeprokuröri ning ka teisi sõjaväeprokuröre nimetab ametisse Albaania Rahvavabariigi relvastatud jõudude ülemjuhataja.

V PEATÜKK

RIIGIVÕIMU-ORGANITE JA RIIGIVALITSEMIS- ORGANITE VAHELISED SUHTED

§ 89. Rahvakogu Presiidium võib tühistada või peatada valitsuse dekreetide, juhendite ja määruste kehtivuse, kui need on vastuolus Konstitutsiooni ja seadustega.

Valitsus võib tühistada või peatada ministrite eeskirjade, juhendite ja otsuste täitmise, kui need on vastuolus põhiliste määrustega või valitsuse dekreetide, juhendite ja otsustega.

§ 90. Rahvakogu Presiidium ja kõrgemad rahvanõukogud võivad peatada alluvate rahvanõukogude iga seadusevastase või ebaõige tegevuse.

Valitsus või ministrid võivad tühistada või peatada täitevkomiteede iga seadusevastase või ebaõige tegevuse. Kõrgemate rahvanõukogude täitevkomiteedel on samasugused õigused alluvate täitevkomiteede suhtes.

Rahvanõukogud võivad tühistada või peatada oma täitevkomiteede iga seadusevastase või ebaõige tegevuse.

Valitsus ja kõrgemate rahvanõukogude täitevkomiteed võivad peatada alluvate rahvanõukogude iga seadusevastase tegevuse ja neile nõukogudele ette panna see tühistada.

§ 91. Rahvakogu Presiidium ja kõrgemad rahvanõukogud võivad alluvaid rahvanõukogusid laiali saata ja uute rahvanõukogude valimisi määrata. Nad võivad samuti tagandada alluvate rahvanõukogude täitevkomiteesid ja lasta valida uued täitevkomiteed.

VI PEATÜKK RAHVAARMEE

§ 92. Rahvaarmee on Albaania Rahvavabariigi relvastatud jõud. Tema ülesandeks on riigi iseseisvuse ja rahva vabaduse kindlustamine ning kaitsmine.

Ta valvab, et ei rikutaks riigipiire, ning kaitseb rahu ja julgeolekut.

§ 93. Albaania Rahvavabariigi relvastatud jõudude ülemjuhataja nimetatakse ametisse Rahvakogu poolt.

Ülemjuhataja juhatab kõiki Rahvavabariigi relvastatud jõude.

KOLMAS OSA VAPP, LIPP, PEALINN

§ 94. Albaania Rahvavabariigi riigivapp kujutab endast põldu, mida raamivad kaks nisupead. Need kaks nisupead on seotud allpool lindiga, millele on kirjutatud: „24. mai 1944. aastal“. Nisupeade tippude kohal on viisnurkne punane täht. Kahe nisupea vahelise põllu keskel on kahepäine must kotkas.

§ 95. Albaania Rahvavabariigi riigilipp kujutab endast punast riidelaidu, mille keskel on kahepäine must kotkas. Kotka kohal on ümberringi kullaga väljaõmmeldud viisnurkne punane täht. Lipu laiuse ja pikkuse suhe on 1:1,40.

§ 96. Albaania Rahvavabariigi pealinnaks on Tirana linn.

Asutava Kogu esimees *Tuk Jakova*.
Asutava Kogu sekretär *Sami Bahollõ*.

Tirana, 14. märtsil 1946.

KONSTITUTSIOONILINE SEADUS

19. VEEBRUARIST 1947

POOLA VABARIIGI KÕRGEIMATE ORGANITE STRUKTUURI JA KOMPETENTSI KOHTA

§ 1. Poola Vabariigi uue Konstitutsiooni jõustumise momendini Seadusandlik Seim kui poola rahva kõrgeim võimuorgan, toetudes 1921. aasta 17. märtsi Konstitutsiooni põhialustele, Poola Rahvusliku Vabastamise Komitee 1944. aasta 22. juuli manifesti põhimõtetele, seadusandluse printsiipidele rahvanõukogude kohta, samuti sotsiaalsetele ja riiklikele reformidele, mida rahvas heaks kiitis rahvahääletusel 30. juunil 1946, võtab vastu alljärgneva otsuse Poola Vabariigi kõrgeimate organite struktuuri ja kompetentsi kohta.

I JAGU

POOLA VABARIIGI KÕRGEIMAD ORGANID

§ 2. Poola Vabariigi kõrgeimad organid on: seadusandluse alal — Seadusandlik Seim, täidesaatva võimu alal — Vabariigi President, Riiginõukogu ja Vabariigi Valitsus, õigusemõistmise alal — sõltumatud kohtud.

II JAGU

SEADUSANDLIK SEIM

§ 3. Seadusandliku Seimi kompetentsi kuulub:

- a) Poola Vabariigi Konstitutsiooni vastuvõtmine;
- b) seadusandlus;

¹ Avaldatud ajakirjas Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 1947, No 18, Poz. 71.

c) kontroll valitsuse tegevuse üle ja riigi poliitika põhisuuna määramine.

§ 4. 1) Seim võib anda seadusandlikus korras valitsusele volitusi seadusjõudu omavate dekreetide väljaandmiseks, välja arvatud: konstitutsiooni, valimissüsteemi, riikliku kontrolli, eelarve, § 27-s ettenähtud Vabariigi Presidendi ja ministrite vastutuse, rahvamajanduse plaani, rahasüsteemi muutmise, sõjaväkke kutsumise, omavalitsuse korraldamise ja rahvusvaheliste lepingute ratifitseerimise küsimused.

2) 1-s lõikes märgitud volitusi võib anda ainult istungjärkude vaheajaks või Seimi istungjärkude edasilükkamise juhul, kui ka ajavahemikuks pärast Seadusandliku Seimi laialisaatmist kuni uue Seimi formeerimise momendini.

3) Ministrite Nõukogu esimees esitab dekreedid Riiginõukogule kinnitamiseks.

4) Vabariigi President korraldab nende seadusjõudu omavate dekreetide avaldamist Poola Vabariigi Seaduste Päevikus, mis on Riiginõukogu poolt kinnitatud ja Vabariigi Presidendi, Ministrite Nõukogu esimehe ja vastavate ministrite poolt alla kirjutatud.

5) Seadusjõudu omavad dekreedid, mis ei ole esitatud kinnitamiseks lähimale Seimi istungjärgule või mille kinnitamisest Seim lihtenamusega keeldus, kaotavad kehtivuse Seimi istungjärgu lõppemise päeval või edasilükkamisel, millest Ministrite Nõukogu esimees teatab Poola Vabariigi Seaduste Päevikus.

§ 5. Seadusalgatuse õigus kuulub valitsusele, Seimile ja Riiginõukogule.

§ 6. Seadusandliku Seimi volituste aeg kestab viis aastat, arvates Seimi avamisest.

§ 7. 1) Vabariigi President kutsub kokku, avab, lükkab edasi ja lõpetab Seimi istungjärgu.

2) Vabariigi President kutsub Seimi kokku korraliseks sügiseseks istungjärguks iga aasta hiljemalt oktoobris. Sügisest istungjärku ei saa lõpetada enne eelarve, rahvamajandusplaani ja sõjaväkke kutsumise seaduste hääletamist või enne kahe kuu möödumist selle kokkukutsumise päevast.

3) Vabariigi President kutsub Seimi kokku korraliseks kevadiseks istungjärguks iga aasta hiljemalt aprillis. Kevadist istungjärku ei saa lõpetada enne otsuse tegemist valitsuse tegevuse heakskiitmise kohta Kõrgema Kontrollpalati esildise alusel või enne ühe kuu möödumist selle kokkukutsumise päevast.

4) Vabariigi President võib igal ajal Seimi erakorraliseks istungjärguks kokku kutsuda, samuti peab ta seda tegema kahe nädala jooksul saadikute seaduslikust arvust vähemalt ühe kolmandiku nõudmisel.

§ 8. Kui Seim kolme kuu jooksul ei võta vastu otsust temale valitsuse poolt esitatud eelarve, rahvamajanduse plaani ja sõjaväkke kutsumise seaduseelnõude kohta, avaldab Vabariigi President, saanud Riiginõukogu nõusoleku, need seadused valitsuse eelnõude redaktsioonis.

§ 9 1) Seim valib oma hulgast marssali, 2 asemarssali, sekretärid ja komisjonid.

2) Marssali ja asemarssalite mandaadid kehtivad pärast Seimi laialisaatmist kuni uue Seimi moodustamiseni.

3) Marssal määrab Seimi ametnikud, kelle tegevuse eest ta vastutab Seimi ees.

§ 10. Saadikud annavad marssali ees Seimi istungi järgmise töötuse:

„Töotan pidulikult Seadusandliku Seimi saadikuna töötada täies kooskõlas minu arusaamise ja südametunnistusega poola rahva hüvanguks, seista tema demokraatlike õiguste valvel ja teha kõik oma jõu ja võimete kohaselt Poola Vabariigi iseseisvuse ja õitsengu kindlustamiseks.“

§ 11. Seadusandliku Seimi saadikute suhtes säilitavad kehtivuse 1921. aasta 17. märtsi Konstitutsiooni paragrahvide 21, 22 ja 24 sätted.

III JAGU

VABARIIGI PRESIDENT

§ 12. Seim valib Vabariigi Presidendi seitsmeks aastaks absoluutse häälteenamusega saadikute seaduslikust arvust vähemalt kahe kolmandiku kohalolekul.

§ 13. Vabariigi Presidendi kohustuste täitmise suhtes säilitavad kehtivuse 1921. aasta 17. märtsi Konstitutsiooni paragrahvide 40, 42, 43, 44, 45 lõige 1, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52 ja 53 sätted.

§ 14. Kui Vabariigi Presidendi ametikoht osutub vakantsiks, teostab Seim viivitamata Presidendi valimise.

IV JAGU

RIIGINÕUKOGU

§ 15. 1) Riiginõukogusse kuuluvad:

Vabariigi President esimehena,
Seadusandliku Seimi marssal ja asemarssalid,
Kõrgema Kontrollpalati esimees.

2) Sõja ajal kuulub Riiginõukogusse ka Poola Sõjaväe ülemjuhataja.

3) Seim võib Riiginõukogu ühehäälsel esildisel suurendada tema koosseisu, määrates täiendavalt Riiginõukogu liikmeid, kuid mitte üle kolme.

§ 16. Riiginõukogu tegevusringi kuulub:

a) kõrgema järelevalve teostamine kohalike rahvanõukogude üle Krajowa Rada Narodowa ning Krajowa Rada Narodowa Presiidiumi õiguspädevuse piirides 1944. aasta 11. septembri seaduse alusel rahvanõukogude organisatsiooni ja kompetentsi kohta;

b) seadusjõudu omavate dekreetide kinnitamine, mis Seimi poolt valitsusele antud volituste alusel on vastu võetud;

c) küsimused, mis kuuluvad Krajowa Rada Narodowa Presiidiumi kompetentsi vastavalt kehtivale seadusandlusele;

d) otsuste tegemine eri- või sõjaseisukorra väljakuulutamise kohta (§ 19, lõige 2);

e) nõusoleku andmine seaduste avaldamiseks eelarve, rahvamajandusplaani ja sõjaväkke kutsumise kohta § 8-s ettenähtud juhtudel;

f) seadusalgatus;

g) Kõrgema Kontrollpalati aruannete läbivaatamine.

VABARIIGI VALITSUS

§ 17. Valitsuse eesotsas on Ministrite Nõukogu esimees, kelle eesistumisel ministrid moodustavad Ministrite Nõukogu.

§ 18. 1) Erilise tähtsusega asjade arutamiseks kutsub Ministrite Nõukogu esimees Vabariigi Presidendi soovil kokku Kabineti Nõukogu.

2) Kabineti Nõukogu koosneb Ministrite Nõukogust Vabariigi Presidendi eesistumisel.

§ 19. 1) Ministrite Nõukogu ja ministrite tegevuse suhte säilitavad kehtivuse 1921. aasta 17. märtsi Konstitutsiooni § 44, § 45 lõige 1 ja 2 ning paragrahvide 56—63 sätteid.

2) Riiginõukogu võib Ministrite Nõukogu ettepanekul kuulutada välja eri- või sõjaseisukorra. Selline korraldus peab olema esitatud kinnitamiseks Seimile esimesel istungil ja kaotab kehtivuse Seimile mitteesitamise või Seimi poolt selle kinnitamisest keeldumise korral.

VI JAGU

KÕRGEM KONTROLLPALAT

§ 20 1) Kõrgem Kontrollpalat kontrollib rahanduslikust ja majanduslikust seisukohast võimuorganite, riigiasutuste ja ettevõtete tegevust.

2) Riiginõukogu võib teha Kõrgemale Kontrollpalatile ülesandeks kontrollida ühekordselt või pidevalt kõiki või teatavaid omavalitsuse organeid, liite või asutisi, kellele riik annab abi või kes arendavad neile avaliku halduse alal ülesandeks tehtud tegevust.

§ 21. 1) Seim valib Kõrgema Kontrollpalati esimehe.

2) Eriseadusega määratakse kindlaks Kõrgema Kontrollpalati organisatsioon ja tegevuse kord.

§ 22. Kõrgem Kontrollpalat vaatab iga aasta läbi riigi-

eelarve ja esitab Seimile esildised valitsuse tegevuse heakskiitmiseks või sellest keeldumiseks.

§ 23. Kõrgema Kontrollpalati esimees võtab isiklikult või oma esindaja kaudu osa Seimi töödest ja tal on õigus esineda kõigis valitsuse tegevusega ja riigieelarvega seosesolevais küsimustes.

VII JAGU

ÕIGUSEMÕISTMINE

§ 24. 1) Õigusemõistmine Poola Vabariigi nimel kuulub kohtutele.

2) Kohtunikud on oma kohtunikukohustuste täitmisel sõltumatud ja alluvad ainult seadustele.

3) Kohtunikel ei ole õigust otsustada vajalikus korras avaldatud seaduste ja seadusjõudu omavate dekreetide keh tivuse üle.

§ 25. 1) Kohtute korraldus ja kompetents ning üldiste kohtute poolt õigusemõistmise teostamise kord määratakse kindlaks seadustega.

2) Kohtunike õigused ja kohustused, nende ametisse nimetamise ja ülalpidamise kord määratakse kindlaks seadustega.

§ 26. Eriseadusega kehtestatakse nende organite kord ja võimupiiride ulatus, kes on volitatud otsuseid tegema administratiivaktide seaduslikkuse kohta avaliku halduse alal.

VIII JAGU

ULEMINEKUMÄÄRUSED

§ 27. Eriseadusega luuakse organid, kes on volitatud tegema otsuseid asjus, mis tulenevad ministrite konstitutsioonilisest vastutusest ja 1921. aasta 17. märtsi Konstitutsiooni § 51-s määrateldud Vabariigi Presidendi vastutusest.

§ 28. Valitsus esitab Seimile eelarve, rahvamajandusplaani ja 1947. aastaks sõjaväkke kutsumise seaduseelnõu

hiljemalt kolme kuu jooksul pärast Seadusandliku Seimi avamist.

§ 29. Valitsus esitab Seadusandlikule Seimile kinnitamiseks hiljemalt kolm kuud pärast Seimi avamist seadusjõudu omavad dekreedid, mis on avaldatud pärast 23. septembrit 1946. Dekreedid, mis pole esitatud Seimile kinnitamiseks või mille kinnitamisest Seim lihthäälteenamusega keeldub, kaotavad seadusliku jõu selle istungjärgu sulgemise päeval, millele kinnitamiseks nad pidid olema esitatud, ning millest Ministrite Nõukogu esimees teatab Poola Vabariigi Seaduste Päevikus.

IX JAGU

LÖPPEESKIRJAD

§ 30. Käesoleva seaduse muutmiseks on nõutav saadikute seaduslikust arvust kahekolmandikuline enamus.

§ 31. Käesoleva seaduse täitmine tehakse ülesandeks Ministrite Nõukogu esimehele ja kõigile ministritele.

§ 32. Käesolev seadus jõustub avaldamise momendist.

Vabariigi President *Boleslaw Bierut*.

Ministrite Nõukogu esimees *Jusef Cyrankiewicz*.

Ministrite Nõukogu I aseesimees ja tagastatud maademinister *Wladislaw Gomulka*.

Ministrite Nõukogu II aseesimees *Anton Korzycki*.

Minister *Wincenty Rzymowski*.

Minister *Wincenty Baranowski*.

Rahvusliku kaitse minister Poola marssal *Rolja-Zimerski*.

Ühiskondliku halduse minister *Eduard Osubka-Morawski*.

Välisminister *Zigmund Modzelewski*.

Ühiskondliku julgeoleku minister *Stanislaw Radkewicz*.

Rahandusminister *Konstantin Dombrowski*.

Kohtuminister *Heinrich Swionkowski*.

Tööstuse minister *Hilari Minc*.

Põllutöö- ja maareformi minister *Jan Domb-Kociol*.

Varustuse ja kaubandusminister *Wladimir Liechowicz*.

Töö- ja sotsiaalse abistamise minister *Kazimir Rusinek*.
Haridusministri asetäitja *Galina Kuczkowska*.
Laevanduse ja Väliskaubanduse Ministeeriumi juhataja
Ludwig Grossfeld.

Taastamise minister *Michail Kaczorowski*.

Metsade minister *Boleslaw Podedworny*.

Transpordi minister *Jan Rabanowski*.

Posti- ja telegraafiminister *Jusef Putek*.

Tervishoiuminister *Tadeusz Micheida*.

Kultuuri ja kunsti minister *Stefan Dybowski*.

Informatsiooni ja Propaganda Ministeeriumi juhataja
Felix Widy-Wirski.

BULGAARIA RAHVAVABARIIGI KONSTITUTSIOON¹

(4. detsembril 1947)

I PEATÜKK

BULGAARIA RAHVAVABARIIGI

§ 1. Bulgaaria on Rahvavabariik esindusliku valitsemisega, mis on loodud ja kindlustunud bulgaaria rahva kangelasliku võitluse tagajärjel monarhistlik-fašistliku diktaatori vastu ja võiduka rahvaülestõusu tulemusena 9. septembril 1944. aastal.

§ 2. Kogu võim Bulgaaria Rahvavabariigis lähtub rahvast ja kuulub rahvale.

Seda võimu teostatakse vabalt valitavate esindusorganite kaudu ja rahvahääletuse teel.

Kõik riigivõimu esindusorganid valitakse kodanike poolt üldise, ühetaolise ja otsese valimisõiguse alusel salajasel hääletamisel.

§ 3. Valijateks ja valitavateks on kõik Rahvavabariigi 18-aastaseks saanud kodanikud, vahet tegemata soo, rahvuse, rassilise kuuluvuse, usutunnistuse, hariduse, tegevusala, ühiskondliku ja varandusliku seisundi vahel, välja arvatud isikud, kes on keelu alla pandud ja kellelt kohtuotsuse järgi on kodaniku ja poliitilised õigused ära võetud.

Sõjaväelased Bulgaaria rahvaarmee ridades kasutavad õigust valida ja olla valitud võrdselt kõigi teiste kodanikega.

§ 4. Rahva esindajad kõigis esindusorganites on vastutavad valijate ees. Saadikuid võib ära kutsuda ka enne tähtaja lõppu, milleni nad olid valitud.

¹ Avaldatud Bulgaaria ametlikus häälekandjas: «Държавен Вестник» 6. XII 1947, брий 284.

Valimiste läbiviimise ja saadikute äraikutsumise kord määratakse kindlaks seadusega.

§ 5. Bulgaaria Rahvavabariiki valitsetakse ranges kooskõlas riigi Konstitutsiooni ja seadustega.

II PEATÜKK

UHISKONDLIK JA MAJANDUSLIK KORRALDUS

§ 6. Tootmisvahendid Bulgaaria Rahvavabariigis kuuluvad riigile (kogu rahva vara), kooperatiivseile koondistele või füüsilistele või juriidilistele eraisikutele.

§ 7. Kõik maagid ja teised looduslikud maapõuerikkused, metsad, veed, sealhulgas mineraal- ja tervisveed, looduslikud energiaallikad, raudtee- ja veetransport, post, telegraaf, telefon ja raadio on riigi, s. t. kogu rahva omandus.

Eriseadusega reguleeritakse metsade kasutamine elanikkonna poolt.

§ 8. Kogu rahva omand on riigi peamiseks toeks rahvamajanduse arendamisel ning on erilise kaitse all.

Riik võib ise ekspluateerida tema käes olevaid tootmisvahendeid või loovutada neid teistele kasutamiseks.

§ 9. Riik toetab ja soodustab kooperatiivseid koondisi.

§ 10. Eraomandit ja selle pärandamist, samuti eramajanduslikku põhimõtet tunnustatakse ning neil on seaduslik kaitse.

Töoga ja hoiustamisega saavutatud eraomand ja selle pärandamine on erilise kaitse all.

Keegi ei või kasutada omandiõigust ühiskondlike huvide kahjuks.

Monopolistlikud eraorganisatsioonid ja -koondised, nagu kartellid, trustid ja kontsernid, on keelatud.

Eraomandit võib riigi või ühiskonna kasuks piirata või sundvõõrandada õiglase kahjutasu maksmisega.

Riik võib täielikult või osaliselt natsionaliseerida tööstuse, kaubanduse, transpordi ja krediidi teatavaid harusid

või üksikuid ettevõtteid. Tasu määratakse kindlaks natsionaliseerimise seadusega.

§ 11. Maa kuulub neile, kes seda harivad.

Seadus määrab kindlaks maaomandi suuruse, mis võib olla eraisiku valduses, samuti juhud, millal mittepõlluharijad võivad oma valdusse võtta haritavat maad. Ei ole lubatud eraisikute kätte koondatud suured maavaldused.

Riik soodustab ja toetab tööraha kooperatiivseid maa-harimismajandeid ning need on tema erilise kaitse all.

Riik võib organiseerida riiklikke maaharimismajandeid.

§ 12. Riik juhib riiklikku, kooperatiivset ja eramajanduslikku tegevust riikliku rahvamajandusplaani kaudu, silmas pidades rahvamajanduse kõige otstarbekamat arendamist ja rahva heaolu tõstmist.

Riikliku rahvamajandusplaani väljatöötamisel ja ellurakendamisel kasutab riik ametiühinguliste, majanduslike ja ühiskondlike organisatsioonide ja institutsioonide aktiivset kaasabi.

§ 13. Välis- ja sisekaubandust juhib ja kontrollib riik.

On lubatud kehtestada riigi ainuõigus toota ja turustada esemeid, millel on oluline tähtsus rahvamajandusele ja rahva vajaduste rahuldamisele.

§ 14. Töö tunnistatakse põhiliseks ühiskondlikuks ja majanduslikuks teguriks ning riik hoolitseb selle eest igakülgset.

Riik osutab vahetut abi töötajaile — töölistele, talupoegadele, käsitöölistele ja vaimse töö tegijaile — oma üldise majandusliku ja sotsiaalse poliitika, odava krediidi, maksusüsteemi ja kooperatiivsete koondiste kaudu.

Töötava rahva elu igakülgse parandamise eesmärgil soodustab riik töötajate organisatsioone, loomingulist initsiatiivi ja isetegevust.

III PEATÜKK

KÕRGEIMAD RIIGIVÕIMU-ORGANID

§ 15. Rahvakogu on kõrgeim riigivõimu-organ.

Konstitutsiooni raamides on tema riigivõimu esindajaks kogu selle täiuses, kuivõrd üksikud funktsioonid konstitut-

siooni põhjal ei kuulu teiste, temale alluvate riigivõimu- ja riigivalitsemis-organite kompetentsi.

§ 16. Rahvakogu on Bulgaaria Rahvavabariigi ainus seadusandlik organ.

§ 17. Rahvakogu:

- 1) valib Rahvakogu Presiidiumi;
- 2) moodustab Rahvavabariigi valitsuse;
- 3) muudab Konstitutsiooni;
- 4) asutab uusi ministeeriume ning likvideerib, ühendab või nimetab ümber üksikuid olemasolevaid ministeeriume;
- 5) otsustab Rahvavabariigi territooriumi loovutamise, vahetamise või suurendamisega seotud küsimusi;
- 6) kinnitab riikliku rahvamajanduse plaani;
- 7) kinnitab riigieelarve, seaduse eelarve täitmise kohta ning määrab kindlaks maksud ja nende sissenõudmise korra;
- 8) otsustab majanduslike ettevõtete natsionaliseerimise ja riikliku monopoli sisseseadmise küsimusi;
- 9) otsustab sõja ja rahu küsimusi;
- 10) otsustab küsimuse üldise rahvahääletuse läbiviimise kohta;
- 11) annab amnestiat.

§ 18. Rahvakogu valitakse neljaks aastaks.

Ta koosneb saadikuist (rahvaesindajaist), kes on valitud rahva poolt normi järgi üks saadik kolmekümne tuhande elaniku kohta.

§ 19. Rahvakogu kutsutakse Rahvakogu Presiidiumi seadlusega kokku korralisteks istungjärgudeks kaks korda aastas: 1. novembril ja 1. veebruaril. Kui Presiidium ei kutsu kokku Rahvakogu nendeks tähtaegadeks, siis võib ta kokku tulla ise.

Rahvakogu võib kokku kutsuda erakorraliseks istungjärguks Rahvakogu Presiidiumi otsusel või vähemalt ühe kolmandiku saadikute nõudmisel.

§ 20. Kohe pärast istungjärgu avamist kõige vanema saadiku eesistumisel valib Rahvakogu oma keskelt büroo, koosseisus: esimees ja kolm esimehe asetäitjat.

Esimees ja tema äraolekul esimehe asetäitjad juhatavad Rahvakogu istungeid Rahvakogu poolt kinnitatud kodukorra alusel.

Rahvakogu valib kodukorra alusel vajaliku arvu sekretäre ja kvestoreid.

§ 21. Saadikud annavad järgmise vandetöotuse:

„Töotan rahva ja Bulgaaria Rahvavabariigi nimel teenida neid truult ja ennastalgavalt, pühalt ning vankumatult järgida Konstitutsiooni, oma tegevuses saadikuna pidada silmas ainult kogu rahva ja riigi huve ning anda kõik jõud kodumaa vabaduse ja sõltumatuse kaitseks. Vandetöotuse andis . . .“

§ 22. Kohe pärast organisatsiooniliste küsimuste lahendamist valib Rahvakogu valimiste kontrollimiseks komisjoni, kes annab aru hiljemalt kolme kuu pärast eraldi iga saadiku volituste tunnustamise või valimiste kassatsiooni kohta.

§ 23. Seadusealgatus kuulub valitsusele ja saadikuile.

Saadikud võivad esitada seaduseelnõusid sel juhul, kui neile on alla kirjutatud vähemalt üks viiendik saadikute üldarvust.

§ 24. Pärast kinnitamist Rahvakogu poolt kirjutavad seadusele alla Rahvakogu Presiidiumi esimees ja sekretär ning see avaldatakse „Deržavnõi Vestnik'us“.

Seadus jõustub kolme päeva möödumisel pärast tema avaldamist, välja arvatud need juhud, kui seaduses eneses on määrateldud teine tähtaeg.

§ 25. Ainult Rahvakogul on õigus otsustada, kas kõnesoleva seaduse väljaandmisel on silmas peetud kõiki Konstitutsiooni tingimusi ning kas see ei ole vastuolus Konstitutsiooniga.

§ 26. Rahvakogu peab istungit rohkem kui poole kõigi saadikute kohalolekul; otsused võetakse vastu kohalolevate saadikute lihthälteenamusega, välja arvatud need juhud, kui Konstitutsiooni järgi on nõutav teistsugune enamus.

§ 27. Rahvakogu istungid on lahtised, välja arvatud need juhud, kui ta otsustab, et tähtsates riiklikes huvides istung oleks kinnine.

§ 28. Rahvakogu võib eriliste komisjonide kaudu teostada revideerimisi ja uurimisi mistahes küsimuse puhul.

Kõik võimuorganid ja eraisikud on kohustatud esitama

uurimiskomisjonidele nende poolt nõutavaid andmeid ja dokumente.

§ 29. Saadikuid ei saa vahistada ja nende vastu ei saa alustada kohtulikku jälitamist, välja arvatud raske kuriteo sooritamise juhud, millal vahistamine ja jälitamine on võimalikud, kuid Rahvakogu loal, kui see aga ei pea istungeid, siis Rahvakogu Presiidiumi loal. Sellist luba ei nõuta juhul, kui saadik on tabatud raske kuriteo sooritamisel; sel juhul on küllaldane, kui sellest viivitamata teatatakse Rahvakogu Presiidiumile.

Saadikud ei kannu kohtulikku vastutust nende poolt Rahvakogus avaldatud arvamuste ja oma hääletamise eest.

§ 30. Rahvakogu saadetakse laiali tema volituste tähtaja lõppemisel või tema enda äranägemisel varem.

Sõja korral või teiste erakordsete olukordade tõttu võib Rahvakogu pikendada oma volitusi ajaks, kuni kestab selline olukord.

Rahvakogu Presiidiumi võib Rahvakogu pärast tema laialisaatmist uuesti kokku kutsuda ning tema volitusi võib sõja korral või teiste erakordsete olukordade tõttu pikendada.

§ 31. Hiljemalt kolm kuud pärast Rahvakogu laialisaatmist viiakse läbi valimised uude Rahvakogusse.

§ 32. Saadikud saavad Rahvakogu poolt kindlaksmääratud tasu.

§ 33. Rahvakogu valib kõigi saadikute rohkem kui poole häälteenamusega Rahvakogu Presiidiumi, koosseisus: esimees, kaks esimehe asetäitjat, sekretär ja viisteist liiget.

§ 34. Rahvakogu Presiidium vastutab kogu oma tegevuse eest Rahvakogu ees.

Rahvakogu võib igal ajal asendada Presiidiumi või selle üksikuid liikmeid.

§ 35. Rahvakogu Presiidium täidab järgmisi ülesandeid:

- 1) kutsub kokku Rahvakogu;
- 2) määrab valimised Rahvakogusse;
- 3) avaldab Rahvakogu poolt vastuvõetud seadused;
- 4) tõlgitseb seadusi;
- 5) annab seadlusi;
- 6) teostab armuandmise õigust;

7) asutab ordeneid ja autasustab nendega, määrab kindlaks aunimetusi ja annab neid;

8) esindab Rahvakogu tema rahvusvahelistes suhetes; nimetab ja kutsub ära valitsuse ettepanekul diplomaatilisi esindajaid ja konsuleid ning võtab vastu tema juurde akrediteeritud välisriikide esindajaid;

9) ratifitseerib ja denonsseerib valitsuse poolt sõlmitud rahvusvahelisi lepinguid;

10) istungjärkude vaheajal kuulutab Rahvakogu valitsuse ettepanekul välja sõjaolukorra relvastatud kailaletungi korral Rahvavabariigile ning vajaduse korral edasi-
lukkamatult täita rahvusvahelisi kohustusi vastastikuseks kaitseks agressiooni vastu; sellistel juhtudel kutsub Presiidium viivitamata kokku Rahvakogu, et see sanktsioneeriks need abinõud;

11) kuulutab valitsuse ettepanekul üldise ja osalise mobilisatsiooni ning sõjaseisukorra;

12) Rahvakogu istungjärkude vaheajal vabastab ametist ja nimetab ametisse Ministrite Nõukogu esimehe ettepanekul üksikuid valitsuse liikmeid; neid oma samme on Presiidium kohustatud esitama kinnitamiseks lähimale Rahvakogu istungjärgule;

13) tühistab valitsuse määrusi ja korraldusi juhtumil, kui need on vastuolus Konstitutsiooniga ja seadustega;

14) määrab Rahvakogu otsuse põhjal rahvahääletuse;

15) nimetab ja asendab valitsuse ettepanekul Rahvavabariigi relvastatud jõudude kõrgema juhtkonna;

16) nimetab ja asendab valitsuse ettepanekul relvastatud jõudude ülemjuhatajaid;

17) annulleerib võlgnevust maksude ja koormiste alal;

18) otsustab temale Rahvakogu poolt ülesandeks tehtud küsimusi;

19) täidab kõiki temale seadusega pandud kohustusi.

§ 36. Rahvakogu Presiidiumi seadlustele kirjutavad alla tema esimees ja sekretär.

§ 37. Rahvakogu volituste lõppemisel või tema laialisaatmisel enne tähtaega jätkab tema poolt valitud Presiidium oma kohustuste täitmist kuni uue Presiidiumi valimiseni uuesti valitud Rahvakogu poolt.

RIIGIVALITSEMIS-ORGANID

§ 38. Riigivõimu kõrgeimaks täidesaatvaks ja korraldavaks organiks Bulgaaria Rahvavabariigis on Valitsus (Ministrite Nõukogu).

§ 39. Valitsus koosneb:

Ministrite Nõukogu esimehest,
Ministrite Nõukogu esimehe asetäitjaist,
Riikliku Plaanikomisjoni esimehest,
Riikliku Kontrollkomisjoni esimehest,
ministritest ja

Teaduse-, Kunsti- ja Kultuurikomitee esimehest.

Ministrite nõukogu esimees ja selle asetäitjad võivad seista üksikute ministeeriumide ning samuti Riikliku Plaanikomisjoni, Riikliku Kontrollkomisjoni või Teaduse-, Kunsti- ja Kultuurikomitee eesotsas, või ka mitte omada portfelle.

Ministeeriumid:

1. Välisministeerium,
2. Siseministeerium,
3. Haridusministeerium,
4. Rahandusministeerium,
5. Kohtuministeerium,
6. Kaitseministeerium,
7. Kaubanduse ja Toiduainete Ministeerium,
8. Põllutöö- ja Metsade Ministeerium,
9. Ehituse- ja Teede Ministeerium,
10. Kommunaalmajanduse ja Heakorraministeerium,
11. Raudtee, Auto- ja Veeteede Ministeerium,
12. Posti-, Telegraafi- ja Telefoniministeerium,
13. Tööstuse ja Käsitööstuse Ministeerium,
14. Elektrifitseerimise ja Melioratsiooni Ministeerium,
15. Maakide ja Looduslike Rikkuste Ministeerium,
16. Rahva Tervishoiu Ministeerium,
17. Töö- ja Sotsiaalkindlustuse Ministeerium.

Rahvakogu võib kõigi saadikute rohkem kui poole häälteenamusega moodustada uusi ministeeriume ning likvidee-

rida, ühendada või ümber nimetada üksikuid olemasolevaid ministeeriume.

Rahvakogu Presiidium võib valitsuse ettepanekul ametisse nimetada ministriabisid mitmesugustes ministeeriumides.

§ 40. Rahvakogu valib valitsuse ja selle üksikud liikmed ning vabastab neid nende kohustustest.

Valitsus vastutab oma tegevuse eest ja annab sellest aru Rahvakogu ees. Rahvakogu istungjärgude vaheajal vastutab valitsus Rahvakogu Presiidiumi ees, kellele ta annab aru.

§ 41. Valitsuse liikmed annavad Rahvakogu ees järgmise vandetõotuse:

„Töotan rahva ja Bulgaaria Rahvavabariigi nimel teenida neid truult ja ennastsalgavalt, pidada silmas oma tegevuses valitsuse liikmena ainult kogu rahva ja riigi huve, rangelt järgida Konstitutsiooni ja Rahvavabariigi seadusi ning anda kõik jõud Bulgaaria Rahvavabariigi vabaduse ja sõltumatus kaitseks. Vandetõotuse andis . . . .“

§ 42. Valitsuse liikmeiks võivad olla ka isikud, kes ei ole saadikud.

§ 43. Valitsus juhib riigi valitsemist, ühendades ja kooskõlastades üksikute ministeeriumide, Riikliku Plaanikomisjoni, Riikliku Kontrollkomisjoni ning Teaduse-, Kunsti- ja Kultuurikomitee tööd, võtab tarvitusele abinõud riikliku rahvamajandusplaani ja riigieelarve täitmiseks, samuti ühiskondliku korra kindlustamiseks, riigi huvide ja kodanike õiguste kaitseks; ta teostab Bulgaaria Rahvavabariigi välispoliitika ja rahvakaitse üldist juhtimist, samuti valvab seaduste ja mitmesuguste administratiiv-aktide täitmise järele.

Üksikud valitsuse liikmed juhivad vastavaid riigivalitsemise harusid Ministrite Nõukogu üldise poliitika ja üld-direktiivide raamides ja alusel.

Ministrite Nõukogu võib võtta oma vahetule juhtimisele mõningaid riigivalitsemise harusid, moodustades selleks temale otseselt alluvaid komisjone, komiteid, nõukogusid, peadireksioone, direksioone, valitsusi ja asutusi.

§ 44. Igal saadikul on õigus pöörduda küsimuste ja arupärimistega valitsuse ja tema liikmete poole.

Viimased on kohustatud andma vastuse küsimustele Rahvakogu kodukorras ettenähtud tähtajaks, arupärimistele aga siis, kui need on päevakorda võetud.

§ 45. Valitsuse liikmed kannavad kohtulikku vastutust Konstitutsiooni ja seaduste rikkumise ning kõigi nende poolt ametikohuste täitmisel sooritatud kuritegude eest.

Nad vastutavad tsiviilkorras nende poolt riigile ja kodanikele seadusevastaste tegudega tekitatud kahju eest. Eriseadusega määratakse üksikasjaliselt kindlaks valitsuse liikmete vastutuse ning nende üle kohtupidamise kord.

§ 46. Ametiisikud annavad Rahvavabariigile ustavuse vande.

Nad vastutavad oma ametialaste eksimuste eest distsiplinaarses, kohtulikus ja tsiviilkorras.

V PEATÜKK

KOHALIKUD RIIGIVÕIMU-ORGANID

§ 47. Rahvavabariigi territoorium jaotatakse obštšiinadeks ja okooliateks (ringkonnad, maakonnad).

Eriseadusega võib luua veel suuremaid administratiivseid üksusi.

§ 48. Riigivõimu-organiteks obštšiinades ja okooliates on obštšiinade ja okooliate rahvanõukogud, mis valitakse kohaliku elanikkonna poolt kolmeks aastaks.

§ 49. Obštšiinade ja okooliate rahvanõukogud juhivad vastavalt riigi seadustele kõigi kohaliku tähtsusega majanduslike, sotsiaalsete ja kultuuriliste ürituste teostamist. Nad töötavad välja obštšiina ja okoolia majandusplaani ning eelarve riikliku rahvamajandusplaani ja riigieelarve piirides ning juhivad nende ellurakendamist; hoolitsevad riikliku varanduse ja majanduslike ettevõtete õige majandamise eest oma territooriumil; hoolitsevad ühiskondliku korra säilitamise, seaduste pidamise ja kodanike õiguste kaitse-

mise eest; juhivad neile alluvate täidesaatvate ja administratiivorganite tegevust.

§ 50. Oma kompetentsi piirides võtavad kohalikud rahvanõukogud vastu otsuseid ja teevad korraldusi kooskõlas seaduste ja kõrgemalseisvate riigivõimu-organite üldjuhenditega.

§ 51. Obštšiinade ja okooliate rahvanõukogude täidesaatvaiks ja administratiivorganeiks on obštšii- ja okooliavalitsused, mis koosnevad esimehest, esimehe asetäitjast, sekretärist ja liikmeist.

Obštšiinavalitsus väiksemates asustatud punktides võib koosneda ainult esimehest ja sekretärist.

§ 52. Oma ülesannete täitmisel toetuvad obštšiinade ja okooliate rahvanõukogud rahvahulkade algatusele ja laialdasele osavõtule ning nende poliitilistele, ametiühingulistele, massilistele ja teistele organisatsioonidele.

Seadusega kindlaksmääratud korras annavad obštšiinade ja okooliate rahvanõukogud mitte harvem kui üks kord aastas valijate ees aru oma tegevusest.

§ 53. Obštšiinade ja okooliate rahvanõukogude istungjärgud on korralised ja erakorralised. Obštšiinade rahvanõukogud kutsutakse kokku korralisteks istungjärkudeks iga kuu, ning okooliate rahvanõukogud üks kord kahe kuu tagant.

Obštšiinavalitsus ja okooliavalitsus võivad kokku kutsuda nõukogu erakorraliseks istungiks omal algatusel mitte vähem kui ühe kolmandiku nõukogu liikmete nõudmisel või vastava kõrgemalseisva riigivõimu-organi ettekirjutusel.

§ 54. Obštšiinavalitsused ja okooliavalitsused alluvad neid valinud rahvanõukogule kui ka kõrgemalseisvaile riigivalitsemis-organeile.

§ 55. Obštšiinade ja okooliate rahvanõukogude juures võib moodustada mitmesuguste valitsemisharude osakonnad, mida juhib rahvanõukogu valitsus. Oma töös on need osakonnad alluvad nii rahvanõukogu valitsusele, mille juures nad on moodustatud, kui ka kõrgemalseisva rahvanõukogu vastavale osakonnale ja vastavale ministriumile või Rahvavabariigi valitsusasutusele.

RAHVAKOHTUD JA PROKURATUURI JÄRELEVALVE

§ 56. Kohtud rakendavad seadusi täpselt ja ühetaoliselt kõigi kodanike suhtes.

Kohtud on sõltumatud; otsuse tegemisel nad alluvad ainult seadusele. Nad teevad oma määrusi ja otsuseid rahva nimel.

§ 57. Kohtumenetlustest võtavad osa ka kohtukaasistujad. Selle osavõtu juhud ja kord määratakse kindlaks seadusega.

§ 58. Kõigi astmete kohtunikud ja kohtukaasistujad valitakse, välja arvatud seadusega täpselt kindlaks määratud juhud.

Seadus määrab kindlaks, millised kohtunikud ja kohtukaasistujad valitakse vahetult kodanike poolt üldise, ühetaolise ja otsese valimisõiguse alusel salajasel hääletamisel ja millised — kohalike rahvanõukogude poolt või Rahvakogu poolt. Seadus määrab kindlaks samuti tähtaja, millele nad valitakse.

§ 59. Erikohtuid teatavat liiki kohtuaidluste ja kuritegude arutamiseks võib luua ainult seaduse alusel.

§ 60. Kohtukorraldust, kohtumenetlust, kohtuametisse valitavuse tingimusi ning kohtunike ja kohtukaasistujate valimise ja ärakutsumise korda, samuti ka kohtute alluvust reguleeritakse seadusega.

§ 61. Kõrgeimat kohtulikku järelevalvet kohtute kõigi liikide ja astmete üle teostab Rahvavabariigi Ülemkohus, kelle liikmed valitakse Rahvakogu poolt viieks aastaks.

§ 62. Kõrgeimat järelevalvet seaduste täpse täitmise üle mitmesuguste riiklike organite ja ametiisikute poolt kui ka kodanike poolt teostab Rahvavabariigi Peaprokurör.

Rahvavabariigi Peaprokurör on kohustatud eriti rangelt valvama selle järele, et jälitatakse ja karistatakse neid kuritegusid, mis puudutavad Rahvavabariigi üldriiklikke, rahvuslikke ja majanduslikke huvisid, samuti kuritegusid ja tegusid, mis tekitavad kahju riigi iseseisvusele ja riiklikule suveräänsusele.

§ 63. Rahvavabariigi Peaprokurör valitakse Rahvakogu poolt viieks aastaks ja ta allub ainult sellele.

§ 64. Kõik teised prokurörid kõigi astmete kohtute juures nimetab ja asendab Rahvavabariigi Peaprokurör ning nad alluvad oma ametikohuste täitmisel ainult vastavale kõrgemalseisvale prokurörile ning kõik kokku Rahvavabariigi Peaprokurörile.

VII PEATÜKK

VAHEKORRAD RIIGIVÕIMU-ORGANITE JA RIIGIVALITSEMIS-ORGANITE VAHEL

§ 65. Rahvakogu Presiidiumil on õigus tühistada kõiki Ministrite Nõukogu määrusi ja korraldusi, mis on vastuolus Konstitutsiooni ja seadustega.

Ministrite Nõukogul on õigus tühistada iga oma liikme otsuseid ja korraldusi, mis on vastuolus Konstitutsiooni ja seadustega ning valitsuse määruste ja korraldustega.

§ 66. Rahvakogu Presiidiumil ja kõrgemalseisvatel kohalikel rahvanõukogudel on õigus tühistada alamalseisvate rahvanõukogude seadusevastane ja ebaõige tegevus.

§ 67. Valitsusel ja tema üksikuil liikmeil on õigus tühistada oma kompetentsi piirides obštšiina- ja okooliaavalitsuste seadusevastane ja ebaõige tegevus.

Kõrgemalseisvatel rahvanõukogude valitsustel on sama sugune õigus alamalseisvate rahvanõukogude valitsuste suhtes.

§ 68. Igal obštšiina või okoolia rahvanõukogul on õigus tühistada oma valitsuse seadusevastane ja ebaõige tegevus.

§ 69. Valitsusel ja tema üksikuil liikmeil nende kompetentsi piirides, samuti kõrgemalseisval kohaliku rahvanõukogu valitsusel on õigus seisma panna alamalseisva kohaliku rahvanõukogu seadusevastane ja ebaõige tegevus ning anda küsimus nende tühistamise kohta edasi Rahvakogu Presiidiumile või oma astme rahvanõukogule.

§ 70. Kõrgemalseisval kohalikul rahvanõukogul, samuti ka Rahvakogu Presiidiumil on õigus laiali saata alamalseis-

vat kohalikku rahvanõukogu omal territooriumil ja määrata uue nõukogu valimised.

Kõrgemalseisval kohalikul rahvanõukogul, samuti ka Rahvakogu Presiidiumil on õigus omal territooriumil tagandada kohustetäitmisest alamalseisva kohaliku rahvanõukogu valitsust ja määrata uue valitsuse valimised.

VIII PEATÜKK

KODANIKE PÕHIÕIGUSED JA -KOHUSED

§ 71. Kõik Bulgaaria Rahvavabariigi kodanikud on seaduse ees võrdsed.

Ei tunnustata mingisuguseid eesõigusi, mis on rajatud rahvuslikule kuuluvusele, päritolule, usutunnistusele ja varanduslikule seisundile.

Igasugust rassilise, rahvusliku või usulise vihkamise propageerimist karistatakse seadusega.

§ 72. Naisel on mehega võrdsed õigused kõigil riikliku, eraõigusliku, majandusliku, ühiskondliku, kultuurilise ja poliitilise elu aladel.

Seda võrdõiguslust teostatakse naisele mehega võrdse õiguse andmisega tööle, võrdsele tasule võrdse töö eest, puhkusele, sotsiaalkindlustusele, pensionile ja haridusele.

Naine-ema kasutab erilist tööalast kaitset. Riik hoolitseb eriti ema ja lapse eest, asutades sünnitusmaju ja lastekodusid, lasteaedu ja dispansereid, kindlustades naisele puhkuse enne ja pärast sünnitamist ühes palga säilitamisega ning võimaldades tasuta sünnitus- ja arstiabi.

§ 73. Kodanikel on õigus tööle. Riik kindlustab selle õiguse igale kodanikule, plaanides rahvamajandust, arendades süstemaatiliselt ja pidevalt tootmisjõude ning organiseerides ühiskondlikke töid.

Töö eest tasutakse vastavalt tehtud töö hulgale ja kvaliteedile.

Töö on iga töövõimelise kodaniku kohuseks ja auasjaks. Iga kodanik on kohustatud tegelema ühiskondliku tööga ja töötama vastavalt oma jõule ja võimetele.

Eriseadus reguleerib kodanike töökohustust.

§ 74. Kodanikel on õigus puhkusele.

See õigus kindlustatakse tööpäeva piiramisega, iga-aastase palgalise puhkuse andmisega ning puhkekodude, klubide jt. laialdase võrgu loomisega.

§ 75. Kodanikel on õigus pensionile, abile ja kindlustusele haiguse, õnnetusjuhtumite, invaliidisuse, töötaoleku ja vanaduse korral.

Seda õigust teostab riik ühiskondliku kindlustamise ja kättesaadava arstiabi kaudu.

§ 76. Abielu ja perekond on riigi soodustava kaitse all.

Seaduslik on ainult tsiviil-abielu, mis on sõlmitud vastavalt riigiorganeis.

Vallaslastel on ühesugune õigus abielus sündinud lastega.

§ 77. Riik hoolitseb eriti noorsoo ühiskondliku, kultuurilise ja kehalise kasvatusel ning tervise eest.

§ 78. Kodanikele kindlustatakse südametunnistuse ja usutunnistuse vabadus, samuti usutalituste toimetamise vabadus.

Kirik on riigist lahutatud.

Eriseadus reguleerib mitmesuguste usuühingute õiguslikku seisundit, materiaalse ülalpeetavuse küsimust, samuti sisekorra ja omavalitsuse kindlaksmääramise õigust.

On keelatud kiriku ja usu kuritarvitamine poliitilistel eesmärkidel, samuti poliitiliste organisatsioonide moodustamine usulisel alusel.

§ 79. Kodanikel on õigus haridusele. Haridus on ilmalik ning läbiimmutatud demokraatlikust ja progressiivsest vaimust. Vähemusrahvustel on õigus õppida oma emakeeles ja arendada oma rahvuslikku kultuuri. Seejuures on bulgaaria keele õppimine kohustuslik.

Algharidus on kohustuslik ja tasuta.

Koolid on riiklikud. Erakoolide avamine on lubatud ainult seaduse alusel, kusjuures need koolid on riigi järelevalve all.

Õigust haridusele kindlustatakse koolide, õppe-kasvatustiliste instituutide ja ülikoolidega, samuti ka stipendiumide, õpilastele ühiselamute, toetuste ja andekaile õpilastele eriliste ergutusrahade andmise süsteemiga.

§ 80. Riik hoolitseb teaduse ja kunsti arendamise eest, avades teadusliku uurimise instituute, raamatukirjastusi, raamatukogusid, teatreid, muuseume, rahva lugemistube, kunstigaleriisid, kinostuudioid, kinoteatreid jne. ning toetades neil aladel võimeid avaldanud isikuid.

§ 81. Riik hoolitseb rahva tervishoiu eest, organiseerides tervishoiuasutusi ja -instituute, juhtides neid, levitades rahva seas tervishoiualaseid teadmisi ja kandes erilist hoolt rahva kehalise kultuuri eest.

§ 82. Tagatakse isikuvabadus ja isikupuutumatus. Kedagi ei tohi vahistada kauemaks kui 48 tunniks ilma kohtuotsuseta või prokuröri sanktsioonita.

Karistusi võib määrata ainult olemasolevate seaduste põhjal.

Karistused on isiklikud ja peavad vastama kuriteole.

Karistusi kuritegude eest võivad määrata ainult seaduslikult kehtestatud kohtud.

Kohtualusel on õigus kaitsele.

§ 83. Kõik välismaal viibivad bulgaaria kodanikud kasutavad Bulgaaria Rahvavabariigi kaitset.

§ 84. Bulgaaria Rahvavabariigis kasutavad varjupaigaõigust välismaalased, keda kiusatakse taga demokraatlike põhimõtete kaitsmise, rahvusliku vabadusvõitluse, tööraha õiguste kaitsmise ja teadusliku ning kultuurilise tegevuse vabaduse kaitsmise eest.

§ 85. Kodanike kodu on puutumatu. Elaniku nõusolekuta ei tohi keegi tema kodusse või ruumi sisse minna või toimetada neis läbiotsimist, kui ei ole kinni peetud seadusega ettenähtud tingimustest.

§ 86. Kirjavahetuse saladust kaitstakse seadusega, välja arvatud mobilisatsiooni ja sõjaseisukorra aeg või kui on olemas kohtuorganite või prokuröri luba.

§ 87. Bulgaaria kodanikel on õigus asutada ühinguid, liitusid ja organisatsioone, kui need ei ole suunatud käesoleva Konstitutsiooniga kindlaks määratud riikliku ja ühiskondliku korra vastu.

Keelatakse ja karistatakse vastavalt seadusele organisatsioonide loomist, mis seavad oma eesmärgiks võtta bulgaa-

ria rahvalt 9. septembri 1944. aasta ülestõusuga kättevõidetud ja käesoleva Konstitutsiooniga kindlustatud õigusi ja vabadusi või piirata neid õigusi ja vabadusi, ohustada rahvuslikku iseseisvust ja riiklikku suveräänsust, või mis propageerivad avalikult või varjatult fašistlikku ja antidemokraatlikku ideoloogiat või mis kergendavad imperialistlikku agressiooni, samuti osavõtmist neist organisatsioonidest.

§ 88. Rahvavabariigi kodanikele kindlustatakse trüki-, sõna-, koosolekute, miitingute ja demonstratsioonide vabadus.

§ 89. Kodanikel on õigus esitada palvekirju, kaebusi ja petitsioone.

Igal kodanikul on õigus nõuda ametiisikute kohtu alla andmist nende poolt ametikohuste täitmisel sooritatud kuritegude eest.

Kodanikel on õigus nõuda ametiisikutelt kahju tasumist, mis on neile tekitatud seoses viimaste ebaseadusliku ja ebaõige ametikohuste täitmisega.

§ 90. Kodumaa kaitsmine on iga kodaniku kõrgeim kohus ja auasi.

Kodumaa reetmine on kõige raskem kuritegu rahva ees ja seda karistatakse seaduse täie rangusega.

§ 91. Vastavalt eriseadustele on sõjaväeteenistus kohustuslik kõigile kodanikele.

§ 92. Kodanikud on kohustatud järgima Konstitutsiooni ning täpselt ja kohusetruult täitma riigi seadusi.

§ 93. Kodanikud on kohustatud kaitsma kogu rahva omandit ja kogu oma tegevusega kaasa aitama kodumaa majanduse, kultuuri ja kaitsevõime tugevdamisele ning rahva heaolu kindlustamisele.

§ 94. Kodanike maksukohustused jaotatakse vastavalt nende materiaalseile sissetulekuile. Need kohustused, samuti ka neist vabastamine määratakse kindlaks ainult seadusega.

IX PEATÜKK

VAPP, PITSAT, LIPP, PEALINN

§ 95. Bulgaaria Rahvavabariigi vapp on ümmargune, keskel on kujutatud külgedelt viljapeadega piiratud lõvi,

lõvi kohal — punane viisnurkne täht ning all kuldsed numbrid — 9. IX 1944. a.

§ 96. Riigipitsatil on kujutatud riigivapp.

§ 97. Bulgaaria Rahvavabariigi lipp on kolmevärviline, horisontaaselt asetatud valge, roheline ja punase triibuga. Vasakus ülemises nurgas valgel põhjal on kujutatud Rahvavabariigi vapp.

§ 98. Bulgaaria Rahvavabariigi pealinnaks on Sofia linn.

X PEATÜKK

KONSTITUTSIOONI MUUTMINE

§ 99. Konstitutsiooni muutmise toimub valitsuse või saadikute üldarvust vähemalt ühe neljandiku ettepanekul.

Seaduseelnõu Konstitutsiooni muutmise kohta võetakse päevakorda mitte varem kui üks nädal pärast selle esitamist. Seaduseelnõu loetakse vastuvõetuks, kui selle poolt on hääletanud vähemalt kaks kolmandikku saadikute üldarvust.

Seadus Konstitutsiooni muutmise kohta jõustub selle avaldamise päevast „Deržavnõi Vestnikus“.

XI PEATÜKK

AJUTISED MÄÄRUSED

§ 100. Pärast seda, kui käesolev Konstitutsioon jõustub, valib 27. oktoobril 1946. aastal valitud Suur Rahvakogu vastavalt § 33 sätetele Suure Rahvakogu Presiidiumi, kes viivitamata pärast seda asub Konstitutsiooniga ettenähtud kohuste täitmisele. Sellega lõpevad vastavalt Suure Rahvakogu kodukorra § 2-le valitud Suure Rahvakogu Presiidiumi kohustused ning Suure Rahvakogu istungite juhtimiseks valib viimane vastavalt käesoleva Konstitutsiooni § 20-le esimehe ja esimehe asetäitjad.

§ 101. Obštšinade ja okooliate rahvanõukogude valimiseni, mis on ette nähtud käesoleva Konstitutsiooniga, mää-

rab Suure Rahvakogu Presiidium ajutised obštšiiina- ja okoo-
liavalitsused, mis on varustatud rahvanõukogu kõigi õigus-
tega.

*

Käesolev Konstitutsioon on vastu võetud Suure Rahva-
kogu 124. istungil, 4. detsembril 1947. a.

Esimees: *V. P. Kolarov.*

Esimehe asetäitjad: 1. *P. Kamenov.*
2. *R. Damjanov.*
3. *Dr. G. Atanassov.*
4. *At. Dragijev.*
5. *Dr. P. Kosturkov.*

Sekretärid: 1. *Jord Tšobanov.*
2. *Jeir. Mitev.*
3. *J. Janev.*

Asjadevalitseja: *Pr. Ortdoksijev.*

RUMEENIA RAHVAVABARIIGI KONSTITUTSIOON

I PEATÜKK

RUMEENIA RAHVAVABARIIK

§ 1. Rumeenia Rahvavabariik on ühtne, iseseisev ja suveräänne rahvariik.

§ 2. Rumeenia Rahvavabariik tekkis rahva võitluses töölisklassi juhtimisel fašismi, reaktsiooni ja imperialismi vastu.

§ 3. Kogu riigivõim Rumeenia Rahvavabariigis lähtub rahvast ja kuulub rahvale.

Rahvas teostab oma võimu üldise, ühetaolise, otsese ja salajase hääletamise alusel valitud esindusorganite kaudu.

§ 4. Rahva esindajad kõigis riigivõimu-organites on rahva ees vastutavad ning neid võib ära kutsuda valijate tahtel seadusega kindlaksmääratud korras.

II PEATÜKK

SOTSIAAL-MAJANDUSLIK STRUKTUUR

§ 5. Rumeenia Rahvavabariigis kuuluvad tootmisvahendid kui kogu rahva vara riigile või kooperatiivseile organisatsioonidele või füüsilistele ja juriidilistele eraisikutele.

§ 6. Kõik looduslikud maapõuevarad, mineraalide leiukohad, metsad, veed, looduslikud energiaallikad, raudteed, maanteed, jõe-, mere- ja õhu-liiklemisteed, post, telegraaf, telefon ja raadio kuuluvad riigile kui rahva vara.

Seadusega määratakse kindlaks eelmises lõikes loetletud varanduse ülemineku kord riigi omandiks, mis käesoleva Konstitutsiooni jõustumise päeval on eraisikute käes.

§ 7. Rahva vara moodustab Rumeenia Rahvavabariigi majandusliku õitsengu ja rahvusliku iseseisvuse materiaalse aluse.

Rahva vara kaitsmine ja tugevdamine on iga kodaniku kohus.

§ 8. Eraomandust ja pärimisõigust tunnustatakse ja tagatakse seadusega.

Töö ja hoiustamisega soetatud eraomand on erilise kaitse all.

§ 9. Maa kuulub sellele, kes seda harib.

Riik kaitseb talupoja omandit, mis on saanud tööga. Ta soodustab ja toetab maa-kooperatsiooni.

Põllumajanduse arenemisele kaasaaitamise eesmärgil võib riik luua põllumajanduslikke ettevõtteid, mis on riigi omandid.

§ 10. Sundvõõrandamisi ühiskondliku kasutamise vajadusteks võib teostada seaduse alusel ja õigusega kohtu poolt kindlaksmääratavale õiglasele tasule.

§ 11. Kui seda nõuavad üldhuvid, võib tootmisvahendeid, panku ja kindlustusseltse, mis on füüsiliste ja juriidiliste eraisikute omandiks, muuta riigi omandiks, s. o. rahva varaks, seadusega ettenähtud tingimustel.

§ 12. Töö on riigi majanduselu põhiteguriks. Töö on iga kodaniku kohus. Riik osutab kõigile töötajatele toetust, et kaitsta neid ekspluateerimise eest ja tõsta nende elatusaset.

§ 13. Riik toetab üldhuvide teenindamiseks rakendatud eraalgatust.

§ 14. Sise- ja väliskaubandust reguleerib ja kontrollib riik ja seda teostavad riiklikud, era- ja kooperatiivsed kaubanduslikud ettevõtted.

§ 15. Riik suunab ja plaanib rahvamajandust maa majandusliku võimsuse arendamise, rahva heaolu kindlustamise ja rahvusliku sõltumatuse tagamise huvides.

KODANIKU PÕHIÕIGUSED JA -KOHUSED

§ 16. Kõik Rumeenia Rahvavabariigi kodanikud, sõltumata nende soost, rahvusest, rassist, usutunnistusest või haridusest, on seaduse ees võrdsed.

§ 17. Igasugust rassilise või rahvusliku vihkamise propageerimist või avaldamist karistatakse seadusega.

§ 18. Kõigil kodanikel, sõltumata nende soost, rahvuslikust kuuluvusest, rassist, usutunnistusest, haridusest ja tegevusalast, kaasa arvatud sõjaväelased, kohtunikud ja riigiteenistujad, on õigus valida ja olla valitud kõigisse riigi-organesse.

Valimisõigus on kõigil 18-aastaseks saanud kodanikel, olla valitud aga on õigus kõigil 23-aastaseks saanud kodanikel.

Valimisõigust ei ole eestkoste all olevail isikuil (hullumeelsetel, nõdrameelsetel), isikuil, kellelt kodaniku- ja poliitilised õigused on ära võetud, samuti ka vääritud isikuil, kes on sellisteks tunnistatud vastavalt seadusele kompetentsete organite poolt.

§ 19. Kodanikel on õigus tööle. Riik kindlustab selle õiguse rahvamajanduse organiseerimise ja plaanilise arendamisega.

§ 20. Kodanikel on õigus puhkusele. Õigus puhkusele kindlustatakse töötundide arvu kindlaksmääramisega, palgalise puhkuse võimaldamisega vastavalt seadusele, puhkekodude, sanatooriumide, klubide, parkide, spordiväljakute ja selleks eriliselt sisustatud asutuste organiseerimisega.

§ 21. Naisele antakse mehega võrdsed õigused kõigil riikliku, majandusliku, ühiskondliku, kultuurilise, poliitilise ja tsiviil-õigusliku elu aladel.

Võrdse töö eest on naisel õigus mehega võrdsele töötasule.

§ 22. Rumeenia Rahvavabariigis on kõigil kodanikel õigus haridusele.

Riik kindlustab seda õigust kohustusliku ja tasuta alghariduse organiseerimise ja arendamisega, edukaile õpilas-

tele ja üliõpilastele riiklike stipendiumide andmisega ning ametialase ja tehnilise õpetuse organiseerimise ja arendamisega.

§ 23. Riik soodustab ning toetab teaduse ja kunsti arenemist ning organiseerib teadusliku uurimise instituute, raamatukogusid, kirjastusi, teatreid, muuseume ja konservatooriume.

§ 24. Kõigile Rumeenia Rahvavabariigis elunevaile rahvustele kindlustatakse õigus kasutada emakeelt ja organiseerida kõigi astmete koole rahvusliku keelega. Mittemeeneelastega asustatud rajoonides kasutavad valitsusasutused ja kohus suuliselt ja kirjalikult vastava rahvuse keelt ning määravad ametisse vastavaast rahvusest või teisest rahvusest ametiisikuid, kes valdavad kohaliku elanikkonna keelt.

Rumeenia keele ja kirjanduse õpetamine on kohustuslik kõigi astmete koolides.

§ 25. Riik hoolitseb rahva tervishoiu eest tervishoiu teenistuse loomise ja arendamisega ning kehakultuuri soodustamise ja toetamisega.

Riik annab õiguse sotsiaalkindlustusele ja arstiabile haiguse korral, õnnetusjuhtumite ja invaliidsuse korral töötagajärjel või töö ajal või kodumaa kaitse teenistuses olles, samuti vanaduses nii oma töölistele ja teenistujaile kui ka eraettevõtete töölistele ja teenistujaile, kelle sissemaksud ja õigused määratletakse seadusega.

§ 26. Abielu ja perekond kasutavad riigi kaitset.

Naine-ema ning lapsed kuni 18-aastani kasutavad erilist, seadusega kindlaksmääratud kaitset.

Vanematel on vallaslaste suhtes samasugused kohustused, nagu seaduslikust abielust sündinud laste suhtes. Kehtivad on ainult riiklike organite poolt teostatud perekonnaseisusaktid.

§ 27. Riik tagab südametunnistuse ja usutunnistuse vabadust.

Usulised kogudused võivad vabalt organiseerida oma tegevust, kui nende usukultus ja selle toimetamine ei ole vastuolus Konstitutsiooniga, ühiskondliku julgeolekuga või heade kommetega.

Uhelgi usulisel kogudusel, usutunnistusel või kongregatsioonil ei ole õigus avada või ülal pidada üldhariduslikke asutusi; neil on õigus avada ainult erilisi koole oma vaimulikkonna ettevalmistamiseks riigi kontrolli all. Rumeenia õigeusu kirik on autokefaalne ja ühtne oma organisatsioonilt.

§ 28. Kodanike isikupuutumatus tagatakse.

Kedagi ei tohi vahistada ja üle 48 tunni kinni pidada ilma seadusega kindlaksmääratud prokuratuuri- ja juurdlusorganite käsuta või ilma kohtuinstantside sanktsioonita vastavalt seaduse sätetele.

§ 29. Korter on puutumatu. Kellelgi ei ole õigust kodanike korterisse või elukohta minna ilma nende nõusolekuta muidu kui nende juuresolekul ja kompetentsete võimude kirjaliku käsu põhjal või juhtudel, kui isik on tabatud kuriteo sooritamise kohal.

§ 30. Kedagi ei tohi karistada ja sundida karistust kandma muidu kui vastavalt seadusele tehtud kohtuotsuse põhjal.

§ 31. Trüki-, sõna-, koosolekute ja miitingute, rongkäikude ja demonstratsioonide vabadus tagatakse.

Nende õiguste teostamine kindlustatakse sellega, et tööraha käsutusse antakse trükikojad, paber ja koosolekuruumid.

§ 32. Kodanikele kindlustatakse õigus ühineda ja organiseeruda, kui nende poolt taotletavad eesmärgid ei ole suunatud Konstitutsiooniga kehtestatud demokraatliku korra vastu.

Igasugused fašistlikud või antidemokraatliku iseloomuga ühendused (liidud) on keelatud ja karistatakse seadusega.

§ 33. Kirjavahetuse saladus tagatakse. Ainult kriminaalasja juurdluse korral, piiramis seisukorra ajal või mobilisatsiooni juhul võib kirjavahetus alluda kontrollile.

§ 34. Igal kodanikul on õigus esitada palvekirju, samuti nõuda seadusega ettenähtud organitelt iga riigiteenistuja kohtu alla andmist ametikohuste täitmisel sooritatud seaduserikkumiste eest.

§ 35. Rumeenia Rahvavabariik annab varjupaigaõiguse kõigile välismaalastele, keda demokraatliku tegevuse, rah-

vusliku vabadusvõitluse või teadusliku ja kultuurilise tegevuse pärast taga kiusatakse.

§ 36. Isamaa kaitsmine on kõigi kodanike aukohuseks. Sõjaväeteenistus on vastavalt seadusele kohustuslik kõigile kodanikele.

Kodumaa reetmine — vandemurdmine, üleminek vaenlase teenistusse, riigi sõjalise võimsuse kahjustamine — on kõige raskem kuritegu rahva ees ja seda karistatakse seaduse täie rangusega.

IV PEATÜKK

KÕRGEIMAD RIIGIVÕIMU-ORGANID

§ 37. Rumeenia Rahvavabariigi kõrgeimaks riigivõimuorganiks on Suur Rahvuskogu.

§ 38. Suur Rahvuskogu on Rumeenia Rahvavabariigi ain-saks seadusandlikuks organiks.

§ 39. Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu vahetusse kompetentsi kuulub:

1) Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu Presiidiumi valimine;

2) Rumeenia Rahvavabariigi valitsuse moodustamine;

3) Konstitutsiooni muutmine;

4) ministriumide arvu, funktsioonide ja nimetuste määratlemine ning olemasolevate ministriumide tühistamine, liitmine või ümbernimetamine;

5) riigieelarve vastuvõtmine, riigieelarve täitmise aruande kinnitamine, maksude ja nende sissenõudmise korra kindlaksmääramine;

6) sõjakuulutamise ja rahuõlmimise küsimused;

7) otsus rahvahääletamise teostamise kohta;

8) amnestia kuulutamine.

§ 40. Rumeenia Rahvavabariigi Suur Rahvuskogu valib enda keskelt Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu Presiidiumi.

Presiidium valitakse vähemalt poolte saadikute üldarvu häältega pluss üks hääl.

§ 41. Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu Pre-

siidium koosneb esimehest, kolmest esimehe asetäitjast, ühest sekretärist ja 14 liikmest, kes on otseselt valitud Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu poolt.

§ 42. Rumeenia Rahvavabariigi Suur Rahvuskogu võib igal ajal ära kutsuda Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu Presiidiumi tervikuna või iga tema liiget §-s 40 ettenähtud hääleteenamusega.

§ 43. Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu Presiidium on vastutav kogu oma tegevuse eest Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu ees.

§ 44. Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu Presiidium teostab järgmisi funktsioone:

1) kutsub kokku Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu korralisi ja erakorralisi istungjärke;

2) annab seadlusi;

3) tõlgendab Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu poolt vastuvõetud seadusi;

4) teostab armuandmise õigust ja kergendab karistusi;

5) autasustab Rumeenia Rahvavabariigi ordenite ja medalitega;

6) esindab Rumeenia Rahvavabariiki rahvusvahelistes suhetes;

7) nimetab ametisse ja kutsub ära valitsuse ettepanekul Rumeenia Rahvavabariigi diplomaatilisi esindajaid;

8) võtab vastu tema juurde akrediteeritud välisriikide diplomaatiliste esindajate volitus- ja äraikutsumiskirjad;

9) nimetab ametisse ja vabastab ametist Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu istungjärkude vaheajal ministreid Ministrite Nõukogu esimehe ettepanekul;

10) määrab kindlaks valitsuse ettepanekul sõjaväelisi auastmeid, diplomaatilisi aukraade ja aunimetusi;

11) nimetab ja kinnitab vastavalt seadustele ametnikke riigiametisse vastavate ministrite või valitsuse ettepanekul;

12) kuulutab välja Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu istungjärkude vaheajal valitsuse ettepanekul sõjaseisukorra ja üldise või osalise mobilisatsiooni sõjalise kalaletungi korral Rumeenia Rahvavabariigile või teisele riigile, kelle suhtes on olemas rahvusvahelistest lepingutest tulenev vastastikuse kaitse kohustus;

13) ratifitseerib või denonsseerib valitsuse ettepanekul rahvusvahelisi lepinguid;

14) võtab vastu otsuseid kõigis temale Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu poolt ülesandeks tehtud küsimustes ja täidab iga temale seadusega pealepandud funktsiooni.

§ 45. Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu Presiidium võtab vastu seaduslikke otsuseid oma liikmete lihthäälteenamusega.

Seadlustele kirjutavad alla Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu Presiidiumi esimees ja sekretär. Juhul, kui tähendatud isikud ei saa mingil põhjusel seadlustele alla kirjutada, asendab esimeest üks tema asetäitjaist ning sekretäri üks Presiidiumi poolt määratud liige.

§ 46. Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu volituste lõppemisel või tema laialisaatmisel enne tähtaega jätkab Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu Presiidium oma funktsioonide täitmist kuni tema asendamiseni uue Presiidiumiga.

§ 47. Rumeenia Rahvavabariigi Suur Rahvuskogu valitakse neljaks aastaks. Ta koosneb valimisseadusega kehtestatud korras valitud rahvaesindajaist (saadikuist).

§ 48. Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu korralised istungjärgud kutsutakse kokku vähemalt kaks korda aastas ja kestavad kuni istungjärgu tööde lõppemiseni.

Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu kokkukutsumine toimub Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu Presiidiumi seadlusega.

§ 49. Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu erakorralist istungjärku võib Presiidiumi seadlusega kokku kutsuda saadikute üldarvust vähemalt ühe kolmandiku nõudmisel.

§ 50. Pärast saadikute mandaatide kinnitamist valib Rumeenia Rahvavabariigi Suur Rahvuskogu istungite juhtimiseks Büroo, mis koosneb esimehest, kolmest esimehe asetäitjast ja sekretäridest. Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu Büroo valitakse Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu igaks istungjärguks.

Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu istungeid juhatab kas Büroo esimees või üks esimehe asetäitjaid vas-

tavalt Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu poolt väljatöötatud kodukorrale.

§ 51. Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu istung on otsusevõimeline, kui saadikute üldarvust viibivad kohal pooled pluss üks saadik, ning võtab vastu seaduslikke otsuseid kohalolevate saadikute lihthäälteenamusega, välja arvatud juhud, mil Konstitutsioonis või kodukorras nähakse ette teine arv.

§ 52. Otsuseid võib vastu võtta salajasel hääletamisel, käetõstmisega või akklamatsiooni teel, olenevalt Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu otsusest.

§ 53. Rumeenia Rahvavabariigi Suur Rahvuskogu kinnitab saadikute mandaadid. Valitud saadikute hääled on kehtivad ka enne kinnitamist.

§ 54. Saadikud, kelle mandaadid on kinnitatud, annavad Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu ees järgneva vandetöotuse: „Töotan, et teenin ustavalt ning kõigi jõududega rahvast ja Rumeenia Rahvavabariiki, kaitsen ja järgin Konstitutsiooni ning riigi seadusi, et hoian riiklikku saladust ning kaitsen rahva ja riigi huvisid, kodumaa demokraatlikke vabadusi ja iseseisvust“.

Sama vandetöotuse annavad Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu Presiidiumi liikmed ja valitsuse liikmed nende ametisse astumisel.

§ 55. Seadusealgatus kuulub valitsusele. Igasuguseid seaduseelnõusid võib esitada ka saadikute rühm, kes moodustab vähemalt ühe viiendiku saadikute üldarvust.

§ 56. Pärast seaduste vastuvõtmist Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu poolt kirjutavad seadustele alla Presiidiumi esimees ja sekretär ning need avaldatakse „Valitsuse Teatajas“. Seadus jõustub selle tekstis tähendatud tähtajal või siis kolmandal päeval pärast seaduse avaldamist „Valitsuse Teatajas“.

§ 57. Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu istungid on avalikud, välja arvatud juhud, kui Rumeenia Rahvavabariigi Suur Rahvuskogu kuulutab istungi salajaseks.

§ 58. Rumeenia Rahvavabariigi Suurel Rahvuskogul on õigus teostada mistahes küsimustes arupärimisi ja uurimisi, valides selleks otstarbeks enda keskelt komisjone.

Kõik riiklikud ametivõimud ja organid, samuti eraisikud on kohustatud esitama uurimiskomisjonidele igasuguseid nende poolt nõutavaid andmeid ja esitama nende käsu tusse igasuguseid nende poolt nõutavaid dokumente.

§ 59. Ühtki saadikut ei või ilma Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu sanktsioonita istungjärkude töö ajal ja ilma Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu Presiidiumi sanktsioonita istungjärkude vaheajal kinni pidada, vahistada või kohtulikule vastutusele võtta mingisuguste kriminaalkuritegude eest, välja arvatud kinnipidamise korral kuriteo kohal. Viimasel juhul tuleb viivitamata nõuda Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu või Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu Presiidiumi sanktsiooni.

§ 60. Rumeenia Rahvavabariigi Suur Rahvuskogu loetakse laialisaadetuks selle tähtaja lõppemise momendist, millisele ta oli valitud. Rumeenia Rahvavabariigi Suur Rahvuskogu võib oma äranägemisel teatada oma ennetähtaegsest laialiminekust.

§ 61. Sõja juhul või mõne muu erakordse olukorra puhul võib Rumeenia Rahvavabariigi Suur Rahvuskogu pikendada oma volitusi antud erakordse olukorra kestmise kogu ajaks.

§ 62. Sõja või mõne muu erakordse olukorra tekkimisel ajal, kui Rumeenia Rahvavabariigi Suur Rahvuskogu on laiali saadetud, kutsub Rumeenia Rahvavabariigi laialisaadetud Suure Rahvuskogu Presiidium ta uuesti kokku ja sel viisil kokkukutsutud Rumeenia Rahvavabariigi Suur Rahvuskogu võib pikendada oma volitusi vastavalt § 61-le.

§ 63. Valimised Rumeenia Rahvavabariigi uude Suurde Rahvuskogusse peavad toimuma hiljemalt kolm kuud pärast Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu laialisaatmist.

§ 64. Saadikute palgad ja kulude tasumise määrab kindlaks Rumeenia Rahvavabariigi Suur Rahvuskogu.

§ 65. Igal saadikul on õigus esitada küsimusi või arupärimisi (interpellatsioonid) valitsusele või üksikuile ministreile. Küsitletud või interpelleeritud peaminister või minister on kohustatud vastama selsamal või teisel, Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu poolt kindlaksmääratud istungil.

RIIGIVALITSEMIS-ORGANID. MINISTRITE NÕUKOGU
JA MINISTEERIUMID

§ 66. Rumeenia Rahvavabariigi kõrgeimaks täidesaatajaks ja korraldavaks organiks on valitsus.

Valitsus koosneb: Ministrite Nõukogu esimehest (peaministrist), ühest või mitmest esimehe asetäitjast ja ministritest, kes kõik koos moodustavad Ministrite Nõukogu.

§ 67. Ministeeriumid ja nende kompetentsi määrab kindlaks Rumeenia Rahvavabariigi Suur Rahvuskogu vastavalt § 39, punkt 4-le.

§ 68. Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu Presiidium võib nimetada Ministrite Nõukogu ettepanekul ministri asetäitjaid igas ministeeriumis.

§ 69. Valitsus vastutab ja annab aru Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu ees ning istungjärkude vaheaegadel Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu Presiidiumi ees.

§ 70. Valitsuse liikmed annavad vandetõotuse Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu Presiidiumile.

§ 71. Ministrid nimetatakse ametisse saadikute hulgast või isikute hulgast, kes ei kuulu Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu koosseisu. Ministrid, kes ei kuulu Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu koosseisu, võivad Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu kõigist istungeist osa võtta ainult nõuandva hääleõigusega.

§ 72. Valitsusele pannakse riigivalitsemise juhtimise kohustus.

Ta koordineerib ja annab üldisi juhendeid vastavaile ministeeriumidele, suunab ja plaanib rahvamajandust, täidab riigieelarvet, kindlustab ühiskondlikku korda ja riigi julgeolekut.

Valitsus juhib riigi üldist poliitikat rahvusvaheliste suhete alal.

Ta organiseerib ja varustab relvastatud jõude.

Oma (administratiivse) tegevuse mõnede harude alal võib valitsus organiseerida igasuguseid eriametkondi, mis allu-

vad vahetult Ministrite Nõukogule, ning juhtida nende tegevust.

Ministrite Nõukogu võib tühistada ministeeriumide määrusi, kui need on vastuolus Konstitutsiooniga või seadustega.

Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu Presiidium võib tühistada Ministrite Nõukogu määrusi, kui need on vastuolus Konstitutsiooniga või seadustega.

Ministrite Nõukogu määrused on kohustuslikud kogu Rumeenia Rahvavabariigi territooriumil.

§ 73. Ministrid kannavad vastutust kriminaalkuritegude eest, mida nad on sooritanud ametikohuste täitmisel.

Eriseadusega määratakse kindlaks juurdluse ja kohtupidamise kord ministrite üle.

§ 74. Ministrid juhivad vastavaid ametkondi Ministrite Nõukogu üldiste juhendite alusel. Vastavalt seadusele annavad nad kõigile kodanikele kohustuslikke määrusi.

VI PEATÜKK

KOHALIKUD RIIGIVÕIMU-ORGANID

§ 75. Rumeenia Rahvavabariigi territoorium jaguneb administratiivselt linnadeks ja küladeks, rajoonideks, maakondadeks ja oblastiteks.

Seda jaotust võib seadusega muuta.

§ 76. Kohalikeks riigivõimu-organiteks on kohalikud rahvanõukogud.

§ 77. Kohalikud rahvanõukogud on esinduslikud organid, mis on valitud neljaks aastaks üldise, otsese, ühetaolise ja salajase hääletamise teel.

§ 78. Kohalikud rahvanõukogud suunavad ja juhivad kogu kohalikku majanduslikku, sotsiaalset ja kultuurilist tegevust vastavalt seadusele ja kõrgemate administratiivorganite juhenditele. Nad koostavad ja täidavad kohalikku majandusplaani ja eelarvet, silmas pidades üldist rahvamajandusplaani ja üldriiklikku eelarvet, kindlustavad kohaliku varanduse ja ettevõtete õiget valitsemist, riikliku korra

kaitset, kodanike õiguste kaitset, seaduste järgimist ja täitmist ning võtavad tarvitusele abinõud, mis on vajalikud kohaliku majanduse õigeks arendamiseks.

§ 79. Oma funktsioonide täitmisel toetuvad kohalikud rahvanõukogud rahvahulkade algatusele ja laialdasele osavõtule.

§ 80. Kohalikud rahvanõukogud annavad aru rahvale.

§ 81. Kohalikud rahvanõukogud kutsutakse kokku korralisteks ja erakorralisteks istungjärkudeks.

§ 82. Kohalike rahvanõukogude täidesaatvaiks ja korraldavaiks organeiks on täitevkomiteed.

Nad valitakse vastavate rahvanõukogude liikmete hulgast ning nad moodustatakse ja töötavad seadusega kehtestatud korra alusel.

§ 83. Täitevkomiteed annavad aru vastavaile kohalikele rahvanõukogudele.

§ 84. Kohalikud rahvanõukogud ja täitevkomiteed arendavad oma tegevust vastavalt seadustele ja alluvad kõrgemalseisvate rahvanõukogudele ja täitevkomiteedele ning samuti riigivalitsemise keskorganeile.

§ 85. Üksikute tegevusharude järgi võib moodustada kohalikke rahvanõukogude osakondi, mis oma töös alluvad rahvanõukogudele ja täitevkomiteedele, kelle osakondadeks nad on, ning erilise tehnilise juhtimise alal — vastavaile osakondadele kõrgemalseisvate rahvanõukogude juures ning samuti riigivalitsemise keskorganeile.

VII PEATÜKK

KOHTU- JA PROKURATUURI-ORGANID

§ 86. Kohtuorganeiks on: Ulemkohus, üks kogu riigi jaoks, kohtupalatid, maakonna tribunamid ja rahvakohtud.

§ 87. Seadusega võib luua erilisi kohtuinstantsi kohtuasjade teatavate liikide jaoks.

§ 88. Peale Ulemkohtu toimub asjade arutamine kõigis kohtuinstantsides rahvakaasistujate osavõtul, välja arvatud seaduses eraldi ettenähtud juhtumid.

§ 89. Ülemkohtu esimese esimehe, esimehed ja liikmed nimetab ametisse Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu Presiidium valitsuse ettepanekul.

§ 90. Ülemkohus teostab järelevalvet kõigi kohtuorganite ja -instantside tegevuse üle vastavalt seadusele.

§ 91. Asjaarutamine on kõigis kohtuis avalik, välja arvatud seadusega ettenähtud juhud.

§ 92. Õigus kaitsele tagatakse kõigis kohtuinstantsides.

§ 93. Kõigi astmete kohtunikud alluvad oma funktsioonide täitmisel ainult seadustele ja rakendavad seadusi võrdselt kõigi kodanike suhtes.

§ 94. Seadusega määratakse kindlaks kohtuinstantside töökord, samuti kõigi instantside kohtunike ametisse nimetamise ja ametist vabastamise kord.

§ 95. Rumeenia Rahvavabariigis pannakse järelevalve kriminaalseaduste täitmise üle kõigi riigiteenistujate ja kodanike poolt prokuratuurile.

§ 96. Eriti jälgib prokuratuur nende kuritegude jälitamist ja karistamist, mis on toime pandud Rumeenia riigi demokraatliku korra ja vabaduste, majanduslike huvide, rahvusliku iseseisvuse ja suveräänsuse vastu.

§ 97. Prokuratuur koosneb Rumeenia Rahvavabariigi peaprokurörist ja mitmest prokurörist.

Seadusega määratakse kindlaks prokuratuuri organisatsiooniline struktuur ja volitused ning tegevuse kord.

§ 98. Peaprokuröri nimetab ametisse Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu Presiidium valitsuse ettepanekul.

VIII PEATÜKK

VAPP, PITSAT, LIPP JA PEALINN

§ 99. Rumeenia Rahvavabariigi vapp kujutab endast metsaga kaetud mägesid, mille kohal tõuseb päike. Keskel on kujutatud naftapuurtorn. Vappi raamib nisupeadest vanik.

§ 100. Riigipitsatil on kujutatud riigi vapp.

§ 101. Rumeenia Rahvavabariigi riigilipp koosneb vertikaalselt asetatud värvidest: sinine, kollane ja punane. Keskele on asetatud riigi vapp.

§ 102. Rumeenia Rahvavabariigi pealinnaks on Bukaresti linn.

IX PEATÜKK

KONSTITUTSIOONI MUUTMINE

§ 103. Rumeenia Rahvavabariigi Konstitutsiooni võib muuta osaliselt või täielikult valitsuse või Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu vähemalt ühe kolmandiku liikmete ettepanekul.

§ 104. Konstitutsiooni muutmise seaduseelnõu loetakse vastuvõetuks, kui selle poolt on hääletanud vähemalt kaks kolmandikku Rumeenia Rahvavabariigi Suure Rahvuskogu liikmete üldarvust.

X PEATÜKK

ULEMINEKU MÄÄRUSED

§ 105. Kõik kehtivad seadused ja määrused tulevad läbi vaatamisele nende kooskõlastamiseks Konstitutsiooniga.

Konstitutsiooni jõustumise päevast peale annulleeritakse kõik seaduste, seadluste, määrustike ja igasuguste teiste määruste sätted, mis on vastuolus Konstitutsiooniga.

TŠEHOSLOVAKKIA VABARIIGI KONSTITUTSIOON¹

Tšehhoslovakkia Vabariigi Asutav Rahvuskogu võttis vastu selle Põhiseaduse:

AVALIK TEADAANNE

Meie, tšehhoslovakkia rahvas, kuulutame avalikult, et me oleme kindlalt otsustanud üles ehitada oma vabastatud riigi kui rahvademokraatia riigi, mis kindlustab meile rahuliku tee sotsialismile.

Meie oleme valmis kõigi oma jõududega kaitsma meie rahvusliku ja demokraatliku revolutsiooni saavutusi sise- ja rahvusvahelise reaktsiooni kõigi salasepitsuste vastu, nagu me seda kinnitasime uuesti kogu maailma ees 1948. aasta veebruaris oma väljaastumisega rahvademokraatliku korra kaitseks.

Meie tõotame üksteisele, et selle suure ürituse teostamisel saavad käsikäes ühiselt töötama meie mõlemad rahvad², lähtudes oma ajaloo progressiivseist ja humanistlikest traditsioonidest.

Tšehhid ja slovakid, kaks vennasrahvast, suure slaavi perekonna liikmed, elasid ühes riigis koos juba tuhat aastat tagasi ja võtsid koos Idalt vastu tolleaegse kultuuri kõrgeima loomingu — ristiusu. Esimestena Euroopas, hussiitliku revolutsiooni tules, võtsid nad oma lipukirjaks veendumuse, rahvavõimu ja sotsiaalse õigluse vabaduse ideed.

¹ Tšehhoslovakkia Vabariigi Asutav Rahvuskogu võttis selle Tšehhoslovakkia Vabariigi Põhiseaduse vastu oma 114. koosolekul 9. mail 1948. aastal. Uus Konstitutsioon jõustus 9. juunil 1948. aastal. Seaduste kogu nr. 150.

² Narod — seda võib tõlkida kui „rahvas“ ja „rahvus“; meie kasutame avalikus teadaandes esimest tähendust. — Tõlk.

Sajandite kestel võitlesid tšehhi ja slovaki rahvad oma sotsiaalse ja rahvusliku vabastamise eest ja feodaalsete eksploatatorite ning Habsburgide saksa dünastia vastu. Vabaduse, progressi ja humaansuse ideed olid meie mõlema rahva juhtivaiks ideedeks, kui XIX sajandil saabus nende taassünd, millele aitasid kaasa rahva seast tõusnud slovaki ja tšehhi rahvavalgustajate ühised jõupingutused. Sellisama lipu all pidasid mõlemad rahvad Esimese Maailmasõja ajal ühist võitlust saksa imperialismi vastu ning, innustatud Suurest Oktoobrirevolutsioonist, rajasid pärast paljusid sajandeid kestnud orjastamist 28. oktoobril 1918. aastal oma ühise riigi — demokraatliku Tšehhoslovakkia Vabariigi.

Juba tollal, esimese vastupanuliikumise ajal, nähes oma ees vene tööliste ja talupoegade revolutsioonilise võitluse suurt eeskuju, unistas meie rahvas paremast ühiskondlikust korraldusest, sotsialismist. Ent need, meie parimaile traditsioonidele tuginevad progressiivsed püüded aeti varsti nurja, sest pärast töölisliikumise lõhenemist 1920. aasta detsembris õnnestus kapitalistide ja suurmõisnike väiksel kihil, vaatamata demokraatlikule konstitutsioonile, pöörata tagasi meie Vabariigi progressiivne areng ja saavutada kapitalistliku majanduskorra võit kogu tema pahedega, eriti tööpuduse ähvardusega.

Kui meie mõlemat rahvast jälle ähvardas hukkumine uue imperialistliku ekspansiooni poolt selle saksa natsismi kõige õelamal kujul, siis samuti, nagu vanasti suuraadel reetis rahva hussiitlikus revolutsioonis, reetis teda nüüd uue ajastu valitsev klass — kodanlus. Suurima ohu momendil ühines ta vaenlasega omaenda rahva vastu ja võimaldas seega rahvusvahelisel imperialismil ajutiselt lahendada oma vastuolusid meie mõlema rahva arvel alatu Müncheni kokkuleppe abil.

Nii oli avatud meie põlisele vaenlasele tee reetlikuks kalalitungiks meie rahuarmastavale riigile, vaenlasele, keda innukalt abistasid võõramaiste kolonistide järglased, kes asusid meie keskel ja kes kasutasid võrdselt meiega meie konstitutsiooni alusel kõiki demokraatlikke õigusi. Teise Maailmasõja kohutavate sündmuste ajal alustasid mõlemad

meie rahvad võitlust oma vabastamise eest, mis meie parimate inimeste loendamatute ohvrite hinnaga ja liitlaste ning eelkõige suure slaavi riigi — Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu — abil saavutas slovaki ja tšehhi ülestõusu tagajärjel aastail 1944 ja 1945 kõrgeima punkti meie rahva rahvuslikus ja demokraatlikus revolutsioonis ning lõppes võidukalt Praha vabastamisega Punaarmee poolt 9. mail 1945. aastal.

*

Nüüd me otsustasime, et meie vabastatud riik peab olema kõigist vaenulikest elementidest puhastatud rahvuslik riik, kes elab sõpruses slaaviriikide perega ja maailma kõigi rahuarmastavate rahvastega. Meie tahame, et see riik oleks rahvademokraatia riik, milles rahvas mitte ainult annab seadusi oma esindajate kaudu, vaid rakendab ka ise oma esindajate kaudu need ellu. Meie tahame, et see oleks riik, milles kogu majandus seisaks rahva teenistuses üldise heaolu kasvu, majanduslike kriiside hävitamise ja rahvatulude õiglase jaotamise nimel. Sel teel me tahame jõuda ühiskondliku korrani, milles täielikult on kaotatud inimese ekspluateerimine inimese poolt, — sotsialismini.

*

Selles vaimus meie anname selle Konstitutsiooni 2. osas tema põhilised artiklid, milliseid meie arendame 3. osas, püüdes sel viisil anda kindla aluse meie rahvademokraatia õiguslikule korrale.

KONSTITUTSIOONI PÕHILISED ARTIKLID

I artikkel

1) Tšehhoslovakkia Vabariik on Rahvademokraatlik Vabariik.

2) Rahvas on kogu riigivõimu ainsam allikas.

II artikkel

1) Tšehhoslovakkia Vabariik on kahe võrdõigusliku slaavi rahva — tšehhide ja slovakkide — ühine riik.

2) Riigi territoorium moodustab ühtse ja jagamatu terviku.

III artikkel

1) Rahvademokraatlik Vabariik ei tunnusta privileege. Töö ühiskonna kasuks ja osavõtt riigi kaitsest on üldiseks kohuseks.

2) Riik kindlustab kõigile oma kodanikele, nii meestele kui ka naistele, isikuvabaduse ja selle vaba avaldamise ning hoolitseb selle eest, et kõigile avaneksid võrdsed võimalused ja et kõigil oleksid ühesugused väljavaated nende teostamiseks.

3) Kõigil kodanikel on õigus haridusele, õigus tööle, tehtud töö eest õiglasele tasule ja õigus puhkusele. Rahva sotsiaalkindlustuse abil võimaldatakse kodanikele töövõime kaotamise korral aineiline kindlustus.

IV artikkel

1) Suveräänne rahvas teostab riiklikku võimu rahva poolt valitavate, rahva poolt kontrollitavate ja rahva ees vastutavate esindusorganite kaudu.

2) Valimisõigus esindusorganeisse on üldine, ühetaoline, otsene ja salajane. Valida võib iga 18-aastaseks saanud kodanik. Valitud võib saada iga 21-aastaseks saanud kodanik.

3) Aktiivseks osavõtuks ühiskondlike küsimuste otsustamisel ja oma demokraatlike õiguste teostamiseks loob rahvas vabatahtlikke, eriti poliitilisi, ametiühingulisi, kooperatiivseid ja kultuurilisi, naiste ja noorsoo organisatsioone ning kehakultuuri organisatsioone.

V artikkel

Seadusandliku võimu kõrgeimaks organiks on ühest kojast koosnev Rahvuskogu. Sellesse kuulub 6 aastaks valitavad 300 liiget (saadikut).

VI artikkel

Riigi eesotsas on Rahvuskogu poolt 7 aastaks valitav Vabariigi president.

VII artikkel

Kõrgeimaks valitsemise ja täidesaatva võimu organiks on valitsus. See vastutab Rahvuskogu ees. Valitsuse nimetab ametisse ja kutsub ära Vabariigi president.

VIII artikkel

1) Riigivõimu kandjaks ja teostajaks Slovakkias ja slovaki rahva omapärasuse esindajaks on Slovakkia rahvuslikud organid.

2) Slovakkia rahvuslikud organid kindlustavad tšehhide ja slovakkide võrdõigustluse rahvademokraatia vaimus. Kõik Vabariigi organid püüavad nendega kooskõlas luua võrdselt soodsaid tingimusi mõlema rahva majanduslikuks, kultuuriliseks ja sotsiaalseks eluks.

IX artikkel

1) Seadusandliku võimu rahvuslikuks organiks Slovakkias on Slovakkia Rahvusnõukogu. Sellesse kuulub 100 liiget (saadikut), keda valitakse Slovakkias 6 aastaks.

2) Valitsemise ja täidesaatva võimu rahvuslikuks organiks Slovakkias on Volinike Kolleegium. See on vastutav Slovakkia Rahvusnõukogu ja Vabariigi valitsuse ees. Selle nimetab ametisse ja kutsub ära Vabariigi valitsus.

X artikkel

Riigivõimu kandjaks ja teostajaks kogukondades, rajoonides ja oblastites ning rahva õiguste ja vabaduste kaitsjaks on rahvakomiteed.

XI artikkel

- 1) Kohtulikku võimu teostavad sõltumatud kohtud.
- 2) Kohtunikud jagunevad kutselisteks kohtunikeks ja kohtunikeks rahva hulgast; asjade arutamisel on nad võrdsed.
- 3) Kohtunikud täidavad oma ametikohustusi sõltumatult ja juhinduvad ainult rahvademokraatia õiguskorrast.

XII artikkel

1) Tšehhoslovakkia Vabariigi majanduslik korraldus põhineb: maapõuevarade, tööstuse, hulgikaubanduse ja finantsasutuste natsionaliseerimisel;

maaomandusel põhimõtte järgi: „maa kuulub sellele, kes seda harib“;

väike- ja kesk-ettevõtjate tegevuse kaitsel ja isikliku varanduse puutumatusel.

2) Kogu Tšehhoslovakkia Vabariigi rahvamajandus peab seisma rahva teenistuses. Neist ühiskonna huvidest lähtudes suunab riik kogu majanduslikku tegevust ühtse majandusplaani järgi.

KONSTITUTSIOONI UKSIKASJALISED MÄÄRUSED

I PEATÜKK

KODANIKE ÕIGUSED JA KOHUSED

Ühe õiguslus

§ 1. 1) Kõik kodanikud on seaduse ees võrdsed.

2) Meestele ja naistele kuulub perekonnas ja ühiskonnas võrdne seisund ning neil on võrdne õigus haridusele, iga kutseala ja auastme omandamisele ning mistahes ametikoha saamisele.

§ 2. Isikupuutumatus tagatakse. Seda võib piirata või ära võtta ainult seaduse alusel.

§ 3. 1) Kedagi ei tohi jälitada, välja arvatud seadusega lubatud juhtudel, sealjuures ainult seaduse järgi kompetentse kohtu või administratiivorgani poolt, kusjuures kohtuasja menetlus peab toimuma vastavalt seadusele.

2) Kedagi ei tohi vahistada, kui teda pole tabatud kuriteo kohal, muidu kui kohtuniku erilise motiveeritud kirjaliku käsu põhjal. Käsk peab olema kätte antud vahistamise ajal, kui see aga pole võimalik, siis hiljemalt 48 tundi pärast seda.

3) Administratiivorganid ei tohi kelleltki vabadust võtta, välja arvatud seadusega kindlaksmääratud juhud, kusjuures vahistatu peab hiljemalt 48 tundi pärast seda olema vabastatud või edasi antud kohtule või organile, kes asja iseloomu järgi on kompetentne toimetama edasist uurimist.

Korteripuutumatus

§ 4. Korteripuutumatus tagatakse. Seda võib piirata ainult seaduse põhjal.

§ 5. 1) Kellegi juures ei tohi teostada läbiotsimist, välja arvatud seadusega lubatud juhud, sealjuures seaduse järgi kompetentse kohtu või administratiivorgani poolt, kusjuures asja arutamine peab toimuma vastavalt seadusele.

2) Läbiotsimist võib teostada, kui ei ole teist seaduse sätet, ainult kohtuniku või administratiivorgani motiveeritud kirjaliku käsu põhjal. Käsk peab olema kätte antud läbiotsimise ajal, juhul aga, kui see pole võimalik, hiljemalt 48 tundi pärast seda.

3) Läbiotsimist teostav organ peab esitama oma volituse ja andma isiku nõudel, kelle juures toimus läbiotsimine, viivitusetu välja, või juhul, kui see pole võimalik, hiljemalt 48 tunni pärast kirjaliku tõendi läbiotsimise põhjuste kohta, viidates selles läbiotsimise tulemustele ja loetledes seejuures äravõetud esemed.

Kirjavahetuse saladus ja edasiantavate teadete saladus

§ 6. Kellelgi ei ole õigust rikkuda kinniste kirjade ja teiste kirjalike dokumentide saladust, mida hoitakse eraviisiliselt, saadetakse posti või mõne muu sidevahendi kaudu, välja arvatud seadusega kindlaksmääratud juhud ning silmas pidades seaduslikku korda; samal viisil kaitstakse telefoni, telegraafi või muude selliste ühiskondlike sidevahendite abil edasiantavate teadete saladust.

Elukoha valiku vabadus

§ 7. 1) Igal kodanikul on õigus elama asuda või eluneda Tšehhoslovakkia Vabariigi mistahes kohas. Selle õiguse piiramine on võimalik ainult ühiskonna huvides ja ainult seaduse alusel.

2) Välismaale ümberasumise õigust võib piirata ainult seaduse alusel.

Varanduse omandamise vabadus

§ 8. Üldiste õiguslike ettekirjutuste piirides antakse igale kodanikule õigus omandada Tšehhoslovakkia Vabariigi mistahes kohas kinnisvara ja muud varandust ning tegelda seal tulutoova tegevusega.

§ 9. 1) Eraomandit võib piirata ainult seadusega.

2) Varanduse sundvõõrandamine on võimalik ainult seaduse alusel ja tasumaksimisega, välja arvatud need juhud, kui seadusega on kindlaks määratud, et tasu ei maksta.

3) Kellelgi ei ole õigust kuritarvitada omandiõigust ühiskonna kahjuks.

Perekonna ja noorsoo kaitse

§ 10. 1) Abielu, perekond ja emadus on riigi kaitse all.

2) Riik hoolitseb selle eest, et perekond muutuks rahva arenemise jõuliseks aluseks. Lasterikastele perekondadele annab riik erilisi soodustusi ja toetust.

§ 11. 1) Riik tagab lastele erilise hoole ja kaitse, eriti abinõude süstemaatilise tarvituselevõtmisega rahvaarvu suurendamise huvides.

2) Lapse päritolu ei tohi kitsendada tema õigusi. Üksikasjad määratakse kindlaks seadusega.

3) Riik tagab noorsoole kõik täieliku kehalise ja vaimse arenemise võimalused.

Õigus haridusele

§ 12. 1) Kõigil kodanikel on õigus haridusele.

2) Riik hoolitseb selle eest, et igapäeval oleks võimalik saada haridust ja õppida oma võimete kohaselt ning silmas pidades ühiskonna vajadusi.

§ 13. 1) Koolid on põhimõtteliselt riiklikud.

2) Põhiline kooliharidus on ühtne, kohustuslik ja tasuta.

3) Üksikasjad ja erandid määratakse kindlaks seadusega.

§ 14. 1) Kogu kasvatus ja õpetamine peab toimuma täielikus kooskõlas teaduslike uurimuste saavutustega ega tohi olla vastuolus rahvademokraatliku korraga.

2) Kogu kasvatus ja õpetamine peamine juhtimine ning samuti kontroll nende üle kuulub riigile.

Südametunnistuse ja usu vabadus

§ 15. 1) Südametunnistuse vabadus tagatakse.

2) Maailmavaade, usutunnistus või veendumused ei tohi kedagi kahjustada, kuid need ei või olla põhjuseks ükskõik kellele keelduda seadusega temale pandud kodaniku-kohuse täitmisest.

§ 16. 1) Igaüks on õigus eraviisiliselt või avalikult tunnustada mistahes usku või usku mitte tunnustada.

2) Nii usu tunnustamine kui ka usu mittetunnustamine on seaduse ees võrdsed.

§ 17. 1) Igaüks on antud vabadus täita talitusi, mis tulenevad teatavast usutunnistusest või siis usutunnistuse puudumisest. Kuid selle õiguse teostamine ei tohi olla vastuolus ühiskondliku korraga või ühiskondliku moraa-

liga. Selle õiguse kuritarvitamine mitteusulistel eesmärki-
del on keelatud.

2) Kedagi ei tohi otseselt või kaudselt sundida osa võtma
selliste talituste täitmisest.

Sõnavabadus ja kultuuriliste väärtuste kaitse

§ 18. 1) Sõnavabadus tagatakse.

2) Igaühele antakse õigus avaldada seaduse piirides oma
arvamust suuliselt, kirjalikult, trükis, kirjutistes või mingil
muul viisil. Selle õiguse teostamine ei tohi kedagi kahjusta-
tada.

§ 19. 1) Vaimse loomingulise tegevuse vabadus taga-
takse. Teaduslikud uurimised ja nende saavutuste levitami-
ne, samuti kunst ja selle väljendused on vabad, kuivõrd
nad ei riku kriminaalseadust.

2) Kultuurilised väärtused on riigi kaitse all. Riik hoolit-
seb selle eest, et nad muutuksid kõigile kättesaadavaiks;
riik toetab teadust ja kunsti rahvusliku kultuuri, progressi
ja üldise heaolu arenemise huvides ning hoolitseb eriti selle
eest, et kindlustada vaimse töö tegijaile nende tööks sood-
said tingimusi.

§ 20. 1) Igaühel on õigus teha üldiseks omanduseks oma
vaateid ja oma vaimse loomingulise tegevuse tulemusi, levi-
tada ja näidata neid igal viisil.

2) Seda õigust võib seadusega piirata ainult silmas pida-
des ühiskonna huvisid ja rahva kultuurilisi vajadusi.

§ 21. 1) Trükivabadus tagatakse. Põhimõtteliselt ei lu-
bata allutada trükisõna eeltsensuurile.

2) Seadus määrab kindlaks, kellel on õigus välja anda
ajalehti ja ajakirju ning millistel tingimustel, kuid võetakse
arvesse seda, et kasum seejuures ei muutuks eesmärgiks.

3) Seadusega määratakse kindlaks mitteperioodilise
kirjanduse, eriti raamatute, nootide ja kujutava kunsti
teoste reproduktsioonide plaanilises korras väljaandmine ja
levitamine, säilitades seejuures teaduse ja kunsti vabaduse
ning osutades tähelepanu väärtuste kaitsele.

§ 22. 1) Õigus kinofilmide tootmiseks, levitamiseks ja avalikuks demonstreerimiseks, samuti filmide importimise ja eksportimise õigus on kindlustatud riigile.

2) Raadioringhääling ja televisioon on riigi ainuõiguseks.

3) Nende õiguste teostamist reguleeritakse seadustega, mis määravad kindlaks ka erandeid.

Petitsiooni õigus

§ 23. 1) Igaühel on õigus esitada petitsioone igale ühiskondlikule organile.

Koosolekute ja ühingute vabadus

§ 24. 1) Koosolekute ja ühingute õigus tagatakse, kui võrd see ei ähvarda rahvademokraatlikku korda või ühiskondlikku rahu ja korda.

2) Nende õiguste teostamist reguleeritakse seadusega.

§ 25. 1) Oma õiguste kindlustamise eesmärgil võivad töölised ja teenistujad ühineda ühtsesse ametiühingu-organisatsiooni ning neil on õigus selle kaudu kaitsta oma huvisid.

2) Ühtsele ametiühingu-organisatsioonile tagatakse laialdane osavõtt majanduse kontrollist ja töötava rahva huvisid puudutavate küsimuste otsustamisest.

3) Uksikutes ettevõtetes ja asutustes kaitseb tööliste ja teenistujate huvisid ühtne ametiühingu-organisatsioon ja selle organid.

Sotsiaalsed õigused

§ 26. 1) Kõigil kodanikel on õigus tööle.

2) See õigus kindlustatakse peamiselt plaanimajanduse alusel riigi poolt juhitava töö organiseerimisega.

3) Silmas pidades rasedust, emadust ja hoolitsust laste eest, antakse naisele õigus erilistele töötingimustele.

4) Noorsoo jaoks määrab seadus kindlaks erilised töötingimused, silmas pidades tema kehalise ja vaimse arenemise vajadusi.

§ 27. 1) Kõigil töötajail on õigus saada tehtava töö eest õiglast tasu.

2) See õigus kindlustatakse riikliku palgapoliitikaga, mida teostatakse kooskõlas ühtse ametiühingu-organisatsiooniga ja mille eesmärgiks on töötava rahva elutaseme pidev tõstmine.

3) Töö eest töötasu suuruse kindlaksmääramisel võetakse arvesse nii töö hulka kui ka ühiskonnale toodava kasu kvaliteeti.

4) Võrdsetel tingimustel on meestel ja naistel õigus saada võrdse töö eest võrdset töötasu.

§ 28. 1) Kõigil töötajail on õigus puhkusele.

2) See õigus kindlustatakse seadusega kehtestatud tööajaga ja palgalise puhkusega, samuti hoolitsusega töötajate puhkuse eest.

§ 29. 1) Igaühel on õigus tervishoiule. Kõigile kodanikele antakse õigus saada ravi ja ainelist kindlustust nii vanaduses kui ka töövõime kaotamise ja elatusvahendite puudumise korral.

2) Naised võivad nõuda erilist kindlustamist raseduse ja emaduse puhul, ning lapsed ja noorsugu — nende täieliku kehalise ja vaimse arenemise kindlustamist.

3) Need õigused kindlustatakse riikliku kindlustuse seadustega, samuti ühiskondlike abinõudega tervishoiu ja sotsiaalkindlustuse alal.

4) Elu ja tervise kaitsmine tööl kindlustatakse peamiselt riikliku kontrolliga ja ohutustehnika määrustega.

Kodaniku põhikohused riigi ja ühiskonna suhtes

§ 30. 1) Iga kodaniku kohus on olla ustav Tšehhoslovakkia Vabariigile, järgida Konstitutsiooni ja seadusi ning juhinduda kõigis oma tegudes riigi huvidest.

2) Iga kodaniku patriootiline kohus on soodustada rah-

vaomandi säilitamist ja suurendamist ning hoolitseda selle eest, et see ei kahaneks ega rikneks.

§ 31. Kodanikud on kohustatud ausalt ja kohusetruult, rahvademokraatlikus vaimus täitma neile rahva poolt pandud ühiskondlikke funktsioone.

§ 32. Iga kodanik on kohustatud töötama vastavalt oma võimetele ja tooma oma tööga kasu kogu ühiskonnale.

§ 33. Makse ja lõive võib sisse nõuda ainult seaduse alusel. Samuti ainult seaduse alusel võivad ühiskondlikud võimuorganid nõuda isiklike kohustuste täitmist.

§ 34. 1) Riigi ja selle rahvademokraatliku korra kaitsmine on iga kodaniku püha kohus. Teenistus Tšehhoslovakkia Vabariigi rahvademokraatlikus armees on iga kodaniku suurimaks auks.

2) Iga kodanik on kohustatud läbi tegema kutse-eelse õppuse ja sõjaväeteenistuse ning täitma kutset kaitsta riiki.

3) Riigikaitse ja selleks ettevalmistamise huvides võib nõuda igapäheelt kaastööd ja materiaalseid vahendeid, kehtima panna teatavaid kitsendusi tema suhtes ja panna temale materiaalseid kohustusi.

4) Asutused ja ühiskondlikud organid on kohustatud oma ametikohuste täitmisel silmas pidama riigikaitse huviseid.

5) Üksikasjad määratakse kindlaks seadusega.

Üldised määrused

§ 35. Karistusega ähvardada ja karistust määrata võib ainult seaduse põhjal.

§ 36. 1) Kõik ühiskondlikud organid on kohustatud oma tegevuses juhinduma seadusest ja rahvademokraatliku korra põhimõttest.

2) Selle kohustuse rikkumise korral ametniku poolt karistatakse teda seaduse järgi.

§ 37. 1) Esinemised ja tegevus, mis ohustavad riigi iseseisvust, terviklust ja ühtsust, Konstitutsiooni ja vabariiklikku riigivormi ning rahvademokraatlikku korda, kuuluvad karistamisele.

2) Kodanike õiguste ja vabaduste kuritarvitamine tähendatud eesmärkide saavutamiseks on lubamatu. Eriti keelatakse levitada igal viisil ja igal kombel natsismi ja fašismi, rassilist ja religioosset sallimatust ja šovinismi.

§ 38. Seadusega määratakse kindlaks, milliseid kitsendusi võib teha kodanike õigustes ja vabadustes sõja ajal või sündmuste puhul, mis ohustavad eriti tugevasti riigi iseseisvust, terviklust ja ühtsust, Konstitutsiooni, vabariiklikku riigivormi, rahvademokraatlikku korda või ühiskondlikku rahu ja korda.

II PEATÜKK

RAHVUSKOGU

§ 39. 1) Rahvuskogu residentsiks on Praha.

2) Rahvuskogu võib ajutiselt kokku kutsuda ka teises kohas.

§ 40. 1) Üksikasjad valimisõiguse tingimuste ja kasutamise kohta valimistel Rahvuskogusse ning saadikute valimiste teostamisel määratakse kindlaks seadusega.

2) Seadusega määratakse kindlaks, milline tegevus ja millised ühiskondlikud funktsioonid ei ole ühendatavad saadiku kohustustega.

§ 41. 1) Rahvuskogu kontrollib üksikute saadikute valimise kehtivust ja otsustab küsimuse saadiku kohustuste kokkusobimatuse kohta teise funktsiooniga.

2) Kontrolli tuleb teostada hiljemalt kuus kuud pärast Rahvuskogu kokkukutsumist või hiljemalt kolm kuud pärast saadikukohale astuva kandidaadi vandetöötuse andmise päeva.

§ 42. 1) Rahvuskogu esimesel istungil, millest saadik osa võtab, annab ta järgmise vandetöötuse: „Töotan, et olen ustav Tšehhoslovakkia Vabariigile ja tema rahvademokraatlikule korrale. Töotan pidada tema seadusi ja täita oma kohustusi parima arusaamise järgi ning kohusetruult rahva ja riigi hüvanguks.“

2) Vandetöötuse andmisest keeldumine või vandetöötus reservatsiooniga toob endaga kaasa mandaadi äravõtmise.

§ 43. Saadikud täidavad oma kohustusi isiklikult. Nad võivad igal ajal oma mandaadist loobuda.

§ 44. Saadikuid ei või jälitada nende hääletamise eest Rahvuskogus või selle komisjonides. Arvamuste avaldamiste eest seal oma kohuste täitmisel kuuluvad nad distsiplinaarkaristusele Rahvuskogu poolt.

§ 45. 1) Saadiku kriminaalsele või distsiplinaarsele vastutusele võtmiseks muude tegude või eksimuste eest on vajalik Rahvuskogu nõusolek. Kui see ei anna oma nõusolekut, siis lõpetatakse saadiku jälitamine jäädavalt.

2) Seda määrust ei laiendata kriminaalvastutusele, mida kannab saadik ajalehe vastutava esindajana.

§ 46. 1) Kui saadik tabati kuriteo kohal ja vahistati, siis peab kohus või kompetentne administratiivorgan tema vahistamisest viivitamata teatama Rahvuskogu esimehele.

2) Juhul, kui Rahvuskogu 14 päeva jooksul alates vahistamise päevast ei anna oma nõusolekut vahistuse pikendamiseks, tuleb saadik vabastada.

3) Rahvuskogu istungjärkude vaheaegadel on vajalik Rahvuskogu Presiidiumi nõusolek. Kui Presiidium annab nõusoleku vahistuse pikendamiseks, siis teeb lõpliku otsuse Rahvuskogu, kuid hiljemalt 14 päeva jooksul Rahvuskogu esimese istungi päevast arvates.

§ 47. Saadikuil on õigus keelduda andmast tunnistuslikke seletusi asjade kohta, mis olid neile ülesandeks tehtud Rahvuskogu liikmena, isegi sel ajal, kui nad on läkanud olemast Rahvuskogu saadikud. Erandi moodustavad need juhud, kui saadikut süüdistatakse mandaadi kuritarvitamises.

§ 48. 1) Juhul, kui valitud saadik töötab palgalisena, on tal õigus saada puhkust vandetöötuse andmise päevast kogu tema volituste kehtivuse ajal.

2) Saadikuil on õigus tasule kogu nende volituste kehtivuse aja eest seadusega kindlaksmääratud ulatuses.

3) Edasised üksikasjad saadikute seisundi, eriti nende õiguse kohta töötasule palgalise töö korral, määratakse kindlaks seadusega.

§ 49. 1) Vabariigi president on kohustatud Rahvuskogu kokku kutsuma igal aastal kaheks korraliseks istungjärguks:

kevadiseks ja sügiseseks. Kevadine istungjärk peab algama märtsis, sügisene — oktoobris.

2) Vabariigi president kuulutab Rahvuskogu istungjärgu lõppenuks. Ta võib istungjärgu kokkukutsumist edasi lükata, kuid mitte rohkem kui üheks kuuks ja mitte sage-damini kui üks kord aastas.

3) Vabariigi president kutsub vajaduse korral Rahvus-kogu kokku erakorralisteks istungjärgudeks. Kui seda nõuavad peaministrilt rohkem kui pooled saadikud, kes osutavad arutlusainele, siis on president kohustatud Rahvuskogu kokku kutsuma 14 päeva jooksul, arvates selle kokkukutsumise nõudmise saabumise päevast. Kui ta seda ei tee, siis koguneb Rahvuskogu järgneva 14 päeva jook-sul, kusjuures Rahvuskogu kutsub kokku ta Presiidium.

§ 50. 1) Vabariigi presidendil on õigus Rahvuskogu laiali saata. Seda õigust ta ei või kasutada oma volituste viimase 6 kuu jooksul.

2) Rahvuskogu volituste lõppemisel või tema ennetäht-aegse laialisaatmise korral tulevad uued valimised läbi viia hiljemalt 60 päeva pärast.

3) Rahvuskogu laialisaatmisega ei seistu kriminaaljuurd-lus, mis on alustatud § 78 või § 91 alusel.

§ 51. Rahvuskogu tegevuse põhiprintsiibid ning tema suhted valitsusega ja üldse teiste asutustega määratakse kindlaks Rahvuskogu kodukorraseadusega. Oma sisemised suhted ja muud Rahvuskogu tegevusse puutuvad juhend-id peab ta selle seaduse piirides reguleerima omaenda otsustega.

§ 52. 1) Saadikutekoja istungeid juhatab Rahvuskogu esimees.

2) Rahvuskogu Presiidium võib kehtestada teisi ameti-kohti Rahvuskogu tööle kaasaaitamiseks.

§ 53. 1) Rahvuskogu istungid on reeglipäraselt lahtised.

2) Kinnised istungid võivad toimuda ainult kodukorraga kindlaksmääratud juhtudel.

§ 54. 1) Rahvuskogu on otsusevõimeline, kui istungil viibib vähemalt üks kolmandik kõigist saadikuist. Otsus jõustub, kui see on vastu võetud rohkem kui poole kohal-olijate poolt.

2) Otsus, mille alusel muudetakse Konstitutsiooni, võetakse vastu konstitutsiooniline seadus või otsustatakse sõja väljakuulutamise küsimus, jõustub sel juhul, kui selle poolt hääletab vähemalt $\frac{3}{5}$ Rahvuskogu kõigist saadikuist. Samasugust enamust on vaja ka selleks, et jõustuks otsus, mille alusel tehakse süüdimõistev otsus kriminaalarutlusel Vabariigi presidendi või valitsuse liikmete kohta.

§ 55. 1) Peaministril ja teistel valitsuse liikmeil on õigus igal ajal osa võtta Rahvuskogu või selle komisjonide istungeist. Neile tuleb sõna anda nende esimesel nõudmisel.

2) Rahvuskogu, selle Presiidiumi või iga selle komisjoni nõudmise korral on valitsuse liige kohustatud isiklikult ilmuma istungile.

3) Teistel juhtudel võib valitsuse liige teha oma ametkonna töötajale ülesandeks teda asendada.

§ 56. 1) Rahvuskogul on õigus pöörduda arupärimistega peaministri ja teiste valitsuse liikmete poole nende kompetentsi kuuluvais küsimustes. Peaminister ja teised valitsuse liikmed on kohustatud saadikute arupärimistele vastama.

2) Rahvuskogu võib vastu võtta resolutsioone ja aadresside tekste.

§ 57. 1) Seaduseelnõusid võivad esitada valitsus või Rahvuskogu saadikud, silmas pidades kodukorraga kindlaksmääratud tingimusi.

2) Igale saadikute poolt esitatud seaduseelnõule peab olema lisandatud vajalike kulutuste eelarve ja nende katmise projekt.

§ 58. Vabariigi presidendil on õigus tagasi saata Rahvuskogu poolt vastuvõetud seadus koos oma märkustega ühe kuu jooksul, arvates Rahvuskogu otsuse edasiandmise päevast Peaministrile.

§ 59. 1) Kui Rahvuskogu nimelisel hääletamisel nõuab rohkem kui poole kõigi saadikute häälteenamusega tagasi saadetud seaduse vastuvõtmist, siis tuleb seadus avaldada.

2) Kui kõne all on seadus, mille vastuvõtmiseks on vajalik $\frac{3}{5}$ kõigi saadikute nõusolek, siis on tarvis, et tagasisaadetud seadus võetakse vastu niisama suure häälteenamusega.

3) Rahvuskogu volituste tähtaja lõppemisel või selle ennetähtaegse laialisaatmise korral varem kui võidi teha

otsus tagasisaadetud seaduse kohta, võib selle otsuse teha uuestivalitud Rahvuskogu.

§ 60. 1) Igas seaduses peab olema tähendatud, kellele valitsuse liikmete hulgast on tehtud ülesandeks selle ellurakendamine.

2) Seadusele kirjutavad alla Vabariigi president, Rahvuskogu esimees, peaminister ja see minister, kellele on tehtud ülesandeks selle ellurakendamine. Kui president on takistatud või haige ja temal ei ole asetäitjat (§ 72, punkt 2), siis kirjutab tema eest seadusele alla peaminister.

3) Valitsuse liikmed võivad teha ülesandeks teistele valitsuse liikmetele asendada neid seaduse allakirjutamisel.

§ 61. 1) Selleks, et seadus muutuks kehtivaks, on tarvilik, et ta oleks seadusega kindlaksmääratud korras avaldatud.

2) Seadused avaldatakse lausega: „Tšehhoslovakkia Vabariigi Rahvuskogu võttis vastu järgneva seaduse“.

3) Seadus peab olema avaldatud hiljemalt 8 päeva jooksul, arvates selle allakirjutamisest Vabariigi presidendi poolt, või § 58-ndas kindlaksmääratud tähtaja lõppemisel. Kui president kasutab § 58-ndas tähendatud õigust, siis peab seadus olema avaldatud hiljemalt 8 päeva jooksul, arvates sellest momendist, millal Rahvuskogu teistkordne otsus (§ 59) tehti teatavaks peaministrile.

§ 62. 1) Rahvuskogu kompetentsi kuulub eelarveseaduse vastuvõtmine ja eelarve lõpp-bilansi kontroll. Eelarve seaduseelnõu ja eelarve lõpp-bilansi projekti esitab Rahvuskogule valitsus. Riigi eelarve on ühtne. Edasised otsused nähakse ette seadusega.

2) Majanduse ühiskondliku juhtimise kontrolli reguleeritakse seadusega ühetaoliselt kogu riigi territooriumil.

RAHVUSKOGU PRESIIDIUM

§ 63. 1) Rahvuskogu valib oma saadikute hulgast 24 isikut koosneva Presiidiumi.

2) Rahvuskogu Presiidium koosneb Rahvuskogu esimehest, tema asetäitjaist ja teistest liikmetest.

3) Rahvuskogu esimeest asendab vastavalt kodukorra määrustele üks tema asetäitjaist.

§ 64. 1) Rahvuskogu Presiidium valitakse iga kord üheks aastaks. Rahvuskogu esimehe ja tema asetäitjate valimised toimuvad erihääletamisega.

2) Esimesed valimised teostatakse kohe pärast uuestivalitud Rahvuskogu organiseerimist. Järgnevatel valimistel jätkavad Presiidiumi liikmed oma kohustuste täitmist niikaua, kuni on valitud uus Presiidium. Rahvuskogu volituste tähtaja lõppemisel või selle ennetähtaegse laialisaatmise korral täidavad laialisaadetud Rahvuskogu Presiidiumi liikmed niikaua oma kohustusi, kuni uuestivalitud Rahvuskogu valib uue Presiidiumi; nende jaoks jätkavad kehtivust § 43—48 sätted.

3) Kui Presiidiumi liikme koht vabaneb mingil põhjusel varem kui lõppesid Presiidiumi volitused, siis teostatakse ülejäänud tähtajale täiendavad valimised.

4) Rahvuskogul on õigus igal ajal ära kutsuda oma Presiidiumi või selle üksikuid liikmeid.

§ 65. 1) Rahvuskogu Presiidium annab vaieldava asja korral seaduste kohustusliku tõlgenduse ja ainult tema otsustab küsimuse selle kohta, kas kõnesolev seadus või Slovakkia Rahvuskogu seadus on vastuolus Konstitutsiooniga või üldise seadusega.

2) Üksikasjad määratakse kindlaks seadusega.

§ 66. 1) Ajavahemikul, kui Rahvuskogu ei pea istungeid:

a) istungjärgu lõppemise või selle edasilükkamise,

b) volituste tähtaja lõppemise,

c) laialisaatmise tõttu,

d) ja lõpuks sel põhjusel, et istungjärk oli katkestatud erakorraliste sündmuste tõttu, jätkab Rahvuskogu Presiidium oma funktsioonide täitmist (§ 64, punkt 2). Presiidiumi istungi jaoks sel ajal kehtib analoogilisel viisil § 55 säte.

2) Sel ajavahemikul võtab Rahvuskogu Presiidium tarvitusele edasilükkamatuid abinõusid isegi siis, kui teistel juhtudel nende jaoks on vaja seadust. Temale omistatakse sel ajal Rahvuskogu kompetents, välja arvatud punktides 3 ja 4 tähendatud küsimustes.

3) Kui Rahvuskogu ei pea istungeid erakorraliste sündmuste tõttu (punkt 1, alap. d), siis ei ole Rahvuskogu Presiidiumil õigust:

- a) valida Vabariigi presidenti ja tema asetäitjat;
- b) muuta Konstitutsiooni ja konstitutsioonilisi seadusi.

4) Kui Rahvuskogu ei pea istungeid punktis 1, alapunktides a—c, tähendatud põhjustel, siis ei ole Rahvuskogu Presiidiumil õigust:

- a) valida presidenti ja tema asetäitjat;
- b) muuta Konstitutsiooni ja konstitutsioonilisi seadusi;
- c) laiendada sõjaväekohustust ja koormata kehtvalt riigikassat;
- d) teha otsuseid sõja kuulutamise kohta.

5) Edasilükkamatute abinõude tarvituselevõtmiseks, milleks teistel juhtudel on vaja seadust, või erakorraliste kulutuste heakskiitmiseks ja nende katmiseks väljaspool eelarvet on vajalik rohkem kui poolte kõigi Presiidiumi liikmete nõusolek. Teistel juhtudel on otsuste tegemiseks küllaldane poolte liikmete kohalolek ja rohkem kui poolte kohalviibijate nõusolek.

6) Edasilükkamatuid abinõusid, mille jaoks teistel juhtudel on vaja seadust, võib vastu võtta ainult valitsuse ettepanekul. Nad omandavad ajutiselt seaduse jõu ja nad tulevad avaldada viitega Konstitutsiooni § 66-le, § 61-s tähendatud analoogilisel viisil. Neile kirjutavad alla Vabariigi president, Rahvuskogu esimees, peaminister ja vähemalt pool valitsuse liikmeid. Abinõud, mis ei ole saanud Vabariigi presidenti või valitsuse esimehe nõusolekut, ei või tulla avaldamisele.

7) Niipea kui Rahvuskogu uuesti kokku tuleb, esitab selle esimees Presiidiumi tegevuse kohta aruande. Kui sel ajavahemikul on valitud uus Rahvuskogu, siis esitab aruande organisatsioonilisel istungil eelmise Rahvuskogu esimees või üks tema asetäitjaid isegi sel juhul, kui nad ei ole uuestivalitud saadikutekoja saadikud.

8) Abinõud, mida Rahvuskogu ei ole heaks kiitnud kahe kuu jooksul, arvates tema kokkukutsumise päevast, kaotavad kehtivuse.

VABARIIGI PRESIDENT

§ 67. 1) Vabariigi presidendiks võib olla valitud iga kodanik, kellel on õigus olla valitud Rahvuskogusse ja on saanud 35-aastaseks.

2) Vabariigi presidendi peaesitantsiks on Praha.

§ 68. 1) Vabariigi presidendi valib Rahvuskogu.

2) Valimised on kehtivad ainult siis, kui valimiste ajal viibivad koosolekul rohkem kui pooled saadikuist. Valituks loetakse see, kelle poolt hääletab vähemalt $\frac{3}{5}$ kõigist kohalolijaist.

3) Kui teistkordsed valimised ei anna mingeid tulemusi, siis viiakse läbi kitsamad valimised kandidaatide hulgast, kes said teistkordseil valimistel kõige rohkem hääli. Valituks loetakse see, kes sai häälteenamuse. Häälte arvu võrdsuse korral otsustab liisk.

4) Üksikasjad määratakse kindlaks seadusega.

§ 69. 1) Presidendi volituste kestvus on seitse aastat, arvates sellest päevast, millal äsja valitud Vabariigi president annab vandetöotuse.

2) Kui äsja valitud president andis vandetöotuse enne, kui lõppes eelmise presidendi volituste tähtaeg, ning kui ei ole tegemist § 72 punktis 1 ettenähtud juhuga, siis jõustuvad uue presidendi volitused eelmise presidendi volituste kehtivuse tähtaja lõppemise momendil.

3) Valimised toimuvad viimase nelja nädala jooksul, mis on jäänud eelmise presidendi volituste tähtaja lõppemiseni.

§ 70. 1) Keegi ei või olla valitud rohkem kui kaks korda järjest. See, kes oli valitud Vabariigi presidendiks kaks korda järjest, ei või olla uuesti valitud, kuni tema volituste teistkordse tähtaja lõppemise päevast ei möödu seitse aastat.

2) See määrang ei kehti Tšehhoslovakkia Vabariigi teise presidendi suhtes.¹

§ 71. 1) Vabariigi president ei või olla üheaegselt Rahvuskogu saadik või valitsuse liige.

2) Juhul, kui Vabariigi presidendiks on valitud Rahvus-

kogu saadik või valitsuse liige, siis tema valimispäeval ta lakkab täitmast oma endisi funktsioone. Vandetöötuse andmise päeval lakkab ta olemast saadik või valitsuse liige.

§ 72. 1) Kui president sureb või paneb ennetähtaegselt maha oma funktsioonid või talt võetakse presidendi ametikoht vastavalt § 78-le, siis teostatakse uue Vabariigi presidendi valimised presidendi volituste kehtivuse täiele kestvusele. Rahvuskogu peab olema kokku kutsutud seks otsustarbeks 14 päeva jooksul.

2) Kuni uut presidenti ei ole valitud ja see ei ole vandetöötust andnud või president on ametikohustuste täitmisest takistatud või sedavõrd haige, et ei saa oma funktsioone täita, võtab tema funktsioonide täitmise endale valitsus, kellel on õigus volitada oma peaministrit täitma presidendi üksikuid kohuseid; relvastatud jõudude ülemjuhatus läheb sel ajal üle peaministrile.

§ 73. 1) Kui Vabariigi president on enam kui kuus kuud ametikohuste täitmisest takistatud või haige (§ 72, punkt 2), siis valib Rahvuskogu valitsuse otsuse põhjal presidendi asetäitja; ta jääb ametisse niikaua, kuni takistus kaob.

2) Kui presidendi asetäitjaks on valitud Rahvuskogu saadik, siis ei või ta täita saadiku funktsioone sel ajal, mil ta on presidendi asetäitja.

§ 74. 1) Vabariigi president:

a) esindab riiki välissuhete alal; ta sõlmib ja ratifitseerib rahvusvahelisi lepinguid; poliitilised lepingud ja üldise iseloomuga majanduslikud lepingud, samuti lepingud, mille rakendamiseks on vaja seadust, peavad saama enne ratifitseerimist Rahvuskogu nõusoleku; lepingud, mille alusel muutub riigi territoorium, kiidetakse heaks Rahvuskogu poolt konstitutsioonilise seaduse vormis (§ 166); rahvusvaheliste lepingute ja lepete sõlmimiseks, milleks ei ole vajalik Rahvuskogu nõusolek ja mida ei ratifitseerita, võib Vabariigi president volitada valitsust või valitsuse nõusolekul selle üksikuid liikmeid; seadusega määratakse kindlaks, millal võib rakendada üldise iseloomuga majanduslikke lepinguid veel enne Rahvuskogu nõusoleku saamist.

b) võtab vastu ja akrediteerib saadikuid;

c) kutsub kokku, lükkab edasi ja saadab laiali Rahvuskogu istungjärke ja kuulutab tema istungjärgud lõppenuks;

d) kirjutab alla Rahvuskogu poolt vastuvõetud seadustele ja tema Presiidiumi aktidele vastavalt § 66-le, omab õigust tagastada seadusi oma märkustega;

e) võib suuliselt või kirjalikult informeerida Rahvuskogu Vabariigi seisundist ja soovitada tal kaalutleda abinõusid, mida ta loeb vajalikeks ja otstarbekaiks;

f) nimetab ametisse peaministri ja teised valitsuse liikmed, määrab kindlaks valitsuse liikmete arvu ning otsustab, kes neist ning millist ministeeriumi hakkab juhtima; kutsub ära valitsuse, kui see esitab lahkumispalve, ja üksikuid lahkumispalve esitanud valitsuse liikmeid;

g) omab õigust viibida valitsuse koosolekuil ja juhatada neid, nõu pidada valitsusega või selle üksikute liikmetega, ning samuti nõuda valitsuselt ja selle üksikuil liikmeilt informatsiooni igas asjas, mis kuulub nende kompetentsi; saadud informatsiooni võib ta edasi anda peaministrile koos oma märkustega, et valitsus otsustaks, kas on vaja võtta tarvitusele vastavaid abinõusid;

h) nimetab ametisse kõigi kõrgemate õppeasutuste professoreid, alates 5. järgust kõrgemate kategooriate kutselisi kohtunikke, samuti riigiteenistujaid ja ohvitseri, alates palgaskaala 3. järgust;

i) annab kätte autasusid, kuni ta ei volita seks otstarbeks teist organit, ning annab nõusoleku välismaiste autasude ja tiitlite vastuvõtmiseks tšehhoslovakkia kodanike poolt;

j) annetab valitsuse ettepanekul aukinke, aupensione, kingitusi ja heategevaid pensione;

k) omab amnestia ja armuandmise õigust või õigust kergendada karistust ja kriminaalkohtute otsuste õiguslikke järeldusi, anda käsk kohtuliku asjaarutuse äramuutmiseks või selle lõpetamiseks, välja arvatud kriminaalasjad eraisikute kaebuste tagajärjel; talt võetakse need õigused, kui on alanud tema asja arutamine vastavalt § 78-le või kui on tegemist Vabariigi presidendiga, keda süüdistatakse või kes on süüdi mõistetud vastavalt § 78-le, või siis valitsuse liikmetega, keda süüdistatakse või kes on süüdi mõistetud vastavalt § 91-le;

1) on relvastatud jõudude ülemjuhatajaks, kuulutab valitsuse otsuse alusel välja sõjaseisukorra ja kuulutab Rahvuskogu otsuse alusel sõja.

2) Kogu valitsemis- ja täidesaatvat võimu, kuivõrd see ei ole Konstitutsiooni või teiste seadustega omistatud Vabariigi presidendile, teostab valitsus.

§ 75. Vabariigi president annab Rahvuskogu ees järgmise vandetöotuse: „Töotan oma au ja südametunnistuse juures, et täidan oma kohustusi rahvademokraatliku korra vaimus, vastavalt rahva taatele ja huvidele, hoolitsen Vabariigi heaolu eest ja järgin konstitutsioonilisi ning teisi seadusi.“

§ 76. Vabariigi president ei kanna vastutust oma tegevuse eest.

Vastutust presidendi tegude eest, mis on seotud tema ametiga, kannab valitsus.

§ 77. Igale aktile, mis on seotud valitsemis- või täidesaatva võimu teostamisega presidendi poolt, peab selle jõustumiseks olema alla kirjutanud veel valitsuse vastutav liige.

§ 78. 1) Vabariigi president võib kuuluda kriminaalsele jälitamisele ainult kodumaa reetmise eest. Kaebuse presidendi vastu esitab Rahvuskogu Presiidium ning kohut mõistab tema üle Rahvuskogu. Karistuseks võib olla ainult presidendikoha kaotus ja õiguse äravõtmine tulevikus uuesti sellele kohale saada.

2) Üksikasjad määratakse kindlaks seadusega.

§ 79. Sätted, mis puudutavad Vabariigi presidenti, on kehtivad ka tema asetäitja kohta.

IV PEATÜKK

VALITSUS

§ 80. 1) Valitsus koosneb peaministrist, tema asetäitjaist ja valitsuse liikmeist (ministritest ja riigisekretäridest).

2) Seadusega määratakse kindlaks, millised funktsioonid ei ole ühendatavad valitsusliikme ametikohaga.

3) Valitsuse alaliseks asukohaks on Praha linn.

§ 81. Valitsuse liikmed annavad Vabariigi presidendile järgmise vandetöotuse: „Töotan oma au ja südametunnistuse juures, et olen ustav Tšehhoslovakkia Vabariigile ja tema rahvademokraatlikule korrale, täidan kohusetruult ja erapooletult oma kohustusi vastavalt rahva taatele ning rahva ja riigi huvides. Töotan järgida konstitutsioonilisi ja teisi seadusi.“

§ 82. Pärast valitsuse ametisse nimetamist Vabariigi presidendi poolt on valitsus kohustatud end esitlema Rahvuskogule, esitama talle oma programmi ja saama temalt usalduseavalduse.

§ 83. 1) Valitsus on kogu oma tegevuse ajal vastutav Rahvuskogu ees, kellel on õigus avaldada talle umbusaldust.

2) Valitsusele umbusalduse avaldamise ettepanekule peab olema alla kirjutanud vähemalt sada saadikut ja see tuleb seejärel edasi anda Rahvuskogu Presiidiumile, kes sellest peab ette kandma hiljemalt 8 päeva pärast. Sellise ettepaneku vastuvõtmiseks on vajalik kõigist kohalviibi-jaist rohkem kui poolte osavõtt, kusjuures hääletamine peab toimuma nimeliselt.

3) Valitsus võib igal ajal esitada Rahvuskogule ettepaneku usalduse avaldamise kohta. Seda ettepanekut arutatakse ilma Presiidiumile üle andmiseta.

84. 1) Valitsus võib ametist lahkuda. Ta esitab lahkumispalve Vabariigi presidendile.

2) Kui Rahvuskogu avaldab valitsusele umbusaldust või lükkab tagasi valitsuse ettepaneku usalduse avaldamise kohta, siis peab valitsus esitama ametist lahkumise palve Vabariigi presidendile.

3) Kui valitsuse lahkumine ametist toimub sel ajal, kui ta täidab Vabariigi presidendi funktsioone (§ 72, punkt 2), siis võtab valitsuse lahkumispalve vastu Rahvuskogu Presiidium.

§ 85. Lahkumispalve esitanud valitsus jätkab ajutiselt oma funktsioonide täitmist, kuni Rahvuskogu on avaldanud usaldust äsja ametisse nimetatud valitsusele.

§ 86. 1) Valitsuse liige võib ametist lahkuda. Ta esitab lahkumispalve Vabariigi presidendile.

2) Rahvuskogu võib avaldada umbusaldust ka valitsuse

üksikuile liikmeile. Sel juhul peab tähendatud valitsuse liige esitama lahkumispalve Vabariigi presidendile.

3) Umbusalduse avaldamise ettepaneku ja selle hääletamise puhul kehtib analoogiliselt § 83, punkt 2.

§ 87. 1) Kui lahkumispalve esitas üksik valitsuse liige, siis volitab Vabariigi president kedagi alalejäänud valitsuse liikmeist ajutiselt täitma ametist lahkunud liikme kohustusi kuni valitsuse täiendamiseni.

2) Kui valitsuse liige lahkus ametist sel ajal, kui valitsus täidab Vabariigi presidendi funktsioone (§ 72, punkt 2), siis võtab lahkumispalve vastu ja rakendab ajutisi abinõusid Rahvuskogu Presiidium.

§ 88. 1) Peaminister juhib valitsuse tööd, kutsub kokku selle istungeid, juhib neid ja koostab nende istungite päevakorra. Ta ühtlustab kõigi keskasutuste tegevust ja jälgib valitsuse programmi täitmist.

2) Peaminister võib teha ülesandeks ühele oma asetäitjaist või ühele valitsuse liikmeist teda asendada.

§ 89. 1) Valitsus teeb otsuseid nõukogus, kes on otsusevõimeline vähemalt poolte valitsuse liikmete kohalolekul.

2) Valitsus teeb otsuseid nõukogus kollektiivselt, peamiselt:

a) kõigi tähtsamate poliitilise iseloomuga küsimuste kohta;

b) kohtunike, ohvitseride, samuti ka teiste riigiteenistujate ametisse nimetamise kohta, alates palgaskaala 5. järgrust, kuivõrd see puudutab keskasutusi, arutab ettepanekuid teenistujate ametisse nimetamise kohta, keda nimetab ametisse Vabariigi president;

c) Volinike Kolleegiumi esimehe ja üksikute volinike ametisse nimetamise ja ärakutsumise kohta;

d) Rahvuskogule esitamiseks määratud valitsuse ettepanekute kohta;

e) ettepanekute kohta Vabariigi presidendile, et ta kasutaks oma õigust tagastada seadusi oma märkustega (§ 58);

f) Slovakkia Rahvusnõukogu seaduste kohta, mis on esitatud valitsusele peaministri poolt vastavalt § 110, punkt 2-le;

g) valitsuse määruste kohta.

§ 90. 1) Valitsus võib välja anda määrusi teatava seaduse rakendamiseks ning selle piirides. Täpselt samuti võivad välja anda määrusi üksikud ministrid, kui nad on selleks seadusega volitatud.

2) Valitsuse määrusele kirjutab alla peaminister või tema asetäitja ja need valitsuse liikmed, kellele on tehtud ülesandeks selle rakendamine. Selleks, et üksikute ministrite määrused jõustuksid, on vajalik peale antud ministri allkirja veel peaministri allkiri. Ministrid võivad teha ülesandeks teistele valitsuse liikmetele määruste allakirjutamisel neid asendada.

3) Seadus ja selle piirides väljaantud valitsuse määrused võivad jätta nende edasise detailiseerimise ministriumide, rahvakomiteede ja teiste administratiivorganite üldistele õiguslikele ettekirjutustele.

§ 91. 1) Kui valitsuse liikmed rikkusid tahtlikult või hooletuse tõttu konstitutsioonilisi või ka teisi seadusi nende kompetentsi piirides, siis võetakse nad kriminaalvastutusele.

2) Süüdistuse algatab Rahvuskogu Presiidium ning asja arutab Rahvuskogu.

§ 92. 1) Ministriumid luuakse seadusega, millele vastavalt üksikasjalisem vormistamine, eriti nende kompetentsi osas, võib olla jäetud valitsuse otsustada.

2) Teised ühiskondlikku valitsemist teostavad organid (§ 124, punkt 2) luuakse ja nende kompetents määratakse kindlaks samuti seadusega, mis võib jätta üksikasjalisema vormistamise valitsuse otsustada.

3) Valitsuse või ministri määrusega võib luua ühiskondlikke organeid ilma valitsusliku õiguspädevuseta ning vormistada nende kompetentsi.

V PEATÜKK

SLOVAKKIA RAHVUSLIKUD ORGANID

§ 93. Slovakkia rahvuslikud organid teostavad vastavalt Konstitutsioonile seadusandlikku võimu ja samuti valitsemis- ning täidesaatvat võimu Slovakkia territooriumil.

§ 94. Slovakkia Rahvusnõukogu teostab seadusandlikku võimu (§ 96) rahvusliku või oblastilise iseloomuga asjades, kuivõrd need vajavad spetsiaalset seadusliku kuju andmist slovakia rahva materiaalsete ja vaimsete jõudude täieliku arenemise kindlustamiseks ning kuivõrd ei ole tegemist selliste asjadega, milleks on vaja ühtset reguleerimist seadusega.

§ 95. 1) Volinike Kolleegium (volinikud) teostab põhimõtteliselt kogu valitsemis- ja täidesaatvat võimu Slovakkias (punkt 2), välja arvatud rahvusliku kaitse, välispoliitika ja väliskaubanduse küsimused.

2) Kuivõrd ei ole tegemist valitsemis- ja täidesaatva võimu teostamisega Slovakkia Rahvusnõukogu seadusandliku kompetentsi valdkonnas (§ 96, punkt 1), kuulub see võim Volinike Kolleegiumile (volinikele) kui valitsuse (ministrite) täidesaatvale organile ja nimelt järgmistel aladel:

- a) üldine sisemine valitsemine;
- b) rahanduse valitsemine;
- c) tervishoid;
- d) sotsiaalkindlustus ja töökaitse;
- e) tehnika;
- f) kohtuvõim;
- g) varustamine;
- h) põllumajandus;
- i) tööstus;
- j) sisekaubandus;
- k) kooliasjandus, rahvaharidus ja informatsioon;
- l) transport ja post.

3) Valitsuse ja ministrite määrused, mis on antud seaduste rakendamiseks (§ 90), on kehtivad kogu riigi territooriumil.

SLOVAKKIA RAHVUSNÕUKOGU

§ 96. 1) Slovakkia Rahvusnõukogu seadusandlikku kompetentsi kuulub:

a) hoolitsus rahvusliku kultuuri arendamise eest ja nimelt: hoolitsus teaduse, kirjanduse, draama-, muusikalise, koreograafilise ja kujutava kunsti ning kinemato-

graafia eest; hoolitsus ajalooliste mälestussammaste ning raamatukogude ja muuseumide eest; hoolitsus kutsealase õpetamise eest käsitöünduslikul ja rahvaloomingulisel alal; hoolitsus slovaki vaimse töö tegijate eest;

b) hoolitsus seaduse piirides alg-, kesk-, kutse- ning kunstilise hariduse eest; lasteaedade ja -sõimede eest; rahvahariduse, spordi, kehakultuuri ja turismi eest;

c) tervishoid ja sotsiaalkindlustus, välja arvatud need küsimused, mida reguleeritakse või tulevad reguleerimisele kogu riigi territooriumil kehtivate ühtsete riiklike seadustega;

d) fondid ja stipendiumid, kuivõrd need puudutavad ainult Slovakkia;

e) linnade, külade ja rajoonide liitmine ja vähemaks jagamine, nende piiride muutmine ja reguleerimine; topograafiaküsimused;

f) külade ja linnade ehitustehnilised küsimused ning ehitusnormid, välja arvatud küsimused, mida hõlmab ühtne majandusplaan; mitteriiklike maanteede ja sildade ehitamine ning remont, veemajandus, välja arvatud küsimused, mida hõlmab ühtne majandusplaan, eriti jõgede reguleerimine, veehoidlad ja teised hüdraulilised ehitised, samuti tiikide, veejuhtmete ja kanalisatsiooni ehitamine;

g) maa viljakandvuse tõstmine, välja arvatud küsimused, mida hõlmab ühtne majandusplaan; põllumajandus ja metsade kaitsemine kahjurite ja looduslike õnnetuste vastu; veterinaarasjandus ja koduloomade kasvatus; aiandus ja karjamaade rajamine, jaht ja kalapüük, põldude ja metsade kaitsemine;

h) käsitöündus ja väikekaubandus, milles ülekaalus on ettevõtja oma töö, samuti kohalike turgude küsimused tingimusel, et seega ei rikutaks tööõiguse, toodangu jaotamise, kaubanduse ja väikeste ettevõtete süsteemi üldriiklikku reguleerimist;

i) statistika ja uurimuslik töö eriliste Slovakkia puudutavate küsimuste alal;

j) hoolekanne ja orbude küsimused.

2) Slovakkia Rahvusnõukogu võib vastu võtta Slovakkia Rahvusnõukogu seadusi samuti küsimuste alal, milledele

seadusliku kuju andmine on talle tehtud ülesandeks seadusega.

§ 97. 1) Slovakkia Rahvusnõukogu residentsiks on Bratislava linn.

2) Slovakkia Rahvusnõukogu võib kokku kutsuda ka teises kohas.

§ 98. 1) Üksikasjad valimisõiguse tingimuste ja kasutamise kohta valimistel Slovakkia Rahvusnõukogusse ning Slovakkia Rahvusnõukogu saadikute valimiste läbiviimise kohta määratakse kindlaks seadusega.

2) Seadusega määratakse kindlaks, milline tegevus ja millised ühiskondlikud funktsioonid ei ole ühendatavad Slovakkia Rahvusnõukogu saadiku funktsiooniga.

§ 99. 1) Slovakkia Rahvusnõukogu kontrollib üksikute Slovakkia Rahvusnõukogu saadikute volitusi ja otsustab küsimuse Slovakkia Rahvusnõukogu saadiku kohustuste kokkusobimatuse kohta teise funktsiooniga.

2) Kontrolli tuleb teostada hiljemalt kuus kuud pärast Slovakkia Rahvusnõukogu kokkutulekut või hiljemalt kolm kuud pärast Slovakkia Rahvusnõukogu saadikukohale astuva kandidaadi vandetõotuse andmise päevast.

§ 100. 1) Esimesel Slovakkia Rahvusnõukogu istungil, millest saadik osa võtab, annab ta järgmise vandetõotuse: „Töotan ustavust Tšehhoslovakkia Vabariigile, tema rahvademokraatlikule korrale ja Slovakkia rahvusliku ülestõusu juhtmõttele. Töotan järgida Vabariigi seadusi ja täita oma kohustusi parima arusaamise järgi ning kohusetruult rahva, riigi ja slovaki rahvuse hüvanguks.“

2) Vandetõotuse andmisest keeldumine või vandetõotus reservatsiooniga toob endaga kaasa mandaadi äravõtmise.

§ 101. 1) Slovakkia Rahvusnõukogu saadikud täidavad oma kohustusi isiklikult. Nad võivad igal ajal oma mandaadist loobuda.

2) Kogu nende volituste kehtivuse ajal on neil õigus tasule, mille määrab kindlaks Slovakkia Rahvusnõukogu seadus.

3) Sätted Slovakkia Rahvusnõukogu saadikute poolt nende kohuste täitmise, nende puutumatus ja tunnistuslike seletuste andmisest keeldumise õiguse kohta, samuti

nende õiguse kohta puhkusele ja palgale, kui nad töötavad palgalistena, on analoogilised sätetele Rahvuskogu saadikute kohta (paragrahvid 44—47, 48 punktid 1—3).

§ 102. 1) Slovakkia Rahvusnõukogu kutsub kokku peaminister. Esimese istungi peab ta kokku kutsuma hiljemalt 4 nädala jooksul pärast valimiste päeva.

2) Peaministril on õigus Slovakkia Rahvusnõukogu istungjärku edasi lükata, kuid mitte rohkem kui kolmeks kuuks ja mitte sagedamini kui 2 korda aastas. Kui sel ajavahemikul rohkem kui pool saadikuist nõuab, et Slovakkia Rahvusnõukogu kutsutaks kokku, siis on peaminister kohustatud seda tegema hiljemalt 14 päeva jooksul pärast kokkukutsumise nõudmise esitamise päeva.

3) Peaministril on õigus Slovakkia Rahvusnõukogu valitsuse otsuse põhjal laiali saata.

4) Slovakkia Rahvusnõukogu volituste lõppemisel või tema ennetähtaegse laialisaatmise korral tulevad uued valimised läbi viia hiljemalt 60 päeva pärast.

§ 103. 1) Slovakkia Rahvusnõukogu valib oma saadikuist Presiidiumi.

2) Presiidium juhib Slovakkia Rahvusnõukogu tööd ja sisemisi asju.

§ 104. 1) Slovakkia Rahvusnõukogu reguleerib oma põhiprintsipiibid ja oma suhted Volinike Kolleegiumiga kodukorrasadusega. Sisemised suhted ja edasised reeglid, mis puudutavad Slovakkia Rahvusnõukogu tegevust, võivad olla vormistatud selle seaduse piirides tema enda otsustega.

2) Slovakkia Rahvusnõukogu istungeid juhatab selle esimees või üks tema asetäitjaid.

3) Slovakkia Rahvusnõukogu istungid on reeglipäraselt lahtised. Kinnised istungid võivad toimuda ainult kodukorraga kindlaksmääratud juhtudel.

4) Slovakkia Rahvusnõukogu on otsusevõimeline, kui istungil viibib vähemalt pool kõigist saadikuist. Otsuse kehtimiseks on vajalik rohkem kui poolte kohalviibijate nõusolek.

§ 105. Peaministril ja teistel valitsuse liikmeil on õigus igal ajal osa võtta Slovakkia Rahvusnõukogu või selle komisjonide istungeist. Neile tuleb sõna anda nende nõudmisel.

§ 106. 1) Volinike Kolleegiumi esimehel ja teistel liikmetel on õigus igal ajal osa võtta Slovakkia Rahvusnõukogu või selle komisjonide istungeist. Neile tuleb sõna anda nende nõudmisel.

2) Slovakkia Rahvusnõukogu, selle Presiidiumi või mingi tema komisjoni nõudmisel on Volinike Kolleegiumi liige kohustatud isiklikult ilmuma istungile.

3) Teistel juhtudel võib Volinike Kolleegiumi liige teha oma ametkonna töötajale ülesandeks teda asendada.

§ 107. 1) Slovakkia Rahvusnõukogul on õigus pöörduda arupärimistega Volinike Kolleegiumi esimehe ja teiste liikmete poole nende kompetentsi kuuluvais küsimustes. Volinike Kolleegiumi esimees ja teised liikmed on kohustatud Slovakkia Rahvusnõukogu saadikute arupärimistele vastama.

2) Slovakkia Rahvusnõukogu võib vastu võtta resolutsioone ja aadresside tekste.

§ 108. 1) Slovakkia Rahvusnõukogu seaduseelnõusid võib esitada valitsus, Volinike Kolleegium või Slovakkia Rahvusnõukogu saadikud, silmas pidades Slovakkia Rahvusnõukogu kodukorraga kindlaksmääratud tingimusi.

2) Igale Slovakkia Rahvusnõukogu seaduseelnõule peab olema lisandatud vajalike kulude eelarve ja nende katmise ettepanekud ühtse riigieelarve selle osa arvel, mis kuulub Slovakkiale, täies kooskõlas eelarveseadusega.

3) Igas Slovakkia Rahvusnõukogu seaduses peab olema tähendatud, kellele Volinike Kolleegiumi liikmete hulgast tehakse ülesandeks selle ellurakendamine.

§ 109. Slovakkia Rahvusnõukogu seadused, mis on vastuolus Konstitutsiooniga või konstitutsiooniliste seadustega, ei ole kehtivad.

§ 110. 1) Slovakkia Rahvusnõukogu seadustele kirjutavad alla peaminister, Slovakkia Rahvusnõukogu esimees, Volinike Kolleegiumi esimees ja see volinikest, kellele on tehtud ülesandeks antud seaduse ellurakendamine.

2) Kui peaminister arvab, et Slovakkia Rahvusnõukogu poolt vastuvõetud ja temale allakirjutamiseks esitatud seadus on vastuolus Konstitutsiooniga või konstitutsioonilise seadusega, ületab Slovakkia Rahvusnõukogu kompetentsi,

on vastuolus ühtse majandusplaaniga või eelarveseadusega, siis esitab ta selle 14 päeva jooksul valitsusele läbivaatamiseks, kelle otsus peab olema tehtud hiljemalt 2 kuu jooksul ning milline otsus on lõplik.

§ 111. 1) Selleks, et Slovakkia Rahvusnõukogu seadus jõustuks, on tarvilik, et see oleks seadusega kindlaksmääratud korras avaldatud.

2) Slovakkia Rahvusnõukogu seadused avaldatakse järgneva lausega: „Slovakkia Rahvusnõukogu võttis vastu järgneva seaduse“.

3) Slovakkia Rahvusnõukogu seadus peab olema avaldatud hiljemalt 8 päeva jooksul, arvates selle allakirjutamisest peaministri poolt.

§ 112. Slovakkia Rahvusnõukogu annab vaidlusküsimuse korral Slovakkia Rahvusnõukogu seaduste kohustusliku tõlgenduse. Selline tõlgendus jõustub ainult peaministri nõusolekul.

VOLINIKE KOLLEGIUM

§ 113. 1) Volinike Kolleegium koosneb esimehest ja Kolleegiumi liikmeist (volinikest).

2) Volinike Kolleegiumi alatiseks residentsiks on Bratislava linn.

3) Slovakkia ametkonnad luuakse seadusega, mille järgi üksikasjalisemat vormistamist, eriti nende kompetentsi suhtes, võib teostada valitsuse määrusega.

§ 114. 1) Volinike Kolleegiumi esimehe ja teisi liikmeid nimetab ja kutsub ära valitsus, kes samuti määratleb, kes volinikest hakkab juhtima üht või teist Slovakkia ametkonda.

2) Volinike Kolleegium ja selle üksikud liikmed võivad esitada lahkumispalve peaministrile.

§ 115. 1) Volinike Kolleegiumi liige ei või olla valitsuse liige.

2) Seadusega määratakse kindlaks, millised funktsioonid ei ole ühendatavad Volinike Kolleegiumi liikme funktsiooniga.

§ 116. Volinike Kolleegiumi liikmed annavad peaminist-

rile järgneva sisuga vandetõotuse: „Töotan ustavust Tšehhoslovakkia Vabariigile, tema rahvademokraatlikule korrale ja Slovakkia rahvusliku ülestõusu juhtmõttele. Töotan täita oma kohustusi kohusetruult ja erapooletult vastavalt rahva taatele ja rahva, riigi ning slovaki rahvuse huvides. Töotan järgida konstitutsioonilisi ja teisi seadusi ning samuti valitsuse määrusi ja juhendeid.“

§ 117. 1) Volinike Kolleegium ja tema liikmed on vastutavad valitsuse ees.

2) Volinike Kolleegium ja tema liikmed on kohustatud kinni pidama valitsuse juhendeist ja juhtnõõridest, üksikud volinikud aga vastavate ministrite juhendeist ja juhtnõõridest.

3) Kuid ministril on õigus vastava voliniku teadmisel teostada Slovakkias oma õiguspädevust ka vahetult.

§ 118. Slovakkia Rahvusnõukogu seadusandliku kompetentsi valdkonnas on Volinike Kolleegium vastutav samuti ka Slovakkia Rahvusnõukogu ees küsimustes, mis on mainitud § 96, punkt 1.

§ 119. 1) Volinike Kolleegium (volinikud) annab Slovakkia Rahvusnõukogu seadusandliku kompetentsi ulatuses (§ 96) määrusi ja rakendab vastavaid abinõusid Slovakkia territooriumil.

2) Volinike Kolleegiumi (volinike) kompetentsi piiride ja määrustele allakirjutamise viisi suhtes kehtib analoogiliselt § 90.

§ 120. Volinike Kolleegium teeb otsuseid oma istungil, mis on kehtivad vähemalt poolte volinike kohalolekul.

§ 121. 1) Slovakkia kõrgemate koolide professorite, kohtunike ja teiste riigiteenijate ametisse nimetamise korral, mis kuulub Vabariigi presidendi kompetentsi, esitab vastava ettepaneku valitsusele Volinike Kolleegium. Valitsus võib selle tagastada Volinike Kolleegiumile sel juhul, kui see on vastuolus üldriikliku poliitikaga kaadri alal.

2) Kohtunike ja teiste riigiteenijate ametisse nimetamine, mida teistel juhtudel teostab valitsus, kuulub Slovakkias Volinike Kolleegiumi kompetentsi, kellel selleks siiski peab olema valitsuse eelnõusolek.

3) Teenistujate ametisse nimetamist, mida teistel juhtu-

del teostab minister, teostavad Slovakkias volinikud, kellel siiski peab selleks reeglipäraselt olema ministri eel nõusolek.

4) Volinike Kolleegiumi ja üksikute volinike kompetents, vastavalt punktidele 1—3, ei kehti Rahvusliku Julgeoleku Korpuse ja nende alade riiklike teenistujate nimetamise suhtes, kus Volinike Kolleegium, vastavalt § 95, punkt 1-le, ei ole õigustatud teostama valitsuslikku ja täidesaatvat võimu nende keskorganite riigiteenijate nimetamise suhtes, kelle kompetents on kehtiv kogu riigi territooriumil.

§ 122. 1) Kui Volinike Kolleegiumi määrus, otsus või korraldus (üksikute volinike otsus või korraldus) ületab tema kompetentsi või on vastuolus Konstitutsiooniga, konstitutsioonilise seadusega, Slovakkia Rahvusnõukogu seadusega, valitsuse määrusega või ministri määrusega, siis võib valitsus need tühistada. Sama õigus kuulub valitsusele sel juhul, kui Volinike Kolleegiumi otsus või korraldus on vastuolus valitsuse otsusega.

2) Punktis 1 tähendatud juhtudel võib minister seisma panna voliniku korralduse ellurakendamise kuni valitsuse otsuseni, kes võib voliniku korralduse tühistada.

VI PEATÜKK

RAHVAKOMITEED

§ 123. Vastavalt Tšehhoslovakkia Vabariigi valitsemis-süsteemile jagunevad rahvakomiteed:

- a) kohalikeks,
- b) rajoonilisteks,
- c) oblastilisteks.

§ 124. 1) Rahvakomiteed teostavad territooriumil, mil-lise jaoks nad valiti, ühiskondlikku valitsemist selle kõigil aladel, eriti üldise sisemise valitsemise, kultuurhari-duslike asjade valitsemise, töökaitse, tervishoiu ja sotsiaal-kindlustuse alal; rahandusajade valitsemine toimub erinor-mide järgi.

2) Teised organid teostavad ühiskondlikku valitsemist ainult erandjuhtumel ja seaduse alusel.

§ 125. Rahvakomiteede kui ühtse rahvavalitsemise orga-
nite ees seisavad peamiselt järgmised ülesanded:

kaitsta ja tugevdada rahvademokraatlikku korda;

osa võtta riigikaitsega seoses olevate ülesannete täit-
misest;

hoolitseda rahvusliku julgeoleku eest;

aidata säilitada ja suurendada rahvaomandit;

osa võtta ühtse majandusplaani väljatöötamisest ja teos-
tamisest;

plaanida ja juhtida ühtse majandusplaani raamides
majanduslikku, sotsiaalset ja kultuurilist ülesehitustööd
oma territooriumil, kindlustada eeldusi korrapäraseks põllu-
majanduslikuks ja tööstuslikuks tootmiseks ning hoolit-
seda elanikkonna varustamise ja toitlustamise eest;

hoolitseda rahva tervise eest;

lahendada õiguslikke küsimusi oma kompetentsi ulatuses,
eriti teostada karistuslikku õiguspädevust seadusega kind-
laksmääratud piirides.

§ 126. 1) Rahvakomiteed on kohustatud oma ülesannete
täitmisel toetuma rahva vahetule osavõtule ja algatusele.
Nad on rahva kontrolli all. Nende liikmed ja nende orga-
nite liikmed vastutavad oma tegevuses rahva ees.

2) Viisi, mille järgi rahvas teostab kontrolli ja kasutab
seda vastutust, määrab kindlaks seadus.

§ 127. 1) Rahvakomiteede liikmete arvu määrab kind-
laks seadus.

2) Üksikasju, mis puudutavad valimisõiguse tingimusi ja
kasutamist valimistel rahvakomiteedesse ning nende liik-
mete valimiste läbiviimist, reguleerib seadus.

§ 128. 1) Asudes oma funktsiooni täitmisele annavad
rahvakomiteede liikmed järgmise vandetöötuse: „Töotan
olla ustav rahvale ja Vabariigile, kaitsta ja tugevdada kogu
oma tegevusega rahvademokraatlikku korda ja järgima sea-
dusi ning määrusi“.¹

2) Vandetöötuse andmisest keeldumine või vandetöötus
reservatsioonidega toob endaga kaasa mandaadi viivita-
mata kaotuse.

---

¹ Vaata paragrahvid 90 ja 95.

§ 129. 1) Rahvakomiteede organiseerimise põhimõtteid ja samuti nende tegevuse ja protseduuri põhimõtteid määratleb seadus.

2) Rahvavalitsemise organiseerimist Vabariigi pealinnas määratleb eriline seadus.

§ 130. 1) Kogu ühiskondliku valitsemise ellurakendamine peab olema otstarbekalt detsentraliseeritud.

2) Vastavalt nende astmeile peab rahvakomiteede kompetents olema reguleeritud nii, et nad võiksid õigeaegselt ja otstarbekalt lahendada kõiki ühiskondliku valitsemise praktilisi ja personaalseid küsimusi, kuivõrd need küsimused ei puuduta kõrgemate territoriaalsete ja administratiivsete üksuste huve.

§ 131. 1) Rahvakomiteed on kohustatud järgima seadusi ja määrusi ning juhinduma ühiskondliku valitsemise ja ühtse riikliku poliitika teostamise ühtsuse huvides kõrgemate organite instruksioonidest ja juhtnööridest.

2) Alamastmeline rahvakomitee allub kõrgemaastme rahvakomiteele.

3) Rahvakomiteed alluvad valitsemis- ja täidesaatvale võimule, eriti siseministrile.

§ 132. 1) Rahvakomiteed võib laiali saata, eriti siis, kui ta ei täida oma ülesandeid või kui tema tegevus rikub ühiskondliku valitsemise õiget teostamist.

2) Uued valimised peavad olema välja kuulutatud seadusega ettenähtud tähtajal.

§ 133. Rahvakomiteede finantsmajandust tuleb reguleerida seadusega ühiskondliku majanduse piirides ja vastavalt ühtse majandusplaani vajadustele nii, et rahvakomiteed võiksid täita oma ülesandeid nii nagu vaja.

VII PEATÜKK

KOHTUD

§ 134. Kedagi ei tohi erandada temale seadusega kindlaksmääratud kohtu kompetentsist.

§ 135. 1) Kohtuvõim õiguslikes tsiviilasjus kuulub tsi-

viilkohtuile ja nimelt: üldistele, spetsiaalsetele või arbitraazikohtuile.

2) Kohtuvõim kriminaalasjus kuulub kriminaalkohtuile, kuivõrd kriminaalasjad ei kuulu kriminaal-administratiivsele arutlusele vastavalt üldistele korraldustele.

3) Kriminaalarutluseks võib luua erakordseid kohtuid, kuid ainult piiratud ajaks ja seadusega varem kindlaksmääratud juhtudeks.

§ 136. 1) Kriminaal-sõjakohtute kompetents määratakse eriseadusega.

2) Sõjakohtute kompetentsi võib seaduse järgi laiendada tsiviilelanikkonnale ainult sõja ajal või siis, kui riik on erakordselt ohustatud, ja ainult neil juhtudel, kui kuritegu on teostatud sel ajal.

§ 137. 1) Kogu Tšehhoslovakkia Vabariigi territooriumi jaoks on loodud:

1. Ülemkohus.
2. Ülem sõjakohus.
3. Administratiivkohus.

2) Nende kohtute koosseis, organisatsioon ja kompetents, samuti kohtulik arutus neis määratakse eriseadusega.

§ 138. 1) Kohtumenetlus on kõigis instantsides eraldatud administratiivorganitest.

2) Vaidluste lahendamist kompetentsi küsimuses kohtute ja administratiivorganite vahel reguleeritakse seadusega.

§ 139. Kohtute organiseerimine, nende kompetents ning kohtulik arutus määratakse seadusega.

§ 140. 1) Kohtunikud teostavad oma võimu reeglipäraselt kolleegiumides.

2) Kollegiaalkohtute kolleegiumid töötavad alaliselt aasta ringi. Erandid määratakse kindlaks seadusega.

3) Põhimõtteliselt koostatakse kohtukolleegiumid kutse- listest kohtunikest ja kohtunikest rahva hulgast. Üksik- asjad ja erandid määratakse kindlaks seadusega.

§ 141. 1) Tingimused, mis on vajalikud kutselise koh- tuniku kvalifikatsiooni saamiseks, samuti kohtunike teenis- tuslik seisund määratakse kindlaks seadusega.

2) Kutselised kohtunikud asuvad oma ametikohal alati pidevalt; neid võib teisele kohale üle viia, töölt vabandada

või siis pensionile üle viia ilma nende nõusolekuta ainult kohtu uuesti organiseerimise ajal ja korral vastavalt seadusele või kehtiva distsiplinaar-otsuse alusel; neid võib pensionile üle viia ka siis, kui nad jõuavad kindlaksmääratud vanuseni või kindlaksmääratud teenistusliku staažini. Üksikasjad nähakse ette seadusega, milleks ka määratletakse, millistel tingimustel võib kutselisi kohtunikke ametist tagandada.

3) Kutselised kohtunikud ei või pidada veel mingisuguseid palgalisi ameteid ei alatiselt ega ajutiselt, kui seadusega ei ole kindlaks määratud erandeid.

§ 142. 1) Kohtunikke rahva hulgast nimetavad vastavad rahvakomiteed, kuivõrd erijuhtudel seadus ei määra kindlaks teistsugust korda.

2) Norme, mis määravad kindlaks rahva hulgast kohtunike kvalifikatsiooni, nende kohtunike nimetamist ja ära-
kutsumist, nende õiguslikku seisundit, vastutust ja funktsioonide täitmist nende poolt, määratakse kindlaks seadusega.

§ 143. Kohtunikud annavad vandetõotuse selles, et nad peavad kinni seadustest ja määrustest¹, tõlgendavad neid Konstitutsiooni ja rahvademokraatliku korra vaimus ning teevad erapooletuid otsuseid.

§ 144. 1) Põhimõtteliselt toimub kohtulik arutus suuliselt ja avalikult. Seadusega ettenähtud juhtudel võib see olla ka kinnine.

2) Otsused tehakse Vabariigi nimel.

3) Otsused kriminaalasjus kuulutatakse alati avalikult.

4) Asjaarutus kriminaalkohtuis toimub süüdistusprotsessi põhimõttel. Süüdistatavale kindlustatakse kaitse õigus.

§ 145. Millisel määral riik ja kohtunik peavad tasuma kahju, mis on tekitatud kohtuniku poolt, kes rikkus õigust oma ametikohuste täitmisel, määratakse kindlaks seadusega.

¹ Vaata paragrahvid 90 ja 95.

MAJANDUSLIK KORRALDUS

§ 146. Tootmisvahendid on rahva (rahvuslik) vara või rahva kooperatiivide varandus või eraomand või üksikute tootjate varandus.

§ 147. Rahva varaks on peamiselt majanduslikud objektid, mis on natsionaliseeritud vastavalt eriseaduste (§ 153) sätetele, samuti iga ühiskondlik varandus, mis teenindab üldsuse huve.

§ 148. Maapõuevarad ja nende kaevandamine; energiaallikad ja energeetilised ettevõtted; kaevandused ja metallurgiatehased; looduslikud tervisveeallikad; rahva tervist tugevdavate esemete tootmine; tööstuslikud ettevõtted, milles töötavad vähemalt 50 isikut, välja arvatud rahva kooperatiividele kuuluvad ettevõtted;

pangad ja kindlustusseltsid; raudtee ja regulaarne vooriveo- ning õhustransport; post, telegraaf ja telefon; raadioringhääling, televisioon ja kinematograafia (§ 22) võivad olla ainult rahva varaks.

§ 149. 1) Rahva vara on reeglipäraselt riigi käes (riigi omand).

2) Osa rahva varast, mil ei ole üldriiklikku tähendust ja mis teenindab üksnes või oma suuremas osas üksiku administratiivüksuse (linna, küla, rajooni, oblasti) elanikkonda, võib kuuluda rahva valitsemisorganeile (kommunaalomand).

§ 150. Riik valitseb rahva vara vahetult või rahvuslike ettevõtete kaudu (§ 155).

§ 151. Ettevõtja tegevus võib olla ühiskondlik (riiklik või rahva valitsemisorganite), rahva kooperatiivide või eraisikute tegevus.

§ 152. 1) Riigile on kindlustatud ettevõtja tegevuse ainuõigus:

a) eranditult rahva vara alal (§ 148), kuivõrd seaduse

järgi see vara ei ole rahva valitsemisorganite käes (§ 149, punkt 2);

b) natsionaliseerimise seaduse järgi (§ 153);

c) sise- ja väliskaubanduse ning samuti rahvusvaheliste postisaadetiste reguleerimise seaduse järgi.

2) Riik võib ühiskondlikes huvides ja lähtudes rahva-majanduse vajadustest edasi anda üksikuid majanduslikke või muid objekte rahva valitsemisorganite, rahva kooperatiivide või siis teiste juriidiliste isikute kasutusse.

§ 153. 1) Seadus määrab kindlaks, missugused majandusharud ja missugused majanduslikud ning muud objektid kuuluvad natsionaliseerimisele ning millisel määral.

2) Seadusega määratletud natsionaliseerimise mahtu ei või vähendada.

3) Natsionaliseerimisega muutuvad seaduses mainitud ettevõtted ja teised majanduslikud objektid ning varanduslikud õigused riigi omandiks.

§ 154. 1) Riik organiseerib natsionaliseeritud sektori ettevõtja tegevust reeglipäraselt rahvuslike ettevõtete kujul.

2) Samal kujul võib riik organiseerida ka oma muud majanduslikku tegevust ning samuti ettevõtteid ja majanduslikke objekte, mis läksid või lähevad üle tema omandiks mitte natsionaliseerimise, vaid muul teel.

§ 155. 1) Rahvuslikud ettevõtted on osa rahva varast ja alluvad riigi kõrgemale juhtimisele ja kontrollimisele.

2) Rahvuslikud ettevõtted on iseseisvad juriidilised isikud.

§ 156. Rahva valitsemisorganite majandust juhivad rahvakomiteed. See majandus või selle osa võib olla organiseeritud samalaadselt nagu rahvuslikud ettevõtted.

§ 157. 1) Rahva kooperatiivid on töötava rahva koondised ühiseks tegevuseks, mille eesmärgiks on liikmete ja teiste töötajate elatusaseme tõstmine, mitte aga mahutatud kapitalist võimalikult suure kasumi saamine.

2) Riik toetab rahva ühistegevust rahvamajanduse ja üldise heaolu arenemise huvides.

§ 158. 1) Tagatakse väikeste ja keskmiste ettevõtete eraomand, millistes töötab mitte rohkem kui 50 töolist ja teenistajat.

2) Kodanike isiklik varandus on puutumatu. See säte käib peamiselt koduste ja isiklike tarbimisesemete, vähemate elumajade ja tööhoiuste ning samuti nende pärimisõiguse kohta.

§ 159. 1) Maa ülemmääraks, mis võib olla üksiku isiku, kaasomanike või ühiselt majandava perekonna eraomandiks, on 50 hektaari.

2) Maa eraomandus talupoegadele, kes sellel töötavad, tagatakse kuni 50 hektaarini.

3) Üksikasjad määratakse kindlaks seadusega.

§ 160. Riik teostab agraarpoliitikat talupoegade osavõtmisel küla tehnilise taseme järkjärguliseks tõstmiseks ning linna ja maa vaheliste sotsiaalsete ning kultuuriliste erinevuste hävitamiseks.

§ 161. Monopoolsed eraorganisatsioonid, eriti kartellid, trustid ja sündikaadid, on keelatud.

UHTNE MAJANDUSPLAAN

§ 162. Riik juhib ühtse majandusplaani abil kogu majanduslikku tegevust, eriti tööstust, kaubandust ja transporti rahvusliku tarbimise otstarbeka ulatuse kindlustamise ning tootmise kvantiteedi, kvaliteedi ja pidevuse suurendamise eesmärgil elanikkonna elatustaseme järkjärguliseks tõstmiseks.

§ 163. 1) Ühtne majandusplaan töötatakse välja alati kindla aja peale ja kuulutatakse seaduseks.

2) Ühtse majandusplaani ettevalmistamine ja ellurakendamine on valitsuse tähtsamaid ülesandeid. Seejuures toetub valitsus töötajate loomingulisele initsiatiivile ja nende organisatsioonidele.

3) Valitsus annab ühtse majandusplaani ellurakendamise käigust regulaarselt aru Rahvuskogule.

§ 164. 1) Igaüks, kellele on usaldatud mingi ülesanne ühtse majandusplaani ellurakendamisel ja täitmisel, on kohustatud seda täitma kohusetruult ja kokkuhoidlikult oma isiklike ja majanduslike võimaluste kohaselt.

2) Füüsilised ja juriidilised isikud on kohustatud kohandama oma majanduslikku tegevust ühtse majandusplaaniga.

ULDISED MÄÄRUSED

§ 165. 1) Tšehhoslovakkia Vabariigi kodakondsus on ainus ja ühtne.¹

2) Tingimused, millega võib kodakondsust saada ja kaotada, määratakse kindlaks seadusega.

§ 166. Tšehhoslovakkia Vabariigi piirid võib muuta ainult konstitutsioonilise seadusega.

§ 167. 1) Tšehhoslovakkia Vabariigi territoriaalseid ja administratiivseid üksusi tuleb moodustada silmas pidades rahvamajanduse tarbeid, samuti rahva kultuurilisi ja sotsiaalseid vajadusi.

2) Vabariigi valitsemisüsteem on rajatud oblastilisele ehitusele. Oblast jaguneb rajoonideks, ning rajoon linnadeks ja küladeks.

§ 168. Tšehhoslovakkia Vabariigi pealinnaks on Praha linn.

§ 169. Vabariigi värvid on valge, punane ja sinine.

2) Vapp ja riigilipp määratakse kindlaks seadusega.

X PEATÜKK

LÖPP- JA AJUTISED MÄÄRUSED

§ 170. Konstitutsioon jõustub tema avaldamise päeval.

§ 171. 1) Kõik selle Konstitutsiooni osad (avalik teadaanne, põhilised artiklid ja üksikasjalised sätted) kehtivad tervikuna.

2) Selle Konstitutsiooni üksikute sätete tõlgendamise juures on vaja lähtuda selle terviku ja nende põhimõtete vaimust, millele ta on rajatud.

§ 172. 1) Konstitutsiooni võib muuta ja täiendada ainult seaduste jõul, mis määratletakse konstitutsiooniliste sea-

¹ „Jediné a jednotné“ — „ainus“ ses mõttes, et ei ole ühendatav teisega, „ühtne“ ses mõttes, et hõlmab kõiki Tšehhoslovakkia Vabariigi kodanikke ilma kohalike eri kodakondsusteta (näit. slovaki). Toim.

dustena ja mis võetakse vastu kooskõlas vastavate sätetega (§ 54, punkt 2).

2) Seadused, mis on antud pärast § 170 tähendatud päeva, kuivõrd nad on vastuolus Konstitutsiooniga või konstitutsiooniliste seadustega, ei ole kehtivad.

§ 173. 1) Sel päeval, kui see Konstitutsioon jõustub, kaotab kehtivuse Tšehhoslovakkia Vabariigi Konstitutsioon 29. veebruarist 1920. aastast. Seaduste kogumik nr. 121, ja samuti ka selle koostisosad.

2) Samast päevast kaotavad kehtivuse kõik konstitutsioonilised ja teised seadused, kuivõrd nad on vastuolus selle Konstitutsiooni sätetega ja rahvademokraatliku korra printsiipidega või kuivõrd nad reguleerivad küsimusi sellest Konstitutsioonist erineval viisil.

3) Eelmise punkti sätted ei käi natsionaliseerimise ja maareformi seaduste kohta, mis jõustusid varem kui see Konstitutsioon.

§ 174. 1) Rahvuskogu, mis on valitud 1948. aasta 16. aprilli konstitutsioonilise seaduse põhjal, Seaduste kogumik nr. 74, mille järgi ajutiselt kuni uue Konstitutsiooni jõustumiseni rakendatakse valimised ja Rahvuskogu kompetents ning Asutava Rahvuskogu tegevus, vaadeldakse kui Rahvuskogu, mis on valitud vastavalt sellele Konstitutsioonile. Selle volituste kehtivuse tähtaega loetakse valimiste päevast.

2) Juhul, kui Rahvuskogu, millest on kõne eelmises punktis, organiseeritakse varem, kui see Konstitutsioon jõustub, tuleb teha muudatused, milliseid see Konstitutsioon nõuab, hiljemalt 14 päeva pärast. Sama aja kestel annavad saadikud vandetöötuse selle Konstitutsiooni järgi isegi sel juhul, kui nad andsid vandetöötuse varem kehtinud sätete alusel.

3) Kuni ei ole välja antud seadus Rahvuskogu kodukorra kohta, kehtivad Asutava Rahvuskogu kodukorra seaduse vastavad sätted 2. juulist 1947. aastast, Seaduste kogumik nr. 140.

§ 175. 1) Slovakkia Rahvusnõukogu oma praeguses koosseisus või täiendatuna vastavalt valimiste tulemustele Rahvuskokku (§ 174, punkt 1) teostab Slovakkia Rahvusnõu-

kogu kompetentsi selle Konstitutsiooni järgi, kuni ei ole kokku kutsutud Slovakkia Rahvusnõukogu, mis on valitud vastavalt uuele valimisseadusele (§ 98, punkt 1). Kuni ei ole välja antud Slovakkia Rahvusnõukogu kodukorra seadust (§ 104, punkt 1), kehtivad Slovakkia Rahvusnõukogu praeguse kodukorra vastavad sätted.

2) Kuivõrd Slovakkia Rahvusnõukogu otsused, mis on välja antud kuni § 170-s tähendatud päevani, ei ole vastuolus selle Konstitutsiooni sätetega, loetakse nad Slovakkia Rahvusnõukogu seadusteks isegi juhul, kui need ületavad tema kompetentsi, mis on kindlaks määratud selle Konstitutsiooniga.

§ 176. 1) Kuni ei ole jõustunud Konstitutsiooniga ettenähtud seadused, millele vastavalt tulevad rakendamisele rahvakomiteede organiseerimise ja nende tegevuse ning nende protseduuri põhimõtted (§ 129), nende finantsmajanduse põhimõtted (§ 133) ja viis, millega rahvas teostab kontrolli nende üle (§ 126), kehtivad praegused sätted.

2) Rahvakomiteed praeguses koosseisus või täiendatuna teostavad oma õiguspädevust selle ajani, kuni ei ole kindlaks määratud uue seaduse järgi valitud rahvakomiteed (§ 127).

3) Seadusega määratakse kindlaks päev, millal hakkavad kehtima oblastikomiteed ja lakkavad olemast praegused maaomavalitsused; seadusega määratakse samuti kindlaks, kuidas rahvakomiteed hakkavad teostama ühiskondlikku valitsemist, mis kuulub tegevusringi, mis seni ei kuulunud nende kompetentsi (§ 124).

§ 177. 1) Kompetents, mida vastavalt kehtivaile eeskirjadele senini omas valitsuse Presiidium, kantakse üle § 170-s tähendatud päevast arvates peaministrile.

2) Konstitutsioonilised seadused, mis annavad seadusliku kuju kodakondsuse küsimustele, lakkavad sellest päevast kandmast konstitutsioonilist iseloomu.

§ 178. Konstitutsiooni rakendab ellu valitsus.

UNGARI RAHVAVABARIIGI KONSTITUTSIOON

(18. augusti 1949. a. seadus nr. 20)

Suure Nõukogude Liidu relvastatud jõud vabastasid meie maa saksa fašistlikust ikkest, purustasid mõisnike ja suurkapitalistide rahvavastase riigivõimu ning avasid meie töötava rahva ees demokraatliku arenemise tee. Tulnud võimule ägedas võitluses isandate ja endise korra kaitsjate vastu, taastas ungari töölisklass liidus töötava talurahvaga, Nõukogude Liidu kasupüüdmatul toetusel, sõja tõttu laastatud riigi. Paljude aastakümnete kestel võitlustes karastatud ungari töölisklassi juhtimisel meie rahvas, rikastunud 1919. aasta sotsialistliku revolutsiooni kogemustega, toetudes Nõukogude Liidule, hakkas rajama sotsialismi aluseid ning meie riik läheb rahvademokraatia teel sotsialismile. Ungari Rahvavabariigi Konstitutsioon peegeldab selle võitluse ja loova töö saavutatud tulemusi ning põhilisi muutusi, mis toimusid riigi ühiskondlikus ja majanduslikus struktuuris, ning tähistab edasise arenemise teed.

I PEATÜKK

UNGARI RAHVAVABARIIK

§ 1. Ungari on rahvavabariik.

§ 2. 1) Ungari Rahvavabariik on tööliste ja töötavate talupoegade riik.

2) Kogu võim Ungari Rahvavabariigis kuulub töötavale rahvale. Linna ja maa töötajad teostavad võimu valitavate ja rahva ees vastutavate saadikute kaudu.

§ 3. Ungari Rahvavabariik kaitseb ungari töötava rahva võimu ja vabadust, kaitseb riigi sõltumatust, võitleb inimese eksploateerimise mistahes vormiga ja organiseerib ühis-

konna jõude sotsialismi ülesehituseks. Ungari Rahvavabariigis teostub tihe liit tööliste ja töötava talurahva vahel tööliklassi juhtimisel.

II PEATÜKK

ÜHISKONDLIK KORRALDUS

§ 4. 1) Ungari Rahvavabariigis on tootmisvahendite põhiline osa ühiskondlik omandus ja tal on riikliku, ühiskondliku või kooperatiivse omandi vorm. Tootmisvahendid võivad olla ka eraomanduses.

2) Ungari Rahvavabariigis on rahvamajanduse suunavaks jõuks rahva riiklik võim. Töötav rahvas surub järkjärgult välja kapitalistlikud elemendid ja ehitab järjekindlalt majanduse sotsialistlikku süsteemi.

§ 5. Ungari Rahvavabariigi majanduselu määratletakse riikliku rahvamajanduse plaaniga. Riigivõim, toetudes ühiskondlikus omanduses olevaile ettevõtetele, riiklikule pangasüsteemile ning põllumajanduslikele masina-traktori-jaamadele, suunab ja kontrollib rahvamajandust tootmisjõudude arenemise, rahva omandi suurenemise, töötajate materiaalse ja kultuurilise taseme pideva tõstmise ja riigi kaitsevõime tugevdamise huvides.

§ 6. Kogu rahva varana on riigi ja ühiskondlike organisatsioonide omandiks: maapõuevarad, metsad, veed, looduslikud energeetilised ressursid, kaevandused, tähtsamad tööstuslikud ettevõtted, transpordivahendid (raudteed, maanteed, vee- ja õhuteed), pangad, post, telegraaf, telefon, raadio, riigi poolt organiseeritud põllumajanduslikud ettevõtted: riigimajandid, masina-traktori-jaamad, maaparanduslikud ehitised jne. Riiklikud ettevõtted juhivad väliskaubandust, samuti hulgikaubandust; riik annab suuna kogu kaubakäibe.

§ 7. 1) Ungari Rahvavabariik tunnustab ja kindlustab töötavate talupoegade õigust maale ja loeb oma kohustuseks kaasa töötada põllumajanduse sotsialistlikule arendamisele riigimajandite, põllumajanduslike masina-traktori-ja-

made organiseerimise, tootmiskooperatiivide toetamise teel, mis teotsevad vabatahtliku ühinemise ja koostöö alusel.

2) Riik tunnustab ja toetab töötajate iga tõeliselt kooperasiivset liikumist, mis on suunatud eksploateerimise vastu.

§ 8. 1) Tööga muretsatud omandit tunnustatakse ja kaitstakse konstitutsiooniga.

2) Eraomand ja eraalgatus ei tohi tekitada ühiskondlikele huvidele kahju.

3) Konstitutsioon kindlustab pärandamisõiguse.

§ 9. 1) Ungari Rahvavabariigi ühiskondliku korra aluseks on töö.

2) Iga töövõimelise kodaniku õiguseks, kohustuseks ja auasjaks on töötada vastavalt oma võimetele.

3) Oma tööga, oma osavõtuga töövõistlusest, töödistsipliini tugevdamise ja tootmisprotsesside täiustamisega teevivad töötajad sotsialistlikku ülesehitustööd.

4) Ungari Rahvavabariik taotleb teostada sotsialismi printsiipi: „igalt tema võimete järgi, igale tema töö järgi“.

III PEATÜKK

KÕRGEIMAD RIIGIVÕIMU-ORGANID

§ 10. 1) Ungari Rahvavabariigi kõrgeimaks riigivõimuorganiks on Riigikogu.

2) Riigikogu teostab kõiki rahva suveräänsusest tulenevaid õigusi, määratleb valitsemisorganite struktuuri ja nende tegevuse tingimused.

3) Riigikogu kompetentsi kuulub:

a) seaduste vastuvõtmine;

b) riigieelarve kinnitamine;

c) rahvamajandusplaani kinnitamine;

d) Rahvavabariigi Presiidiumi valimine;

e) Ministrite Nõukogu valimine;

f) ministriumide moodustamine ja likvideerimine, ministriumide funktsioonide määratlemine või muutmine;

g) sõjakuulutamise ja rahuõlmmimise otsuste vastuvõtmine;

h) amnestia kuulutamine.

§ 12. 1) Riigikogu valitakse 4 aastaks.

2) Riigikogu saadikuid ei või vahistada ega võtta kohtulikule vastutusele ilma Riigikogu nõusolekuta, välja arvatud kuriteokohal kinnipidamise juhud.

3) Poliitiline ja majanduslik või mistahes muu tegevus ja käitumine, mis käivad vastu töötajate huvidele, ei ole ühendatavad Riigikogu saadiku mandaadiga.

§ 12. 1) Riigikogu koguneb korralisteks istungjärkudeks vähemalt 2 korda aastas.

2) Riigikogu kutsutakse samuti kokku vähemalt ühe kolmandiku Riigikogu saadikute kirjalikul palvel või Rahvavabariigi Presiidiumi otsusel.

3) Riigikogu valib enda koosseisust esimehe, 2 esimehe asetäitjat ja 6 kvestorit.

4) Riigikogu kokkukutsumist teostab Rahvavabariigi Presiidium.

5) Riigikogu määratleb oma tegevuse ja koosolekute juhtimise korra oma korraldusega.

§ 13. Riigikogu istungid on reeglipäraselt lahtised, kuid erakordsetel juhtudel võib Riigikogu määrata kinnise istungi.

§ 14. 1) Seadusandluse õigus kuulub Riigikogule.

2) Seaduse eelnõusid võivad esitada Rahvavabariigi Presiidium, Ministrite Nõukogu ja Riigikogu iga saadik.

§ 15. 1) Riigikogu on õigusvõimeline, kui on kohal vähemalt pool saadikuist.

2) Riigikogu võtab otsuseid vastu häälteenamusega.

3) Konstitutsiooni muutmise otsuse vastuvõtmiseks on vaja vähemalt kaks kolmandikku Riigikogu saadikute hääli.

§ 16. Riigikogu poolt vastuvõetud seadusele kirjutavad alla Rahvavabariigi Presiidiumi esimees ja sekretär. Seaduste avaldamise eest hoolitseb Presiidiumi esimees. Seadus peab olema avaldatud Ametlikus Teatajas.

§ 17. 1) Riigikogu võib vajaduse korral moodustada oma koosseisust komisjoni mistahes küsimuse uurimiseks.

2) Võimuorganid, asutised ja organisatsioonid, samuti ka kõik kodanikud on kohustatud esitama Riigikogu komisjoni korraldusse nõutavaid andmeid või andma komisjonile seletusi.

§ 18. 1) Riigikogu võib vastu võtta otsuse oma laialisaatmise kohta ka enne oma volituste tähtaja lõppemist.

2) Sõja või mõnede muude erakordsete olukordade juhul võib Riigikogu vastu võtta otsuse oma volituste pikendamiseks kindlaksmääratud tähtajale.

3) Sõja või mõnede muude erakordsete olukordade juhul võib Rahvavabariigi Presiidium uuesti kokku kutsuda laialisaadetud Riigikogu. Sel viisil kokkukutsutud Riigikogu otsustab ise oma volituste pikendamise küsimuse.

4) Kolme kuu jooksul Riigikogu laialisaatmise päevast peab olema valitud uus Riigikogu.

5) Valitud Riigikogu kutsutakse kokku Rahvavabariigi Presiidiumi poolt valimistele järgneva kuu jooksul.

§ 19. 1) Oma esimesel istungil valib Riigikogu oma koosseisust Rahvavabariigi Presiidiumi, mis koosneb esimehest, 2 esimehe asetäitjast, sekretärist ja 17 liikmest.

2) Ministrite Nõukogu esimeest ja Ministrite Nõukogu liikmeid ei või valida Rahvavabariigi Presiidiumi.

§ 20. 1) Rahvavabariigi Presiidiumi kompetentsi kuulub:

a) määrata Riigikogu valimisi;

b) kutsuda kokku Riigikogu istungjärke;

c) teostada seadusandlikku algatust;

d) välja kuulutada üldrahvalikke küsitlusi tähtsat riiklikku tähendust omavais asjus;

e) sõlmida Ungari Rahvavabariigi nimel rahvusvahelisi lepinguid;

f) ratifitseerida rahvusvahelisi lepinguid;

g) nimetada ametisse ja vastu võtta diplomaatilisi esindajaid;

h) nimetada ametisse riigiteenistujaid seadusega määratletud juhtivatele ametikohtadele, samuti nimetada ametisse relvastatud jõudude kõrgema aukraadiga ohvitseri;

i) autasustada Riigikogu poolt määratletud ordenite ja aunimetustega, samuti anda nõusolekut välismaiste ordenite ja aunimetuste kandmiseks;

j) teostada armuandmise õigust;

k) otsustada küsimusi, mis eriseadustega antakse tema kompetentsi.

2) Rahvavabariigi Presiidium võib tühistada või ära muuta riigivalitsemis-organite ja kohalike riigivõimu-organite mistahes määrusi, korraldusi või otsuseid, mis on vastuolus konstitutsiooniga või rikuvad töötava rahva huve.

3) Rahvavabariigi Presiidium võib laiali saata selle riigivõimu-organi, mille tegevus on vastuolus konstitutsiooniga või ähvardab tõsiselt töötava rahva huve.

4) Riigikogu istungjärkude vaheajal teostab Riigikogu funktsioone Rahvavabariigi Presiidium; kuid ta ei või muuta konstitutsiooni.

5) Rahvavabariigi Presiidiumi määruksel on seaduse jõud ja ta peab olema esitatud Riigikogule lähimal istungjärgul.

6) Rahvavabariigi Presiidiumi igale määrusele ja korraldusele peavad alla kirjutama esimees ja sekretär. Nad peavad olema avaldatud Ametlikus Teatajas.

§ 21. 1) Rahvavabariigi Presiidiumi volitused lõpevad, kui Riigikogu valib uue Rahvavabariigi Presiidiumi.

2) Rahvavabariigi Presiidium vastutab Riigikogu ees ja on kohustatud temale aru andma oma tegevusest.

3) Riigikogu on õigusvõimeline ära kutsuma Rahvavabariigi Presiidiumi või iga tema liiget.

4) Rahvavabariigi Presiidium on õigusvõimeline tegema otsuseid, kui peale esimehe ja sekretäri on kohal veel 9 liiget.

5) Rahvavabariigi Presiidium võtab vastu oma korralduse ja esitab selle Riigikogule.

IV PEATÜKK

KÕRGEIMAD RIIGIVALITSEMIS- ORGANID

§ 22. Kõrgeimaks riigivalitsemis-organiks on Ungari Rahvavabariigi Ministrite Nõukogu.

§ 23. 1) Ministrite Nõukogu koosneb:

a) Ministrite Nõukogu esimehest;

b) Ministrite Nõukogu esimehe asetäitjast või asetäitjaist;

c) riigiministrist või riigiministriteist ja

d) ministeeriume juhtivaist ministreist.

2) Ministrite Nõukogu või tema üksikud liikmed valib ja vabastab ametist Riigikogu Rahvavabariigi Presiidiumi ettepanekul.

3) Ministrite Nõukogu need liikmed, kes ei ole Riigikogu saadikud, võivad osa võtta Riigikogu istungeist ja esineda vaidlustes.

§ 24. Ungari Rahvavabariigi ministeeriumid:

Välisministeerium,

Siseministeerium,

Rahvusliku kaitse Ministeerium,

Rahandusministeerium,

Kohtuministeerium,

Rasketööstuse Ministeerium,

Kergetööstuse Ministeerium,

Põllutööministeerium,

Väliskaubanduse Ministeerium,

Sisekaubanduse Ministeerium,

Ehituse Ministeerium,

Transpordi- ja Sideministeerium,

Kultuuriasjade Ministeerium,

Hariduse ja Kultuste Ministeerium,

Sotsiaalkindlustuse Ministeerium.

§ 25. 1) Ministrite Nõukogu:

a) suunab ministeeriumide ja temale vahetult alluvate üksikute organite tööd;

b) kindlustab Rahvavabariigi Presiidiumi seaduste ja määruste täitmist;

c) kindlustab rahvamajandusplaanide täitmist;

d) otsustab kõiki neid asju, mis on kehtivate seadustega antud tema kompetentsi.

2) Ministrite Nõukogu võib vastu võtta määrusi, mis kuuluvad tema tegevusringi. Kuid need ei või olla vastuolus Rahvavabariigi seadustega või Rahvavabariigi Presiidiumi määrustega.

3) Ministrite Nõukogu määrustele kirjutab alla Minist-

iite Nõukogu esimees ja nad avaldatakse Ametlikus Teatajas.

4) Ministrite Nõukogu võib tühistada või ära muuta mistahes riigivalitsemis-organit või kohaliku riigivõimu-organit määruse, korralduse või otsuse, mis on vastuolus konstitutsiooniga või rikuvad töötava rahva huve.

§ 26. 1) Ministrite Nõukogu esimees juhatab Ministrite Nõukogu istungeid, hoolitseb Ministrite Nõukogu otsuste ja määruste täitmise eest ning suunab temale vahetult alluvate organite tööd.

2) Ministrid juhivad vastavalt seaduse sättele ja Ministrite Nõukogu määrustele nende kompetentsi kuuluvaid riigivalitsemise harusid ja suunavad neile alluvate organite tegevust.

3) Ministrite Nõukogu esimees ja ministrid võivad oma tegevusringis välja anda korraldusi, mis aga ei või olla vastuolus Rahvavabariigi seadustega ja Rahvavabariigi Presiidiumi või Ministrite Nõukogu määrustega. Need korraldused avaldatakse Ametlikus Teatajas.

§ 27. 1) Ministrite Nõukogu vastutab oma tegevuse eest Riigikogu ees. Ta on kohustatud reeglipäraselt aru andma oma tegevusest Riigikogu ees.

2) Ministrite Nõukogu esimees (asetäitja) ja Nõukogu liikmed kannavad oma korralduste ja oma käitumise eest ka individuaalset vastutust. Vastutusele võtmise kord määratletakse eriseadusega.

3) Riigikogu liikmed võivad esitada arupärimisi Ministrite Nõukogule, tema esimehele ja mõnele liikmele mistahes asjas, mis kuulub Ministrite Nõukogu kompetentsi; küsitletud on kohustatud andma nende küsimuste kohta seletusi Riigikogu istungitel.

§ 28. 1) Ministrite Nõukogu võib vahetult või ühe Nõukogu liikme kaudu anda korraldusi mistahes asja kohta, mis kuulub riigivalitsemise kompetentsi.

2) Ministrite Nõukogul on õigus võtta oma vahetule järelevalvele riigivalitsemise mistahes haru ning sel eesmärgil luua eriorganeid.

KOHALIKUD RIIGIVÕIMU-ORGANID

§ 29. 1) Ungari Rahvavabariigi territoorium jaguneb administratiivselt komitaatideks, ringkondadeks, linnadeks ja küladeks. Suuremad linnad jagunevad administratiivseteks rajoonideks.

2) Üksikute administratiivsete üksuste territoriaalsed muudatused toimuvad Ministrite Nõukogu otsusega.

§ 30. 1) Kohalikeks riigivõimu-organeiks on komitaadinõukogud, ringkonnannõukogud, linnanõukogud, külanõukogud ja linna rajooninõukogud.

2) Kohalike nõukogude saadikud valitakse 4 aastaks vastava territooriumi valijate poolt ning vastavalt Riigikogu saadikute valimisteks määratletud põhimõttele.

3) Valijad võivad vastavalt seadusele ära kutsuda kohalike nõukogude liikmeid.

§ 31. 1) Kohalikud nõukogud teostavad sel territooriumil, millel nad teotsevad, riigivõimu vastavalt konstitutsioonile vastuvõetud seaduste alusel ja kõrgeimate organite poolt määratletud raames.

2) Kohalik nõukogu:

a) juhib majanduslikku, ühiskondlikku ja kultuurilist tegevust;

b) koostab kohalikke majandusplaane ja eelarveid ning kontrollib nende täitmist;

c) täidab kõrgemate organite seadusi ja määrusi;

d) suunab ja kontrollib temale alluvate riigivõimu- ja riigivalitsemis-organite tegevust;

e) aitab kaasa riigikorra ja ühiskondliku omandi kaitsele;

f) kaitseb töötajate õigusi;

g) suunab ja kontrollib kohaliku tähtsusega majanduslike ettevõtete tegevust;

h) osutab toetust töötajate kooperatiividele;

i) võtab tarvitusele abinõusid, mis kuuluvad vastavalt kehtivaile seadustele tema kompetentsi.

3) Kohalikud nõukogud annavad oma kompetentsi piirides kohalikke määrusi, mis siiski ei või olla vastuolus

seadustega, seadusjõudu omavate määrustega, Ministrite Nõukogu ja ministrite määrustega või kõrgemalseisvate nõukogude määrustega. Need määrused avaldatakse vastavalt kohalikele tavadele.

4) Kohalikud nõukogud võivad tühistada või ära muuta neile alluvate nõukogude määrusi, otsuseid ja korraldusi, mis on vastuolus konstitutsiooniga või seadustega, mis on vastu võetud vastavalt konstitutsioonile.

§ 32. 1) Oma töös toetuvad kohalikud nõukogud vahetult elanikkonnale, kindlustavad töötajate aktiivse osavõtu, initsiatiivi ja kontrolli riigivõimu teostamisel kohtadel.

2) Kohalikud nõukogud on kohustatud vähemalt kaks korda aastas andma aru oma tegevusest valijate ees.

§ 33. 1) Kohalike nõukogude täitvaiks ja korraldavaiks organeiks on täitevkomiteed, mis valitakse nõukogu liikmete hulgast.

2) Täitevkomitee eesotsas on esimees; komitee asjaajamist juhib esimehele alluv sekretär. Esimehe (asetäitja või asetäitjad) ja sekretäri valib täitevkomitee oma koosseisust.

3) Täitevkomiteed vastutavad vahetult kohalike nõukogude ees, samuti kõrgemalseisvate nõukogude täitevkomiteede ees. Oma tegevuses on nad kohustatud juhinduma riigivalitsemis-organite korraldustest.

4) Kohalikud nõukogud võivad ära kutsuda täitevkomiteesid või nende liikmeid.

§ 34. Riigivalitsemis-organid võivad täitevkomiteede juures luua erilisi haruorganeid, mis spetsiaalse juhtimise suhtes alluvad kõrgemalseisvaile valitsemis-organitele ning ülejäänud osas täitevkomiteele.

§ 35. Kohalike nõukogude ja täitevkomiteede tegevuse üksikasjalised juhendid määratleb eriseadus.

VI PEATÜKK

KOHUS

§ 36. 1) Ungari Rahvavabariigis teostavad õigusemõistmist Ungari Rahvavabariigi Ulemkohus, kõrgemad kohtud, komitaadikohtud ja ringkonnakohtud.

2) Seadus võib ette kirjutada erikohtute loomise kohtuasjade teatavate kategooriate jaoks.

§ 37. Õigusemõistmist teostab kohus kutseliste kohtunike ja rahvakaasistujate koosseisus.

Seadus võib lubada sellest reeglist erandeid.

§ 38. Ungari Rahvavabariigi Ülemkohus juhib põhimõtteliselt kohtutegevust ja kõigi kohtute otsuste tegemist. Ülemkohus võib määratleda juhtivaid põhimõtteid ja teha põhimõttelisi otsuseid, mis on kohtutele kohustuslikud.

§ 39. 1) Ungari Rahvavabariigis täidetakse kohtu ametikohti valimise teel; valitud kohtunikke võib ära kutsuda.

2) Ülemkohtu ja kõrgemate kohtute kohtunikud valitakse 5 aastaks ning komitaadi- ja ringkonnakohtute kohtunikud 3 aastaks.

3) Ülemkohtu esimehe ja kohtunikud, samuti kõrgemate kohtute esimehed valib Riigikogu.

4) Kohtunikud on kohustatud aru andma oma tegevusest valijate ees.

5) Kõrgemate komitaadi- ja ringkonnakohtunike valimisi reguleerib eriseadus.

§ 40. 1) Kohtuistungid toimuvad avalikult, välja arvatud seadusega määratletud juhud.

2) Süüdistataval on kohtuliku asjaarutamise ajal õigus kaitsele.

§ 41. 1) Ungari Rahvavabariigi kohtud karistavad töötava rahva vaenlasi, kaitsevad ja kindlustavad rahvademokraatia riiklikku, majanduslikku ja ühiskondlikku korda, tema asutisi ja töötajate õigusi, kasvatavad töötajaid sotsialistliku ühiselu reeglite järgimise vaimus.

2) Kohtud on sõltumatud ja alluvad ainult seadusele.

VII PEATÜKK

PROKURATUUR

§ 42. 1) Seaduslikkuse täitmise järelevalvet teostab Ungari Rahvavabariigi Ülemprokurör.

2) Ülemprokurörile on pandud ülesanne valvata selle jä-

rele, et ministeeriumid ja neile alluvad võimud, asutised ja muud organid, samuti kohalikud riigivõimu-organid ja kodanikud täidaksid seaduste ettekirjutusi.

3) Ulemprokurör hoolitseb selle eest, et igat liiki tegevust, mis õõnestab või ohustab Ungari Rahvavabariigi korda, julgeolekut ja sõltumatust, jälitatakse süstemaatiliselt.

§ 43. 1) Ungari Rahvavabariigi Ulemprokuröri valib Riigikogu 6 aastaks. Riigikogu võib Ulemprokuröri ära kutsuda.

2) Ulemprokurör vastutab Riigikogu ees ja on kohustatud oma tegevusest tema ees aru andma.

3) Prokurörid nimetab ametisse Ungari Rahvavabariigi Ulemprokurör.

4) Ungari Rahvavabariigi Ulemprokurör juhib prokuratuuri organeid ja suunab nende tegevust.

§ 44. Prokurörid on oma tegevuses sõltumatud riigivalitsemis-organitest ja kohalikest riigivõimu-organitest.

VIII PEATÜKK

KODANIKE ÕIGUSED JA KOHUSED

§ 45. 1) Ungari Rahvavabariik kindlustab oma kodanikele õiguse tööle töö eest tasu maksmisega vastavalt selle hulgale ja kvaliteedile.

2) Seda õigust teostab Ungari Rahvavabariik rahvamajanduse tootmisjõudude plaanipärase arendamise ja tööjõu arvestamise ning jaotamise teel, mis on rajatud rahvamajandusplaanile.

§ 46. 1) Ungari Rahvavabariik kindlustab töötajale õiguse puhkusele ja puhke- ning tervistuskohdade kasutamisele.

2) Selle õiguse kindlustab töötaja kestvuse seaduslik piiramine, tagatud tasuline puhkus, kuurortide ja puhkekodude organiseerimine töötajate jaoks.

§ 47. 1) Ungari Rahvavabariik kaitseb töötajate tervist ja annab töötajale töövõimetuse korral toetust.

2) Seda kaitset ja õigust teostab Ungari Rahvavabariik laialdase sotsiaalkindlustuse ja arstliku teenindamise organiseerimisega.

§ 48. 1) Ungari Rahvavabariik kindlustab töötajatele õiguse haridusele.

2) Ungari Rahvavabariik teostab seda õigust rahvahariduse laiendamise, tema üldise kättesaadavuse, üldiste tasuta kohustuslike algkoolidega, kesk- ja kõrgema hariduse organiseerimisega, täiskasvanud töötajate haridusliku taseme tõstmisega ja õppijatele materiaalse toetuse andmisega.

§ 49. 1) Ungari Rahvavabariigi kodanikud on seaduse ees võrdsed ja kasutavad võrdseid õigusi.

2) Kodanike diskrimineerimist sõltuvalt soost, usutunnistusest ja rahvusest karistatakse valjult seadusega.

3) Ungari Rahvavabariik kindlustab kõigile rahvustele, kes elunevad vabariigi territooriumil, õppimise ja rahvusliku kultuuri arendamise emakeeles.

§ 50. 1) Ungari Rahvavabariigis kasutavad naised võrdseid õigusi meestega.

2) Naiste võrdõiguslus kindlustatakse meestega võrdsete töötingimustega, raseduse korral tasulise puhkusega, seadusandluse progressiivse arendamisega emaduse ja lapseea kaitse alal, samuti emaduse ja lapseea kaitse asutiste süsteemiga.

§ 51. Ungari rahvavabariik kaitseb abielu ja perekonda.

§ 52. Ungari Rahvavabariik osutab erilist tähelepanu noorsoo arendamisele ja kasvatamisele ja kaitseb järjekindlalt noorsoo huve.

§ 53. Ungari Rahvavabariik osutab tegelikku abi teaduslikule tööle, mis teenib töötavat rahvast, samuti kunstile, mis peegeldab tegelikkust, rahva elu ja võitlust, mis kuulutab talle võitu ning mis kõigi tema käes olevate abinõudega soodustab rahvale ustava intelligentsi formeerimist.

§ 54. 1) Ungari Rahvavabariik kindlustab kodanikele südametunnistuse vabaduse ja usukultuste toimetamise vabaduse.

2) Südametunnistuse vabaduse kindlustamise eesmärgil eraldab Ungari Rahvavabariik kiriku riigist.

§ 55. 1) Ungari Rahvavabariik kindlustab vastavalt töötajate huvidele sõna-, trüki- ja koosolekute vabaduse.

2) Nende õiguste teostamiseks annab riik töötajate kättesse vajalikud materiaalsed vahendid.

§ 56. 1) Ungari Rahvavabariik tagab konstitutsiooniliselt ühinemise õiguse töötajate ühiskondliku, majandusliku ja kultuurilise tegevuse arendamise huvides.

2) Oma ülesannete teostamisel toetub Ungari Rahvavabariik teadlike töötajate organisatsioonidele. Rahvademokraatia korra kaitse eesmärgil oma kasvava osavõtu kindlustamiseks sotsialismi ülesehitustöös, kultuurilis-kasvatuseliku töö laiendamiseks, rahva õiguste kindlustamiseks ja rahvusvahelise solidaarsuse tugevdamiseks organiseerivad töötajad ametiühinguid, demokraatlike naiste, noorsoo ja teisi massiorganisatsioone ning ühendavad need jõud demokraatlikuks Rahvarindeks. Neis organisatsioonides teostub tööstuse, põllumajanduse ja vaimse töö tegijate tihe koostöö ja demokraatlik ühtsus. Töölisklass, kes toetub rahva demokraatlikule ühtsusele ning keda juhib tema avangard, on riikliku ja ühiskondliku tegevuse juhtivaks jõuks.

§ 57. Ungari Rahvavabariik kindlustab kodanikele isikuvabaduse ja -puutumatus, kirjavahetuse saladuse ja isikliku elamu puutumatus.

§ 58. 1) Ungari Rahvavabariik kindlustab kõigile tema territooriumil elunevaile töötajaile põhiõigused.

2) Välismaa kodanikud, keda jälitatakse nende demokraatliku käitumise ning rahvaste vabastamiseks suunatud tegevuse eest, kasutavad Ungari Rahvavabariigis varjupaigaõigust.

§ 59. Ungari Rahvavabariigi kodanike põhiliseks kohuseks on rahva vara kaitse, ühiskondliku omandi kindlustamine, Ungari Rahvavabariigi majandusliku võimsuse suurendamine ja töötajate elatus- ja kultuuritaseme tõstmine ning rahvademokraatliku korra tugevdamine.

§ 60. Ungari Rahvavabariigi kodanike aukohuseks on sõjaväeteenistus üldise sõjaväekohustuslikkuse alusel.

§ 61. 1) Kodumaa kaitsmine on Ungari Rahvavabariigi iga kodaniku pühaks kohuseks.

2) Kodumaa reetmist, sõjaväelise vande rikkumist, üleminekut vaenlase poolele, spionaaži ja riigi sõjalise võimsuse õõnestamist karistatakse seaduse kogu rangusega kui kodumaa ja töörahva ürituse reetmist.

IX PEATÜKK

VALIMISSUSTEEMI PÕHIPRINTSIIBID

§ 62. 1) Ungari Rahvavabariigi valijad valivad Riigikogu saadikuid üldise, ühetaolise ja otsese valimisõiguse alusel salajasel hääletamisel.

2) Valitud saadikud on kohustatud aru andma oma tegevusest valijate ees.

3) Valijad võivad Riigikogusse valitud saadikuid ära kutsuda.

§ 63. 1) Valimisõigust kasutavad kõik Ungari Rahvavabariigi täisealised kodanikud.

2) Seadus võtab valimisõiguse ära töörahva vaenlastelt ja nõdrameelsetelt.

§ 64. Igal hääleõigust omaval kodanikul on valimistel üks hääl. Kõigil häälteil on võrdne jõud.

§ 65. Riigikogu saadikuiks võib valida kõiki, kel on valimisõigus.

§ 66. Saadikute Riigikogusse valimise ja nende ärakutumise üksikasjad määratleb eriseadus.

X PEATÜKK

UNGARI RAHVAVABARIIGI VAPP, LIPP JA PEALINN

§ 67. Ungari Rahvavabariigi vapp: ümmargusel sinisel pinnal, mis on raamitud nisupeade vanikuga, on vasar ja nisupea; pinna ülemises osas on viisnurkne punane täht, temast pinnale laialiminevate kiirtega; all on puna-valgeroheline pael voltidega külgedel.

§ 68. Ungari Rahvavabariigi lipp on puna-valge-roheline Ungari Rahvavabariigi vapiga keskel.

§ 69. Ungari Rahvavabariigi pealinn on Budapest.

XI PEATÜKK

LÕPP-EESKIRJAD

§ 70. 1) Ungari Rahvavabariigi Konstitutsioon jõustub väljakuulutamise päevast, hoolitsus tema ellurakendamise eest pannakse Ministrite Nõukogule.

2) Ministrite Nõukogu on kohustatud esitama Riigikogule seaduseelnõud, mis on vajalikud konstitutsiooni elluviimiseks.

§ 71. 1) Konstitutsioon on Ungari Rahvavabariigi põhiliseks seaduseks.

2) Konstitutsioon, samuti temaga kooskõlas vastuvõetud seadused on võrdselt kohustuslikud kõigile riigivõimu-organitele ja vabariigi kõigile kodanikele.

MONGOOLIA RAHVAVABARIIGI KONSTITUTSIOONI (PÕHISEADUSE) KINNITAMISE KOHTA

VIII Suure Rahvahuraali otsus

1. Kinnitada Mongoolia Rahvavabariigi uue Konstitutsiooni (Põhiseaduse) projekt redaktsioonis, mille on esitanud VIII Suure Rahvahuraali poolt valitud redaktsioonikomisjon.

2. Teha Väikesele Huraalile ülesandeks läbi vaadata kõik seadused ja määrused vastavalt uue kinnitatud Konstitutsiooni põhimõtetele.

3. Mongoolia Rahvavabariigi uue Konstitutsiooni vastuvõtmise tähistamiseks kuulutada iga aasta 30. juuni Konstitutsiooni päevaks — üldrahvalikuks pühaks.

MONGOOLIA RAHVAVABARIIGI KONSTITUTSIOON

(PÕHISEADUS)

Ulan-Bator, 30. juunil 1940

I PEATÜKK

UHISKONDLIK KORRALDUS

§ 1. Mongoolia Rahvavabariik on töötava rahva (araatide-karjakasvatajate, tööliste ja haritlaste) iseseisev riik, kes hävitas imperialistliku ja feodaalse ikke, riik, kes kind-

lustab maale mittekapitalistliku arenemistee edasiseks üleminekuks sotsialismile.

§ 2. Mongoolia Rahvavabariigi poliitiliseks aluseks on töötavate araatide huraalid, mis tekkisid feodaalse korra kukutamise ning rahva poolt poliitilise võimu kättevõitmise eesõiguste ja omavoli, poliitilise ja majandusliku rõhumise ning ekspluateerimise, mida feodaalid (khaanid, vanid, hunid, taidžiad, hutuhtad, hubilganid) teostasid laiade araatide hulkade suhtes, hävitamise tulemusena.

§ 3. Kogu võim Mongoolia Rahvavabariigis kuulub linna ja hudoonide töötajatele tööraha huraalide näol.

§ 4. Mongoolia Rahvavabariigi arenemine mittekapitalistlikul teel ja üleminek hiljem sotsialismile kindlustatakse Mongoolia Rahvavabariigi majandusliku, kultuurilise ja ühiskondliku elu ümberkujundamisega riikliku plaani alusel, ja nimelt: riigi kaasaaitamisega töötavate araatide majapidamiste igakülgsel arendamisele ja parandamisele, töötavate araatide vabatahtlike ja kollektiivsete ühingute riikliku abistamisega, hobujõul töötavate heinaniidumasinatate jaamadade võrgu ning riigis loomakasvatuse, tööstuse, transpordi ja side arendamisega.

Mongoolia Rahvavabariigi rahvamajandust arendatakse ühiskondliku rikkuse suurendamise, töötava rahva ainelise heaolu ja kultuurilise taseme järjekindla tõstmise, rahvusliku sõltumatuse ja riigi kaitsevõime tugevdamise huvides.

§ 5. Kogu maa ja kõik maapõuevarad, metsad, veed ja nende rikkused, vabrikud, tehased, kaevandused, murrud, kullakaevandused, raudtee-, auto-, vee- ja õhutransport, sidevahendid, pangad, heinaniidumasinatate jaamad, riigimajandid on riigi omandus, see on kogu rahva vara.

Eraomandus neile ei ole lubatud.

§ 6. Kodanike isikliku omandi õigust kariloomadele, põllumajanduslikele ja teistele tootmisvahendeile, toorainele, valmistatavale toodangule, elamutele ja kõrvalehitistele, jurtadele ja koduse majapidamise tarbeesemeile, sissetulekuile ja hoiustele, samuti ka isikliku omandi parandamisõigust kaitstakse seadusega.

§ 7. Ühiskondlikud ettevõtted kooperatiivseis organisat-

sioonides ja araatide ühingutes kogu sisseseade ja inventariga, nende poolt toodetav toodang, samuti ka vabatahtlikult ühistatud varandus, kariloomad, põllutööriistad ja ühiskondlikud ehitised moodustavad nende kooperatiivsete organisatsioonide ja araatide ühingute ühiskondliku omandi.

§ 8. Maa, olles riigi omandus, see on kogu rahva vara, antakse tasuta kasutamiseks karjamaadeks või põlluharimiseks kodanikele ning töötava rahva vabatahtlikele ühingule.

§ 9. Aus ja kohusetundlik töö on Mongoolia Rahvavabariigi rahvamajanduse arendamise, kaitsevõime tugevdamise ja töötava rahva heaolu edasise kasvu põhialus ning on iga töövõimelise kodaniku aukohus.

II PEATÜKK

RIIKLIK KORRALDUS

§ 10. Mongoolia Rahvavabariigi juhtimisele tema kõrgete võimuorganite ja riigivalitsemis-organite kaudu kuuluvad:

a) Mongoolia Rahvavabariigi esindamine rahvusvahelises suhtlemises, lepingute sõlmimine teiste riikidega ja nende lepingute ratifitseerimine;

b) Mongoolia Rahvavabariigi sisepoliitika ja tema majandusliku ning kultuurilise elu arendamise üldine juhtimine;

c) Mongoolia Rahvavabariigi kaitse organiseerimine, relvastatud jõudude juhtimine ja sõltumatuse kindlustamine;

d) riigi piiride kindlaksmääramine ja muutmine;

e) sõja ja rahu küsimused;

f) kontroll Konstitutsioonist kinnipidamise üle;

g) vabariigi administratiivse jaotuse kindlaksmääramine;

h) Mongoolia Rahvavabariigis elunevate rahvuste poliitilise, majandusliku ja kultuurilise arenemise kindlustamine vastavalt nende rahvuslikele iseärasustele;

i) väliskaubandus riikliku monopoli alusel ja sisekaubanduse süsteemi juhtimine;

j) riikliku julgeoleku ja korra ning kodanike õiguste kaitsmine;

- k) rahvamajanduse plaani kinnitamine;
- l) raha- ja krediidisüsteemi juhtimine, riigieelarve kinnitamine ning maksude, lõivude ja tulude kindlaksmääramine;
- m) riigi pankade, tööstuslike, põllumajanduslike ja kaubanduslike ettevõtete ja asutuste valitsemine;
- n) riikliku kindlustuse ning sotsiaalkindlustuse organiseerimine;
- o) välislaenude sõlmimine ja kinnitamine ning siselaenude väljalaskmine;
- p) transpordi ja sideorganite juhtimine;
- r) riigi looduslike rikkuste kaitsmine ja kasutamise organiseerimine ning maa, karjamaade, metsade, vete ja nende rikkuste kasutamiskorra kindlaksmääramine;
- s) loomakasvatuse ja põllutöö arendamise organiseerimine ja juhtimine;
- t) mõõtude ja kaalude süsteemi kindlaksmääramine;
- u) riikliku arvepidamise, aruandluse ja statistika organiseerimine;
- v) elamu- ja kommunaalmajanduse, linnade ehitustööde ja heakorrastamise ning riigi teedehituse juhtimine;
- õ) rahvahariduse ja kultuuri, tervishoiu, teaduslike ja kehakultuuri organisatsioonide juhtimine;
- ä) kohtu- ja prokuratuuri-organite organiseerimine;
- ö) autasustamine ordenite ja aukirjadega ning Mongoolia Rahvavabariigi aunimetuste andmine;
- ü) seaduste andmine Mongoolia Rahvavabariigi kodakondsuse kohta;
- x) amnesteerimis- ja armuandmisaktide andmine.

§ 11. Mongoolia Rahvavabariik koosneb: Kesk-, Kentei, Ida-, Ida-Gobi, Lõuna-Gobi, Uburhangai, Arahangai, Dzaphõni, Kobdosi, Hubsuguli, Bulgani, Selenga ja Ubsanuri aimakist ja Ulan-Batori linnast.¹

¹ Mongoolia Rahvavabariigi Väike Huraal otsustas 24. istungjärgul (1941. aasta veebruaris): „Seoses Bain-Ulegei ja Gobi-Altai aimaki moodustamisega sõnastada Mongoolia Rahvavabariigi Konstitutsiooni (Põhiseaduse) § 11 järgmises redaktsioonis:

„§ 11. Mongoolia Rahvavabariik koosneb: Kesk-, Kentei, Ida-, Ida-Gobi, Lõuna-Gobi, Uburhangai, Arahangai, Gobi-Altai, Dzaphõni, Kobdosi, Bain-Ulegei, Hubsuguli, Bulgani, Ubsanuri ja Selenga aimakist ning Ulan-Batori linnast.“

§ 12. Aimakid jagunevad administratiivselt somoonideks. Somoonid omakorda jagunevad bagideks. Ulan-Batori linn jaguneb horoonideks, horoonid — horiinideks.

III PEATÜKK

SUUR RAHVAHURAAAL

§ 13. Mongoolia Rahvavabariigi kõrgeimaks riigivõimuorganiks on Suur Rahvahuraal.

§ 14. Suur Rahvahuraal moodustatakse linnade ja aimakide töötava rahva ning Revolutsioonilise Rahvaarmee ridades teenijate saadikuist, keda linna ja aimakkide huraalid valivad normi järgi üks saadik 1500 elaniku kohta.

§ 15. Suur Rahvahuraal kutsutakse kokku Väikese Huraali poolt üks kord kolme aasta jooksul. Erakorraline Suur Rahvahuraal kutsutakse kokku Väikese Huraali äranägemisel või kohalike võimuorganite nõudmisel, mis esindavad vähemalt üht kolmandikku kogu elanikkonnast.

§ 16. Suure Rahvahuraali eranditule juhtimisele kuuluvad:

a) Mongoolia Rahvavabariigi Konstitutsiooni (Põhiseaduse) kinnitamine ja muutmine;

b) põhiliste printsiipide ja abinõude kindlaksmääramine välis- ja sisepoliitika alal;

c) Väikese Huraali liikmete valimine.

§ 17. Suurte Rahvahuraalide vaheaegadel kuulub kõrgeim võim Mongoolia Rahvavabariigis Väikesele Huraalile.

IV PEATÜKK

VÄIKE HURAAAL JA VÄIKESE HURAAALI PRESIIDIAM

§ 18. Väike Huraal valitakse Suure Rahvahuraali poolt kolmeks aastaks normiga üks liige 10 000 elaniku kohta.

§ 19. Väikese Huraali juhtimisele kuuluvad:

a) Suure Rahvahuraali kokkukutsumine;

b) Ministrite Nõukogu moodustamine, uuesti moodustatud ministriumide ja riigivalitsemise keskorganite kinnitamine või olemasolevate reorganiseerimine;

c) vajaduse korral Ministrite Nõukogu määruste ja korralduste tühistamine;

d) Väikese Huraali Presiidiumi poolt tema istungjärkude vaheajal vastuvõetud seaduste ja määruste kinnitamine;

e) riigieelarve läbivaatamine ja kinnitamine;

f) Väikese Huraali Presiidiumi ja Ministrite Nõukogu aruannete ärakuulamine ning riikliku, majandusliku ja kultuurilise ülesehitustöö küsimuste läbivaatamine;

g) Mongoolia Rahvavabariigi Ülemkohtu valimised;

h) Mongoolia Rahvavabariigi prokuröri ametisse nimetamine.

§ 20. Väikese Huraali korralised istungjärgud kutsutakse kokku üks kord aastas. Erakorralisi istungjärke võib kokku kutsuda Väikese Huraali Presiidium nii omal algatusel kui ka vähemalt ühe kolmandiku Väikese Huraali liikmete nõudmisel.

§ 21. Alaliseks jooksvaks tööks valib Väike Huraal oma liikmete hulgast seitsmeliikmelise koosseisuga Presiidiumi: esimees, esimehe asetäitja, sekretär ja neli liiget.

§ 22. Väikese Huraali Presiidium on Väikese Huraali istungjärkude vaheajal riigivõimu kõrgeimaks organiks.

§ 23. Väikese Huraali Presiidium:

a) teostab kontrolli Mongoolia Rahvavabariigi Konstitutsiooni ellurakendamise üle ning Suure Rahvahuraali ja Väikese Huraali otsuste täitmise üle;

b) kutsub kokku Väikese Huraali istungjärke;

c) võtab vastu uusi seadusi, nende järgneva kinnitamisega Väikese Huraali poolt, ning tõlgendab kehtivaid seadusi;

d) paneb vajaduse korral seisma Ministrite Nõukogu määrusi ja esitab ettepanekud nende tühistamise kohta Väikesele Huraalile kinnitamiseks;

e) vabastab ametist ja nimetab ametisse ministreid Ministrite Nõukogu esimehe ettepanekul, esitades need hiljem kinnitamiseks Väikesele Huraalile;

f) annab välja määrusi amnestia kohta ja teostab armuandmise õigust;

g) autasustab Mongoolia Rahvavabariigi ordenite ja aukirjadega ning annab aunimetusi;

h) võtab vastu tema juurde akrediteeritud välisriikide diplomaatilistelt esindajatelt voli- ja äraikutsumiskirjad;

i) nimetab ametisse ja kutsub ära Mongoolia Rahvavabariigi täievolilisi esindajaid välisriikides;

j) ratifitseerib lepinguid ja kokkuleppeid teiste riikidega;

k) Väikese Huraali istungjärkude vaheajal kuulutab välja sõjaseisukorra sõjalise kallaletungi korral Mongoolia Rahvavabariigile, samuti juhtudel, kui on tarvis täita rahvusvaheliste lepingutega võetud kohustusi ühiseks kaitseks kallaletungi vastu;

l) kuulutab välja üld- või osalise mobilisatsiooni;

m) teostab vastuvõtmist Mongoolia Rahvavabariigi kodakondsusse;

n) vajaduse korral tühistab kohalike huraalide otsuseid.

§ 24. Väikese Huraali Presiidium annab aru Väikesele Huraalile kogu oma tegevusest.

§ 25. Väikese Huraali Presiidiumi esimees on Väikese Huraali eesistujaks ja juhib selle sisekorraldust.

§ 26. Väikese Huraali liikmeid ei saa võtta seaduslikule vastutusele või vahistada ilma Väikese Huraali nõusolekuta ning Väikese Huraali istungjärkude vaheajal — ilma Väikese Huraali Presiidiumi nõusolekuta.

V PEATÜKK

MONGOOLIA RAHVAVABARIIGI MINISTRITE NÕUKOGU

§ 27. Mongoolia Rahvavabariigi kõrgeimaks täidesaatavaks ja korraldavaks riigivõimu-organiks on Mongoolia Rahvavabariigi Ministrite Nõukogu.

§ 28. Mongoolia Rahvavabariigi Ministrite Nõukogu on oma tegevuses vastutav Suure Rahvahuraali ja Väikese Huraali ees, viimase istungjärkude vaheajal aga Väikese Huraali Presiidiumi ees.

§ 29. Mongoolia Rahvavabariigi Ministrite Nõukogu annab määrusi ja korraldusi kehtivate seaduste põhjal ja nende täitmiseks ning kontrollib nende täitmist.

§ 30. Mongoolia Rahvavabariigi Ministrite Nõukogu määrused ja korraldused on täitmiseks kohustuslikud kogu Mongoolia Rahvavabariigi territooriumil.

§ 31. Mongoolia Rahvavabariigi Ministrite Nõukogu:

a) ühendab ja suunab Mongoolia Rahvavabariigi ministriumide ja teiste temale alluvate asutuste tegevust;

b) võtab tarvitusele abinõud rahvamajanduse plaani, riigieelarve ja kohalike eelarvete, maksundus- ja krediidsüsteemi ellurakendamiseks;

c) teostab üldist juhtimist välisriikidega suhtlemise alal;

d) teostab üldist juhtimist riigikaitse ja relvastatud jõudude organiseerimise alal ning määrab kindlaks sõjaväe tegevteenistusse kutsutavate kodanike iga-aastase kontingendi;

e) võtab tarvitusele abinõud ühiskondliku korra kindlustamiseks, riigi huvide ning kodanike isiklike ja varaliste õiguste kaitsmiseks;

f) juhhib ja suunab vahetult aimakkide ja Ulan-Batori omavalitsusi ning teiste kohalike huraalide ja nende presiidiumide tööd;

g) muudab ja tühistab Ministrite Nõukogule otseselt alluvate asutuste, ministrite ja kohalike võimuorganite korraldusi, juhendeid ja määrusi;

h) moodustab vajaduse korral Mongoolia Rahvavabariigi Ministrite Nõukogu juures keskvalitsusi majandusliku ja kultuurilise ülesehitustöö alal;

i) kinnitab riigivõimu-organite ja asutuste riigivapiga pitsatite proovid ja annab välja loa nende valmistamiseks.

§ 32. Mongoolia Rahvavabariigi Ministrite Nõukogu moodustatakse Väikese Huraali poolt koosseisus:

Mongoolia Rahvavabariigi Ministrite Nõukogu esimees;

Mongoolia Rahvavabariigi Ministrite Nõukogu esimehe asetäitjad;

Plaanimise, Statistika- ja Kontroll-valitsuse ülem;

Mongoolia Rahvavabariigi ministrid.

§ 33. Mongoolia Rahvavabariigis teotsevad järgmised ministeeriumid:

Sõja;
Välisasjade;
Karjakasvatuse ja Põllutöö;
Tööstuse ja Ehituse;
Transpordi;
Kaubanduse;
Rahanduse;
Siseasjade;
Hariduse;
Tervishoiu;
Kohtu.

§ 34. Mongoolia Rahvavabariigi Ministrite Nõukogu vahetus alluvuses on:

- a) Plaanimise, Statistika- ja Kontroll-valitsus;
- b) Sidevalitsus;
- c) Kunstide Komitee;
- d) Teaduste Komitee;
- e) Riiklik Kirjastus.¹

§ 35. Mongoolia Rahvavabariigi ministrid ja keskasutuste juhatajad juhivad vastavat riigivalitsemisharu ning kannavad selle seisukorra ja tegevuse eest täielikku vastutust Ministrite Nõukogu ees.

§ 36. Mongoolia Rahvavabariigi ministrid ja keskasutuste juhatajad annavad oma kompetentsi piirides käskkirju ja juhendeid ning kontrollivad nende täitmist. Käskkirju ja juhendeid antakse kehtivate seaduste ning Mongoolia Rahvavabariigi Ministrite Nõukogu määruste ja korralduste alusel ning nende täitmiseks.

---

¹ Mongoolia Rahvavabariigi Väikese Huraali 24. istungjärgu määrusega (1941. aasta veebruarist) otsustati: „Seoses Käsitööstusliidu eraldamisega Tööstuse ja Ehituse Ministeeriumist ning Käsitööstusliku Kooperatsiooni Kesknõukogu moodustamisega selle otsese allutamiseks Ministrite Nõukogule sõnastada Mongoolia Rahvavabariigi Konstitutsiooni (Põhiseaduse) § 34 järgmises redaktsioonis:

§ 34. Mongoolia Rahvavabariigi Ministrite Nõukogu vahetus alluvuses on: a) Plaanimise, Statistika- ja Kontroll-valitsus; b) Sidevalitsus; c) Kunstide Komitee; d) Teaduste Komitee; e) Riiklik Kirjastus; f) Käsitööstusliku Kooperatsiooni Kesknõukogu.“

KOHALIKUD RIIGIVÕIMU-ORGANID

§ 37. Kõrgeimaiks võimuorganeiks aimakkides, Ulan-Batoris, somoonides, horoonides, horiinides ja bagides on töötavate araatide huraalid.

§ 38. Aimakkide ja Ulan-Batori linna, somoonide ja horoonide huraalid moodustatakse vastavalt alamastmeliste huraalide saadikuist, kes valitakse normide järgi: Ulan-Batori linnas üks saadik iga 200 elaniku kohta, aimakkides üks saadik iga 400 elaniku kohta, somoonides ja horoonides üks saadik iga 50 elaniku kohta. Bagide ja horiinide huraalid moodustatakse bagide ja horiinide kõigi valimisõigust omavate kodanike hulgast.

§ 39. Aimakkide ja Ulan-Batori linna töötava rahva korralised huraalid kutsutakse kokku üks kord kolme aasta kestel. Somoonide, horoonide, bagide ja horiinide töötava rahva korralised aruandlus-valimishuraalid kutsutakse kokku üks kord aastas. Töötava rahva erakorralised huraalid kutsutakse kokku vähemalt poole kõigi aimaki, somooni, bagi, horooni, horiini valijate nõudmisel või vähemalt ühe kolmandiku huraali poolt valitud võimuorgani liikmete nõudmisel, samuti ka Mongoolia Rahvavabariigi Väikese Huraali Presiidiumi ettepanekul.

§ 40. Aimakkide ja Ulan-Batori linna, somoonide, horoonide, horiinide ja bagide huraalid kuuluvad neile alluvate valitsemisorganite aruandeid ja valivad kohalikke valitsemisorganeid ning saadikuid kõrgematesse huraalidesse.

§ 41. Aimakkide ja Ulan-Batori linna huraalide vaheaegadel on kõrgeimaks võimuorganiks väikesed huraalid, mis on valitud aimakkide ja Ulan-Batori linna töötava rahva huraalide poolt kolmeks aastaks normi järgi üks liige iga 1000 elaniku kohta.

§ 42. Aimakkide ja Ulan-Batori linna väikesed huraalid kutsutakse kokku kaks korda aastas.

§ 43. Alaliseks jooksvaks tööks valivad aimakkide ja Ulan-Batori linna väikesed huraalid oma liikmete hulgast

7—13-liikmelise presiidiumi, koosseisus: esimees, esimehe asetäitja ja liikmed.

§ 44. Somoonide, horoonide, bagide ja horiinide töötava rahva huraalide täidesaatvaiks ja korraldavaiks organeiks on nende poolt üheks aastaks valitud 3—13-liikmelised kohalikud omavalitsused, koosseisus: omavalitsuse esimees, sekretär ja liikmed. Omavalitsuse esimehed juhivad kogu tööd, kutsuvad kokku omavalitsuse istungeid ja on nende eesistujaiks.

§ 45. Aimakkide ja Ulan-Batori linna väikesed huraalid ja nende presiidiumid ning somoonide ja horoonide omavalitsused:

a) juhivad oma territooriumil kultuurilis-poliitilist ja majanduslikku ülesehitustööd;

b) määravad kindlaks kohaliku eelarve;

c) juhivad neile alluvate valitsemisorganite tegevust;

d) kindlustavad riikliku korra kaitsmist, seaduste täitmist ja kodanike õiguste kaitsmist;

e) tühistavad alamastmeliste võimuorganite määrusi ja korraldusi, kui need on vastuolus Mongoolia Rahvavabariigis kehtivate seadustega.

§ 46. Aimakkide ja Ulan-Batori linna väikesed huraalid ning nende presiidiumid, somoonide, horoonide, bagide ja horiinide omavalitsused võtavad vastu otsuseid ja annavad korraldusi neile Mongoolia Rahvavabariigi seadustega antud õiguste piirides.

§ 47. Aimakkide ja Ulan-Batori linna väikeste huraalide presiidiumid ning somoonide, horoonide, bagide ja horiinide omavalitsused annavad vahetult aru neid valinud töötava rahva huraalidele ja kõrgematele valitsemisorganitele.

§ 48. Aimakkide ja Ulan-Batori linna väikeste huraalide presiidiumidel on järgmised osakonnad:

1. Karjakasvatamise ja põllutöö.
2. Rahanduse.
3. Tervishoiu.
4. Hariduse.
5. Sõja.

KOHUS JA PROKURATUUR

§ 49. Õigusemõistmist Mongoolia Rahvavabariigis teostavad Vabariigi Ülemkohus, linnakohus Ulan-Batori linnas, aimakkide ja jaoskondade rahvakohtud.

§ 50. Asjade arutamine toimub kõigis kohtuis alaliste kohtunike poolt rahvakaasistujate osavõtul, välja arvatud seaduses eraldi ettenähtud juhud.

§ 51. Mongoolia Rahvavabariigi Ülemkohus on kõrgeim kohtuorgan. Ülemkohtu kohustuseks on järelevalve kõigi Mongoolia Rahvavabariigi kohtuorganite tegevuse üle. Ülemkohus arutab vahetult tähtsamaid asju, mis temale annab arutamiseks Vabariigi prokurör, ning vaatab läbi kaebuste ja protestide põhjal alamastmeliste kohtute poolt arutatud asju kassatsiooni ja järelevalve korras.

§ 52. Ülemkohtu esimees ja liikmed ning erikohtute esimehed ja liikmed valitakse Mongoolia Rahvavabariigi Väike Huraali poolt neljaks aastaks.

§ 53. Linna, aimakkide ja jaoskonna rahvakohtud valitakse linna ja aimakkide väikeste huraalide poolt kolmeks aastaks.

§ 54. Kohtumenetlus toimub mongoli keeles, kusjuures isikuile, kes seda keelt ei oska, tagatakse täielik tutvumine kohtuasja materjalidega tõlgi kaudu, samuti ka õigus esineda kohtus oma emakeeles.

§ 55. Asjaarutamine kõigis kohtuis on avalik, kusjuures süüdistatavale tagatakse õigus kaitsele. Kinnised kohtuistungid on lubatud seadusega eriti ettenähtud juhtudel.

§ 56. Kohtunikud on sõltumatud ja alluvad ainult seadusele.

§ 57. Kõrgeim järelevalve seaduste täpse täitmise üle kõigi Mongoolia Rahvavabariigi ministriumide, keskohtuorganite ja neile alluvate asutuste ning samuti ametiisikute ja kodanike poolt pannakse Vabariigi prokurörile.

§ 58. Mongoolia Rahvavabariigi prokuröri nimetab ametisse Väike Huraal viieks aastaks.

§ 59. Õigusevalvet linnade, somoonide ja bagide piiri-

des teostavad Mongoolia Rahvavabariigi prokuröri poolt neljaks aastaks ametisse nimetatavad linna ja aimakkide prokurörid.

§ 60. Prokurörid kohtadel teostavad oma funktsioone sõltumata mistahes kohalikest organeist, alludes ainult Vabariigi prokuröriale.

VIII PEATÜKK

MONGOOLIA RAHVAVABARIIGI EELARVE

§ 61. Mongoolia Rahvavabariigi kogu rahanduspoliitika eesmärgiks on töötava rahva laiade hulkade elu ja heaolu parandamine, ekspluataatorlike elementide otsustav piiramine ja väljatõrjumine ning ühes sellega töötava rahva võimu ja riigi kaitsevõime igakülgne tugevdamine.

§ 62. Mongoolia Rahvavabariigi tulud ja kulud ühendatakse üldriiklikku eelarvesse.

§ 63. Rahandusministeerium koostab riigieelarve, mille vaatab läbi Ministrite Nõukogu. Ministrite Nõukogu poolt heakskiidetud eelarve esitatakse Mongoolia Rahvavabariigi Väikesele Huraalile kinnitamiseks.

§ 64. Mongoolia Rahvavabariigi Väike Huraal valib eelarvekomisjoni, kes esitab Väikesele Huraalile oma otsuse Mongoolia Rahvavabariigi eelarve kohta.

§ 65. Riiklikest summadest ei või teha ühtki kulutust, kui see pole ette nähtud riigieelarves või kui selleks kulu- tuseks ei ole Väikese Huraali Presiidiumi või Ministrite Nõukogu eriootsust. Riigieelarves ettenähtud summasid kulutatakse ainult otstarbekohaselt ja kindlaksmääratud eelarve piirides.

§ 66. Väike Huraal jaotab tulud riigieelarve ja kohalike eelarvete vahel.

§ 67. Väikese Huraali Presiidium võtab vastu maksu- ja lõivuseadused nende järgneva kinnitamisega Mongoolia Rahvavabariigi Väikese Huraali poolt. Uhelgi teisel võimu- organil ei ole õigust kehtestada mingisuguseid makse või lõive.

§ 68. Somoonide tulude ja kulude eelarveid kinnitab

aimaki väike huraal või selle presiidium, horoonide eelarveid — Ulan-Batori linna Väike Huraal või selle Presiidium, aimakkide eelarveid ja Ulan-Batori linna eelarveid — Mongoolia Rahvavabariigi Väikese Huraali Presiidium.

§ 69. Riigieelarve täitmise aruande, pärast selle läbi vaatamist Ministrite Nõukogus, kinnitab Mongoolia Rahvavabariigi Väike Huraal.

IX PEATÜKK

MONGOOLIA RAHVAVABARIIGI VALIMISSÜSTEEM

§ 70. Valimisi kõigisse võimuorganeisse teostatakse huraalil lahtise hääletusega. Huraali iga liige võib esitada kandidaate täidesaatvate organite liikmeteks ja kandidaate kõrgemate huraalide saadikuiks. Iga esitatud kandidatuur kuulub kohustuslikule arutlusele huraalis kuni hääletamiseni. Igale huraalist osavõtjale tagatakse õigus vabalt väljendada nii esitatud kandidaadi „poolt“ kui ka „vastu“. Valituks loetakse kandidaadid, kes on saanud lihthääletenamuse.

§ 71. Valimistest võtavad osa ja võivad olla valitud kõik Mongoolia Rahvavabariigi kaheksateistkümne-aastaseks saanud kodanikud, sõltumata nende soost, rahvusest, usutunnistusest, haridusest, ränd- või paiksest eluviisist ja varanduslikust seisundist, välja arvatud kasusaamise sihil palgalise tööjõu ekspluateerijad, liigkasuvõtjad, endised hutuhtad ja hubilganid, kõrgemad laamad, tegelikud dzassakid ja ülem-dzassakid, khaanid, vanid, beilid, beissid ja hunid, samuti need, kel on olnud pärisorje ja on oma pärisorje raskelt rõhunud; hošunite ja šabinite ametkondi juhtinud ametnikud; mõju omavad mees- ja nais-šamaanid; valgest armeest ja kontrrevolutsioonilistest ülestõusudest aktiivsed osavõtjad, samuti nõdrameelsed ja isikud, kes kohtu poolt on süüdi mõistetud ühes valimisõiguste äravõtmisega.¹

¹ Vt. Mongoolia Rahvavabariigi Väikese Huraali Presiidiumi poolt 28. septembril 1944. a. vastu võetud § 71 uus tekst (lisa).

§ 72. Valimistel kasutavad kõik valijad võrdseid õigusi, igal valijal on üks hääl. Sõjaväelastel on kõigi kodanikega võrdsed valimisõigused.

§ 73. Naistel on täieline õigus valida ja olla valitud võrdselt meestega.

§ 74. Valimiste läbiviimiseks määratakse kesk- ja kohalikud valimiskomisjonid, mis teotsevad Väikese Huraali Presiidiumi poolt kinnitatud juhendite ja määruste alusel.

X PEATÜKK

KODANIKE PÕHIÕIGUSED JA -KOHUSED

§ 75. Mongoolia Rahvavabariigi Konstitutsioon kinnitab rahva poolt kättevõidetud õigust karjamaade tasuta kasutamiseks karjakasvatamise suurema arendamise eesmärgil, samuti kodanike õigust rakendada oma teadmisi ja tööd kõigil riikliku, majandusliku ja kultuurilise ülesehitustöö aladel.

§ 76. Mongoolia Rahvavabariigi kodanikel on õigus puhkusele. See õigus kindlustatakse tööliste ja teenistujate tööpäeva lühendamiseks 8 tunnini, töölistele ja teenistujaile iga-aastase palgalise puhkuse kindlaksmääramisega ning teatrite, klubide, sanatooriumide ja puhkekodude töörahvale kasutada andmisega.

§ 77. Mongoolia Rahvavabariigi kodanikel on õigus haridusele. Seda õigust kindlustab tasuta õpetamine, koolide ja tehnikumide võrgu arendamine ja emakeelne õpetus koolides.

§ 78. Mongoolia Rahvavabariigi kodanikel, kes teevad palgalist tööd, on õigus ainelisele abile nii vanaduses kui ka haiguse ja töövõime kaotamise korral. Seda õigust kindlustab tööliste ja teenistujate sotsiaalkindlustuse süsteem riigi või tööandja kulul, töötajaile tasuta arstiabi andmine ja ravi-allikate võrgu arendamine.

§ 79. Kõigil Mongoolia Rahvavabariigi kodanikel, sõltumata nende rahvusest, on võrdsed õigused kõigil riikliku, majandusliku, kultuurilise ja ühiskondlik-poliitilise elu ala-

del. Seadusega karistatakse iga otsest või kaudset kodanike õiguste kitsendamist, suurriikliku šovinismi ja halvustamise avaldust ning natsionalismi jutlustamist.

§ 80. Naisele antakse Mongoolia Rahvavabariigis mehega võrdsed õigused kõigil majandusliku, riikliku, kultuurilise ja ühiskondlik-poliitilise elu aladel. Nende õiguste teostamist kindlustab naisele mehega võrdsete töö, puhkuse, sotsiaalkindlustuse ja hariduse tingimuste andmine, ema ja lapse huvide riiklik kaitse, raseduse puhul naisele puhkeaja andmine täieliku töötasu säilitamisega neile, kes teevad palgalist tööd.

Naiste orjusest vabastamise ja üheõigusluse teostamise takistamist mistahes kujul, nagu: alaealiste mehelepanemist, nendega abiellumist, pruudi eest tasu andmist ja saamist, mitmenaise pidamist, naisele takistuse tegemist kooli astumiseks ning osavõtuks majanduslikust, riiklikust, kultuurilisest ja ühiskondlik-poliitilisest elust jne., karistatakse seadusega.

§ 81. Mongoolia Rahvavabariigis on usk riigist ja koolist lahutatud. Mongoolia Rahvavabariigi kodanikele antakse usutunnistuse vabadus ja usuvastase propaganda vabadus.

§ 82. Vastavalt töötava rahva huvidele ning töötavate hulkade organisatsioonilise isetegevuse ja poliitilise aktiivsuse arendamiseks kindlustatakse Mongoolia Rahvavabariigi kodanikele õigus ühineda ühiskondlikesse organisatsioonidesse: ametiühinguisse, kooperatiiv-koondistesse, noorsoo-organisatsioonidesse, spordi- ja kaitseorganisatsioonidesse, kultuurilistesse, tehnilistesse ja teaduslikesse ühinguisse; kõige aktiivsemad ja teadlikumad kodanikud tööliste, töötavate araatide ja intelligentsi hulgast ühinevad aga Mongoolia Revolutsioonilisse Rahvaparteisse, kes on töötava rahva eelvägi tema võitluses riigi kindlustamise ja arendamise eest mittekapitalistlikul teel, parteisse, kes on kõigi töötava rahva nii ühiskondlike kui ka riiklike organisatsioonide juhtiv tuumik.

§ 83. Mongoolia Rahvavabariigi igal kodanikul on õigus vabalt esitada kirjalikke või suulisi kaebusi või avaldise võimuorganite või üksikute ametiisikute seaduse

vastaste tegude kohta vastavaile riigivõimu- või valitsemisorganeile kuni kõrgeimateni. Kõik võimuorganid ja ametisikud on kohustatud esitatud avaldised ja kaebused viivitamata läbi vaatama ning avaldajale vastuse andma avaldise või kaebuse sisu järgi.

§ 84. Kõigil Mongoolia Rahvavabariigi kodanikel on õigus rännata ja elukohta valida.

§ 85. Vastavalt töötava rahva huvidele ning Mongoolia Rahvavabariigi riikliku korra arendamiseks ja kindlustamiseks tagatakse Mongoolia Rahvavabariigis kodanikele seadusega:

- 1) sõnavabadus,
- 2) trükivabadus,
- 3) koosolekute ja miitingute vabadus,
- 4) tänavdemonstratsioonide ja rongkäikude vabadus.

§ 86. Mongoolia Rahvavabariigi kodanikele kindlustatakse isikupuutumatus. Kedagi ei tohi vahistada muidu kui kohtu määruse põhjal või prokuröri sanktsiooniga.

§ 87. Kodanike korteripuutumatus ja kirjavahetuse saladus on seadusega kaitstud.

§ 88. Mongoolia Rahvavabariik annab varjupaigaõiguse välisriikide kodanikele, keda töötava rahva huvide kaitsmise või rahvusliku vabadusvõitluse pärast taga kiusatakse.

§ 89. Mongoolia Rahvavabariigi iga kodanik on kohustatud järgima Mongoolia Rahvavabariigi Konstitutsiooni (Põhiseadust), täitma seadusi, pidama töödistsipliini, igati kaasa aitama riigi majanduslikule ja kultuurilis-poliitilisele arenemisele ning ausalt suhtuma ühiskondlikesse kohustustesse.

§ 90. Sõjaväekohustus on seaduseks. Sõjaväeteenistus Mongoolia Revolutsioonilises Rahvaarmees on Mongoolia Rahvavabariigi kodanike kohustuseks.

§ 91. Kodumaa kaitsmine on Mongoolia Rahvavabariigi iga kodaniku püha kohus. Kodumaa reetmist — vandemurdmist, üleminekut vaenlase poole, riigi sõjalise võimsuse kahjustamist, salakuulamist — karistatakse kui kõige raskemat kuritegu.

VAPP, LIPP, PEALINN

§ 92. Mongoolia Rahvavabariigi vapp koosneb ringist, mille sees on kujutatud uroogat¹ käes hoidev araat, kes ratsutab ratsahobuse seljas tõusvale päikesele vastu.

Ringi sees on kujutatud Mongoolia Rahvavabariigile tüübiline maastik (metsastepp, kõrb, mäed).

Rohelusega ääristatud ringi äärtel on kahel pool kujutatud väikestes ringides lamba, lehma, kaameli ja kitse pead. Ringi aluse juurde on asetatud ühes reas ornament „Alha“.

Ringi ülemise osa keskel on kujutatud viisnurkne täht. Ringi aluse juures on roheline kimbud kinnitatud paelaga, millel asub pealkiri „Mongoolia Rahvavabariik“.

§ 93. Mongoolia Rahvavabariigi riigilipuks on punane riidelaid riigivapi kujutusega selle keskel ning pealkirjaga selle mõlemal poolel: „Mongoolia Rahvavabariik“.

§ 94. Mongoolia Rahvavabariigi pealinnaks on Ulan-Bator'i linn.

XII PEATÜKK

MONGOOLIA RAHVAVABARIIGI KONSTITUTSIOONI
MUUTMISE KORD

§ 95. Mongoolia Rahvavabariigi Konstitutsiooni muutmine toimub ainult Suure Rahvahuraali otsusel, mis on vastu võetud vähemalt kahe kolmandiku häälteenamusega.

MONGOOLIA RAHVAVABARIIGI VAPI
KIRJELDUS

Mongoolia Rahvavabariigi riigivapp koosneb ringist, mille sees on kujutatud uroogat paremas käes hoidev araat, kes ratsutab pruunil hobusel kogu Mongoolia suvise maas-

¹ Urooga — pikk kepp nõörsilmusega selle otsas, mille abil araadid püüavad hobuseid.

tiku (mäed, metsastepp, kõrb) taustal vastu tõusvale päike-
sele.

Rohelusega ääristatud ringi äärtel on kahel pool kujutatud väikestes ringides lamba, lehma, kaameli ja kitse pead.

Ringi ülemisse ossa on asetatud ühes reas ornament „Alha“. Ringi ülemise osa keskpaigas on kujutatud viisnurkne punane täht, mis oma ühe otsaga veidi ringist välja ulatab. Ringi aluse juures on rohelse kimbud kinnitatud punase paelaga, millel asub pealkiri: „Mongoolia Rahva-
vabariik“.

Araadi riietus koosneb sinist värvi mongoolia halatist, valget värvi lambanahksest mongoolia mütsist, mille väline ülaosa on üle tõmmatud pruuni riidega terava otsaga ülal (džinsa), mütsi paelad lehvivad taga. Gutul (säärsoopad) on musta värvi mitmevärvilise plateeritud väljaõmblusega sääristel.

Ratsaniku sadul on punast värvi hõbedaste ilustustega (äärestus).

Sadula gulem (tiib) koosneb pruunist nahast mitmevärvilise plateeritud väljaõmblusega äärtel.

Kujutatavad loomad on mongoolia tõugu ja omavad järgmist värvi: hobune on pruun valgete täppidega jalgadel ülalpool kapju ja tähega otsmikul; lammas on valge, sarved keerdus; lehm on punakas, sarved painutatud sissepoole; kaamel on tumepunakas; kits on terase värvi, sarved veidi tahapoole painutatud.

Hobuse tagakapjade vastu on ovaali asetatud lehm, selle all kits, esikapjade vastu on asetatud lammas, selle all kaamel. Roheluse kimpude otsad on veidi nähtavad lehma ja lamba kujutuste tagant.

Maastiku kujutus on järgmine: päike on nähtav oma pooles suuruses kauge, tumesinise igavesti lumiste tippudega mäe tagant; allpool on kujutatud punakaskollane mägi, siis mets ja roheline stepp, mis läheb üle hõreda rohukattega kõrbeks; taevast maastiku kohal on sinine, mis tiheneb äärte poole.

Ornament „Alha“ kujutatakse kollase värviga ringi ääre tumepunasel taustal.

VALIMISÕIGUSTE ANDMISE KOHTA ISIKUILE, KELLELT NEED ÕIGUSED ON VÕETUD MONGOOLIA RAHVAVABARIIGI KONSTITUT- SIOONI § 71 PÕHJAL

*Mongoolia Rahvavabariigi Väikese Huraali
Presiidiumi otsus*

Demokraatia edasiseks laiendamiseks kõigile Mongoolia Rahvavabariigi kodanikele ja arvesse võttes rahvarevolutsioonilise korra tugevdamist meie maal ning töötava rahva poliitilise teadlikkuse ja aktiivsuse tõusu, pidades seejuures silmas seda, et:

a) isikud, kellelt on võetud valimisõigused, ei kujuta endast käesoleval ajal rahvarevolutsioonilisele korrale vastuseisvat organiseeritud jõudu ega ohusta selle olemasolu, seda enam, et nende arv vabariigis on väike, moodustades 0,08% kogu Mongoolia Rahvavabariigi elanikkonnast;

b) valimisõigustest ilmajäetud isikute valdav enamik tegeleb rohkem kui 10 viimase aasta kestel ühiskondlikult kasuliku tööga ning on faktiliselt töötajad;

c) kohalikud organid ei suhtunud üksikuilt kodanikelt valimisõiguse äravõtmisse küllaldase tõsidusega, mille tagajärjel kitsendati töötavate araatide huve.

Mongoolia Rahvavabariigi Väikese Huraali Presiidium otsustab:

1. Anda valimisõigused kõigile Mongoolia Rahvavabariigi kodanikele, kellelt need õigused olid varem võetud Mongoolia Rahvavabariigi Konstitutsiooni § 71 põhjal, välja arvatud nõdrameelsed ja isikud, kellelt on võetud poliitilised õigused kohtu poolt, mis aitab kaasa rahvarevolutsioonilise korra edasisele tugevdamisele.

2. Muuta Mongoolia Rahvavabariigi Konstitutsiooni (Põhiseaduse) § 71, sõnastades selle järgnevas redaktsioonis:

„§ 71. Valimistest võtavad osa ja võivad olla valitud kõik Mongoolia Rahvavabariigi kaheksateistkümnepäevaseks saanud kodanikud, sõltumata nende soost, rahvusest,

usutunnistusest, haridusest, ränd- või paiksest eluviisist ja varanduslikust seisundist, välja arvatud nõdrameelsed ja isikud, kes kohtu poolt on süüdi mõistetud ühes valimisõiguste äravõtmisega."

Esitada tähendatud muudatused kinnitamiseks Mongoolia Rahvavabariigi Väikese Huraali korralisele istungjärgule ja Mongoolia Rahvavabariigi korralisele Suurele Rahvahuraalile.

Mongoolia Rahvavabariigi Väikese Huraali
Presiidiumi esimees *Buma Tsende*.

Mongoolia Rahvavabariigi Väikese Huraali
Presiidiumi sekretär *Bair*.

Ulan-Batori linn,
28. septembril 1944

RBL. 4.25

A-18286

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00318841 6